J. L. DESCALZO

ISPOVIJEST

MLADOG SVEĆENIKA

ERRATA CORRIGE

Unatoč nastojanjima korektora potkrao se izvjestan broj pogrešaka. Donosimo ispravak većih, koje eventualno mijenjaju smisao, a one manje, kao i pravopisne, dobrohotni će čitaoci lako sami ispraviti.

STRANA	REDAK	NEISPRAVNO	ISPRAVNO
4	6 odozdo	episcipus	episcopus
9	7 „	i sam	i sad
10	20 „	s dogadjajima	s takvim dogadjajima
15	7 „	je i ovaj	je ovaj
15	16 „	izgolačeno	razrogačeno
15	21 „	spavačice	spavačice
20	8 „	s	se
23	4 odozgo	tako, kako	tako. Kako
23	5 „	teke	tek
24	21 odozdo	odijela	odjela
25	1 odozgo	sve	srce
28	3 odozdo	će mojim	će po mojim
33	4 „	neko	meko,
40	4 i 3 odozdo	boli protjerali	bili protjerani
42	17 „	tudjincima u životu	tudjima životu
44	10 „	prazninu Božju	prazninu, ali poznatu prazninu, prazninu Božju
44	11 „	šumila ključala	šumila žilama ključala
46	1 „	novoredjenici	novorodjenci
47	Red 16. odozgo treba glasiti: Sveti Petre — o ti, čvrsta, nepromjenljiva stijeno, zatim dodati: Sveti Pavle — s oštrim mačem svoga jezika,		
50	7 odozgo	kojoj Bog počivo	kojoj je Bog počivao
51	8 odozgo	one su dobar prijatelj	oni su dobri prijatelji
52	15 odozdo	skraćen	skraćeno
65	2 odozgo	prostre	prostire
67	iza 15. r. dodaj: I žrtvenik je imao svoje navještenje: Blagoslovljen ti medju kamenovima!		
68	12 odozdo	pojava	poplava
70	16 „	usporedjivanjem	usporedjivanje

STRANA	REDAK	NEISPRAVNO	ISPRAVNO
78	10 odozdo	on	ono
80	17 odozgo	tako me	tako da me
80	2 odozdo	obilježao	obilježio
80	12 „	Snomme	Somme
80	16 „	namigivao	namignuo
81	21 „	počeo	pročitao
82	13 „	bojazni napasti	bojazni i napasti
85	6 odozgo	znam	znao
85	1 odozdo	svoje	tvoje
85	9 „	drži	ne drži
88	18 „	pune rose	svježe poput rose
91	8 „	i poklanja	s pokoljenja
91	12 „	drhtao jamačno	drhtao: jamačno
92	11 odozgo	rede	urede
93	20 odozgo	ladicu. Tri put	ladjicu. Triput
95	14 odozdo	maja	moja
103	1 odozgo	novoredjeni	novozaredjeni
109	3 „	ratnika	radnika
109	6 odozdo	primiti	puniti
111	9 „	uzbudjivanje	uzbudjenje
119	9 odozgo	aktivnost	naivnost
120	12 „	vozač	vozača
120	14 odozdo	što je uvreda	što uvreda
121	1 „	s	i
122	1 odozgo	dosade	dosadne
123	5 „	Ustalom	Uostalom
124	9 odozdo	naglašavano	nadglašavano
128	8 odozgo	zaista	zašto
128	14 odozdo	u	o
129	5 „	svetosti	k svetosti
133	13 „	riječi još	riječi i još
134	3 odozgo	kao je doživljavo	kako je doživljavao

JOSÉ LUIS MARTIN DESCALZO

ISPOVIJEST MLADOG SVEĆENIKA

S njemačkog preveo:
Ivan Šešo, bogoslov

Đakovo 1961.

Naslov originala:

»UN CURA SE CONFIESA«

Sa španjolskog na njemački prevela
U r s u l a v o n C o l b e
Mainz 1960.

Naslov njemačkog izdanja:
»BEKENNTNIS EINES JUNGEN PRIESTERS«

N i h i l o b s t a t

Dr. Z. Marković, cenzor.

Biskupski ordinarijat — Đakovo

Br. 634 — 1961.

I m p r i m a t u r

Đakovo, die 28. Aprilis 1961.

† Stephanus, episcipus.

Izdali: Bogoslovi — Đakovo
Odgovara: Dr Emil Mayer, rektor
Naslovnu stranicu izradio:
Ferdo Polanič — đ a k o n
Tisak: »Tipografija« Đakovo, Strossmajerov trg 1

1951. — 29. VI. — 1961.

Kad smo se na nečujni zov Učitelja oprostili od svojih dječačkih snova i došli ovamo, bojali smo se pomalo, da u sjemeništu nitko ne će razumjeti naše želje i lomove. Nakon nekoliko godina života pod krovom bogoslovije uviđamo, da su naša strahovanja bila neopravdana.

Ovdje smo našli Kristove zamjenike, a među njima uvijek je najviše strpljivosti imao s nama biskup, naš bivši rektor i sadašnji profesor. Za nas su vrata njegove radne sobe uvijek otvorena, on nas prima uvijek kao otac i za svakoga nalazi očinsku riječ utjehe i ohrabrenja. Pa i kad smo na mahove bili daleko od našeg sjemeništa — na pr. za vrijeme odsluženja vojnog roka — on je i tada smogao vremena, da nam redovito piše.

Njegova su predavanja puna dragocjenih uputa i savjeta, koji rijetko zalutaju u školske priručnike. Sretni smo, što upravo on svake godine zaredi nekolicinu naših kolega i šalje ih k onima, radi čijih smo duša Kristu povjerili svoju mladost.

Kako se ove godine navršava 10 godina njegove odgovorne službe, iskrsavaju nam pred oči sve one sitne i krupne brige, koje on posvećuje bogoslovima. Zato uz molitve, da ga Gospodin još dugo poživi u svvjoj službi i da uzmogne na još mnoge generacije bogoslova položiti svoje pastirske ruke, priređujemo ovu knjigu kao znak zahvalnosti za sve ono, što je naš biskup učinio, da bi nam omogućio i olakšao put prema oltaru.

Đakovački bogoslovi

Ova knjiga doduše nije pisana za vas, svećenici cijelog svijeta; unatoč tomu posvećujem je vama, jer vi ste jedini, koji znate, da njen sadržaj nije izmišljen.

Pisac

Čudno biće

Izašao sam iz jednog od onih malih baskijskih izletničkih vlakova, što voze kroz polja i livade, koje zbog svog blistavog i čistog zelenila djeluju uvijek kao da su svježe pokošene. Ranije je padala kiša i svagdje se osjećao snažan miris vlažne zemlje. Bio sam zadovoljan i neznajući točno zašto; možda zato, što me je okruživala ova prijateljska priroda.

Kako je moj slijedeći vlak polazio tek za jedan sat — morao sam hvatati u osam sati brzi vlak za Madrid — pošao sam malo kroz selo. Učinilo mi se maleno; sastojalo se zapravo iz jedne jedine dugačke ulice, koja je vodila od kolodvora do crkve. Polagano sam se vukao cestom; biciklisti, koji su se bučno zabavljali, prolazili su pored mene.

Crkva je bila gotovo prazna, samo dvije djevojke su klečale jedna uz drugu u jednoj od prednjih klupa i jedna stara žena na klecalu. Sjeo sam straga. U ugodnoj, svježoj polutami mogle su otpočinuti oči, uši i duša, i skoro nesvijesno sam počeo moliti. Ja nisam nikakav komplicirani čovjek, i za mene je molitva jednostavno razgovor u dvoje s Onim, koji je prisutan na oltaru. Tako smo međusobno razgovarali jedan časak, a onda su moje misli, da to nisam ni opazio, otputovale ispred mene kući. Da, zaista mogu biti zadovoljan, mislio sam smiješeći se. Kroz dvije godine nisam vidio svoju obitelj i sam sam putovao na tri mjeseca kući; tri mjeseca otsustva, kako se to naziva u vojsci. Sjećao sam se onih četiriju dana, koje sam proveo kod svoje sestre u *Loyoli*. Redovničko odijelo joj je dobro pristajalo, svakako ju je činilo nešto starijom.

Bila je sretna i zadovoljna, to je bilo glavno. Oči su joj blistale radosnije nego ikada; bila je na mjestu, kamo

je spadala. Polovinu vremena smo proveli pričajući šale, koje je ona bilježila u malu bilježnicu, kako bi ih mogla u slobodno vrijeme ispričati drugim novakinjama. »Imam tako loše pamćenje«, rekla je, »da za pola sata sve zaboravim.« Ne, ona nipošto nije bila usiljena, nego je govorila naravno kao i prije, možda čak još jednostavnije, jer je i o najtežim i najozbiljnijim stvarima raspravljala najprirodnijim tonom. Razgovarali smo o svemu: o hrani u samostanu, o velikom broju jabuka u voćnjaku, o časovima molitve i pobožnosti i o misi, o svemu je govorila bez imalo patosa. Osjećam, da ime Bog, ako se izgovori istim tonom kao na pr. riječ jabuka, zvuči mnogo ljepšè i prirodnije; kao da nam je On posve blizak.

Dok sam na sve to mislio, nisam ni opazio, da mi je prišla jedna od djevojaka, koje su naprijed klečale:

»Biste li nas mogli ispovjediti, velečasni?«

Malo sam se uplašio:

»Oh! Ja još nisam svećenik; ja sam bogoslov«, rekao sam. Pocrvenjela je, molila mnogo puta za oproštenje i udaljila se.

Ta mala zgoda mi je bila vrlo šaljiva. Možda bi bilo zgodno, da sam obje ispovjedio; ali se s događajima ne treba šaliti. Potisnuo sam tu misao kao napast, ali ipak moram priznati, da sam zapravo bio ponosan, što su me smatrale svećenikom. Zar sam morao zaista učiniti tako ozbiljan utisak? pitao sam se i prešao rukom preko lica. Ah, jasno, već se dva dana nisam brijao. Idem sad odmah brijaču. Ustao sam i bez ijedne riječi, koju bih na rastanku upravio Gospodinu, pođoh prema vratima. Kad sam zamočio prste u školjku s posvećenom vodom, opazih svoju neuljudnost i rekoh mu smiješeći se: »Oprosti, ja sam budala. Ali Ti već razumiješ.«

Kad sam s mnogo mlađim izrazom lica opet prešao prag brijačnice, pošao sam lagano prema kolodvoru, jer je već polako bilo vrijeme za to. Opazio sam, da sam gladan i pomislim: uostalom moram kupiti nešto za večeru, jer stižem tek u dva sata. Ušao sam u jedan dućan, koji je izgledao tako, kao da ima svega i zatražio nasumce:

»Sto grama kobasice!«

Žena mi je pročitala s lica neznanje i rekla:

»Hoće li to biti za sendvič?«

»Da.«

»Onda je dosta pedeset grama.«

»Dobro, onda dajte pedeset.« Rekao sam, samo da nešto kažem. Ona je sjekla kobasicu na kolute.

»Trebate li i kruha?«

»A, vi prodajete i kruh? Tim bolje. Da, naravno!«

»Da vam i kruh pripravim?«

»To bi bilo vrlo ljubazno od vas.«

»Želite li također nešto voća?«

»Da, da.« —

»Dvije banane.«

»Da, lijepo.«

»Ah ne, radije jednu bananu i jednu krušku. I malo kolača?«

»Da, dobro.«

»Četiri komadića?«

»Da.«

Pustio sam je, da radi što hoće. Ona se osjećala pomalo kao moja majka, a ja sam nisam ni slutio, što trebam kupiti. Bilo mi je prilično svejedno, što jedem. Žena u dućanu mora da je bila vrlo radnosna zbog kupca, kojeg je tako lako zadovoljiti, jer mi je sve zapakovala s tako mnogo ljubavi, da to ne bi bolje mogla učiniti ni moja majka.

S namirnicama pod rukom — prtljagu sam bio predao u Irunu — ušao sam u vlak; iako je bio prilično pun, našao sam jedno slobodno mjesto. U mom su odjelu sjedili ljudi, kakvi se često vide u D-vlaku Irun — Madrid: do prozora mladi talijanski bračni par, koji je prikraćivao vrijeme zajednički rješavajući križaljke; njima nasuprot jedan valencijanski bračni par, koji je isto tako zajednički cijela dva sata jeo sendviče sa salamom, dva sata brbljao valencijanski i daljnja dva sata uništavao sendviče sa sirom.

Mi ostali sačinjavali smo jedan krug. Nasuprot meni sjedila su dva mlada Engleza i jedna Španjolka, koja je od svog djetinjstva živjela u Engleskoj. Desno od mene sjedio je Španjolac, koji je izgledao kao cipelar, a koji se nakon sedamnaest godina provedenih u Francuskoj vratio u Španiju, a lijevo od mene mladić svojih dvadeset pet godina, koji je, kako sam kasnije saznao, studirao na visokoj tehničkoj školi u Madridu. Sjedio

sam točno nasuprot engleskoj Španjolki. Bila je nenapadno obučena, bez šminke, blijeda i imala je kosu počešljanu unazad i skupljenu u konjski rep. Razgovarali smo nešto teško i nespretno francuski, jer je to bila jedina mogućnost, da i oba Engleza mognu sudjelovati u razgovoru. Svakako još je preostajao taj izlaz, da prevodi Španjolka, koja je s onom dvojicom govorila engleski, a s nama španjolski, i to gotovo jedan savršen španjolski, koji je izgovarala vrlo meko, ali koji je malo mirisao po rječniku.

Međutim postepeno je prevladavao razgovor na španjolskom i oba Engleza su utonula u šutnju. Govorili smo o omiljenoj temi svih povratnika iz inozemstva: o španskim vlakovima.

»No svakako ne može se nijekati, da ide naprijed. Ovaj vlak ipak nije loš.«

»Ne, ne! U mnogim stvarima je nesumnjivo postignut napredak. Uvijek je radosno pri povratku otkriti nove stvari.«

Dok sam to govorio, zavukao sam ruku u džep, da izvučem maramicu i osjetih nešto hladno među prstima: komad novca. Izvukao sam ga i rekao: »Komadi od pet peseta, na primjer.«

Malim misaonim skokom sam nastavio:

»Uostalom doživio sam jučer nešto zgodno s tim u vezi. Dolazim upravo iz Loyole, gdje je jedna od mojih sestara u samostanu. Pitala me je vrlo uzbuđeno, ima li opet srebrnih komada od pet peseta. Očito su novakinje bile raspravljale o tome u slobodno vrijeme, jer je jedna od novoprimljenih tvrdila, da ih je vidjela, dok su druge rekle, da taj novac od građanskog rata nije više u opticaju.«

»Vaša sestra je redovnica?« zapitala me mlada dama, koja je sjedila nasuprot meni.

»Da, novakinja. Ovdje u Loyoli.«

»I ja imam dvije tetke u samostanu u Engleskoj. Ali...«

Zastala je, kao da se pokajala zbog započete rečenice. No onda je ipak nastavila:

»Ne bih vas htjela povrijediti, ali uvijek, kad posjetim svoje tetke, ražaloste me.«

»Pa zašto?«

»One žive u nekome drugom svijetu, kao da nemaju s nama ništa zajedničkog. Kad su otišle u samostan, bile su još gotovo djeca; ništa ne slute o životu. One ne govore našim jezikom i ne razumiju nas. Svijet se okreće i mijenja, a one su kao mrtve.«

»Ali one su sretne.«

»Sretne su, jer ništa ne poznaju i ne znaju. One su kao djeca, koja vjeruju, da u jednoj bari pred sobom imaju vodu cijelog svijeta. Zadavaju mi bol; ne znaju ništa o životu; one su sretne, t. j. one vjeruju da su sretne. Kadgod posjetim svoje tetke, vraćam se žalosna. Njihov život iza zidina izgleda izgubljen i beskoristan.«

»To ovisi o tome, što vi razumijevate pod životom.«

»Život je to« — raširila je ruke, kao da se ne zna izraziti — »život je sve, što nam leži pred očima. Zašto one idu u samostan? To nisam nikad razumjela. Vjerujem iz straha ili iz ograničenosti. U svakom slučaju to su čudna, od svega izdvojena stvorenja.«

Opazila je, da su me njene riječi neugodno dirnule i zašutjela je; ni ja nisam htio nastaviti razgovor, premda mi je na jeziku bilo pitanje: tada vi zacijelo ne razumijete niti zašto ja postajem svećenik? Nastala je malo mučna tišina. Svi su nas u odjelu slušali. Morao sam naći prikladan odgovor, a osjećao sam se potišten. I tako sam govorio o životu poslije smrti kao o pravom životu; no to mora da je zvučalo vrlo suho, kao napamet naučeno.

U međuvremenu se smračilo. Oči su mi potražile iza prozorskog stakla pokretnu prirodu, koja me je prije kratkog vremena još tako radovala. Bila je iščezla. Također je iz mog srca nestalo radosti; obuze me siva utučenost, unutarnje neraspoloženje i neobična potreba da plačem.

Žmirkava svijetla sela, kroz koja smo prolazili izranjala su iz noćne tame i nestajala. Što smo se više približavali kastilskoj visoravni, to su jače blistale zvijezde na nebu. Naslonio sam bradu na poprečnu šipku pred prozorom i ponavljao u sebi lagano i sjetno riječi razgovora.

Da, ja sam bio osobenjak, čudno biće iz jednog drugog svijeta; nisam imao ništa zajedničko s drugim ljudima u vlaku. Moja reverenda bila je nepropusni omot, pod kojim se moje srce polako, ali sigurno sušilo. A zašto

zapravo? Ljudi su ipak znali, da mi nismo drukčiji od njih, da smo od istog mesa i krvi, da imamo iste strasti i pogreške i da život volimo kao i oni; da, taj život, koji je ležao pred nama sa svom ljepotom, koju krije u sebi. Treba li stvarno biti istina, da je naš život beskoristan i prazan, da se mi iz kukavičluka odričemo života? Iz kukavičluka! Osjetio sam, kako stišćem zube i kako mi ruke stežu niklovanu šipku. Vlak je presijecao uvijek nova polja i livade, a svijetlo iz unutrašnjosti vagona osvijetlilo bi ih za trenutak. Vidio sam, kako je moja sjena jurila za nama i mislio: da, zaista ja sam čudak. Svi to kažu, svi.

Što smo se više približavali Valladolidu, to su mi misli postajale vedrije. Ipak žalac je ostao u meni, iako sam sve više mislio na ona tri mjeseca, koja su ležala preda mnom. Kroz dvije godine nisam vidio svoju obitelj, a to je bilo vrlo mnogo za mene, jer sam oduvijek bio najradije kod kuće, i čim sam prestupio kućni prag, otpali su mi svi problemi.

Na kolodvoru očekivalo me pola obitelji. Jedva da je potrebno opisivati prizor pozdravljanja, jer se on ni u čemu nije razlikovao od pozdravljanja bilo kojeg došljaka.

»A gdje je mala Crucita?«

»Kod kuće?«

»Kako izgleda?«

»Odmah ćeš je vidjeti.«

Pri burnom pozdravljanju umalo bih bio izostavio Faustinu, našu staru služavku, koja me je još kao dijete poznavala.

»Faustina, kako si?«

Pogledala me prestrašeno:

»Hvala, dobro! A vi, senjorito?«

Počeo sam se smijati: »Hu! Kakva formalnost!«

»Vi ... vi ste sad tako drukčiji.«

Zašto, zašto je Faustina ponovila riječi Španjolke iz Engleske? Zar su se svi urotili protiv meni, da se odvrate od mene?

Ali moje neraspoloženje opet je odmah iščezlo, bilo je to samo kratko nabiranje čela. Svi su me uvjeravali, da izgledam bolje nego prije, da mi je boravak u Rimu

mnogo koristio i da mi reverenda izvrsno stoji; to je bilo prvi puta, da su me u njoj vidjeli.

Kad smo došli kući, ne brinući se ni za koga, otrčao sam u sobu svoje sestre. Njeno dijete ležalo je u svojoj košari i spavalo. Nisam mogao drukčije; morao sam je uzeti na ruke i pritisnuti na grudi. Mala se malo bunila protiv mom burnom zagrljaju, protrljala očice i tada me dugo gledala, a da me nije prepoznala. Promatrala je reverendu i šešir, posebno šešir, i briznula u strahovit plač.

Žalostan sam prišao krevetu i mislio, da sam i za svoju nećakinju postao tuđinac.

Slijedećeg jutra probudio sam se umoran i s bolovima u leđima: madrac je bio premekan, a ja sam se navikao spavati na tvrdom. Za trenutak sam skočio iz kreveta i razgledao svoju sobu. Sve više sam osvježavao sjećanje na pojedine predmete i zadovoljno uzdahnuo. Iz kuhinje je odjekivao glas moje majke, koja je razgovarala s malom: »Pazi, da ti ne dođem!« Navukao sam kućne papuče, prebacio reverendu preko spavačice i otrčao u kuhinju.

Nikako mi nije uspjelo steći povjerenje male. Darivao sam joj kekse i bombone, obećao, da ću joj kupiti loptu, te da ću je odvesti na trg Karussel, da se vozi. Sve badava. Dijete me je izgolačeno gledalo i nije ni glasa izustilo. Kad sam je uzeo na ruke, rekla je samo: »Ne« i okrenula glavu, da je ne bih mogao poljubiti.

»Daj svome ujaku Isi jedan poljubac; ne budi baš mala luda. Ta on je ipak tvoj dragi ujak Is, koji je došao s jako dugačkim tu-tu.«

No ništa nije pomagalo.

Poslije mise pošao sam na obilazak kuće; mnoge stvari bile su se promijenile. Kad sam odlazio prije dvije godine, nije bilo djece u kući, a sad je i ovaj mali mops* od godinu i pol sve okovao. I moji roditelji bili su se promijenili; djelovali su mi mlađe i svježije. Prošao sam kroz sve sobe, prešao rukom preko starog klavira iz svog djetinjstva, pozdravio oba strahovito mrska poprsja u blagovaonici i pogladio hrbat svojih knjiga, koje su kao uvijek bile poredane na policama.

* Mops — vrsta psa kratke njuške.

Kako nisam imao nikakvog posla, odlučio sam, da prokrstarim gradom. Kroz kućna vrata izašao sam na suncem obasjani mali mirni prostor. Jedva sam išao nekoliko koraka, kad tromi, dahčući autobus prepriječi ulicu. Vidio sam ga kako praska u svim smjerovima, kao da će se sav izlomiti, da bi iza ugla zakrenuo i nestao u ulici Marija de Molina.

Iza autobusa zakrenuo sam i ja u istu ulicu. Bila je svježe poprskana i bljeskala se na suncu. Na uglu sam se skoro sudario s grupom djevojaka, koje su glasno i živo razgovarale. Četiri od njih izgledale su kao švelje, peta je bila mala djevojčica u tamnoplavom školskom ogrtaču. Točno sam čuo, kao su došaptavale:

»Jeste li vidjeli, kakav mladi svećenik je to bio?«

»Svećeniciii!«

»Pst, luda Lizo!« rekle su ostale i zahihotale.

Nisam znao, da li da se smijem ili ne; ali nisam zapravo više osjećao nikakvu određenu neugodnost. U tom trenutku bio sam po prvi puta jasno svijestan, da nosim reverendu. Odjednom mi se zaplela među noge i smetala mi u hodu. Da, morao sam si jasno pojmiti, da sad pripadam u određenu kategoriju ljudi, da sam za ljude više ili manje mladi »svećenik«.

Na Zorillovom trgu gradila se kuća, i radnici su se penjali po skelama. Zastao sam i promatrao kuću, to jest zapravo više ove sitne ljude, koji su izgledali, kao da se igraju u zraku. Što misle sad ti ljudi o meni? Da li me mrze? Kad bi me barem mrzili!

Moram priznati, da imam jednu maniju; ne znam da li je tada nastala, svakako se tamo dogodilo prvi puta, da sam sebi svijesno postavio pitanje: što misle ljudi o meni, to jest o nama svećenicima? Oh, kad bi nas barem mrzili! Mrziti neku stvar znači u osnovi voljeti je, pridavti joj značenje. Nitko na primjer ne mrzi mrava. Mnogo bolnija je ravnodušnost, zid šutnje i nerazumijevanja između nas i drugih, kojima smo ipak tako blizu. Od onog dana spopao me osjećaj tuge. Shvatio sam, da, sjednem li na klupu u parku sve oko mene postaje ozbiljnije, da sam tuđinac među onima, koji tiho razgovaraju, među skupinama djevojčica, koje se glasno smiju i međusobno prskaju, a osobito među djecom. S druge strane osjećao sam im se tako blizu... I rasrdio sam se, kad sam čuo, kako jedna glupa dadilja kaže svom štićeniku: »Samo pazi ne budeš li dobar, ovaj čovjek će te odnijeti.« Ona naravno nije mogla znati, da sam ja zapravo samo zato došao u park, da vidim djecu kako se igraju, a ako sam ponio knjigu, to je bilo samo za izliku, da »veliki« ne bi mislili, kako beskorisno rasipam svoje vrijeme.

Ne, na djecu se ne mogu potužiti. Kako bi i mogao, kad me ipak uvijek, kad sam izlazio iz parka, okruživalo jato od njih petnaest do dvadeset i ljubilo mi ruku svojim prljavim ustima i punim nosovima. Doduše još nisam bio svećenik, ali sam pustio neka im bude; oni nisu ništa znali o višim i nižim redovima, i svaki koji je nosio reverendu, bio je za njih svećenik. Jedan za drugim prilazili su sasvim ozbiljno i zatim opet otrčali, da nastave prekinutu igru. Bio sam blizu suza: moje su ruke imale nešto posebno, nešto tako veliko, da se isplatilo za trenutak zaboraviti igru i smijeh, da bi ih poljubili. Moje ruke još nisu bile zapravo ništa, ali djeca su gledala u njima ono, što je jednom od njih trebalo postati. Morao sam se smijati, kad je posljednja djevojčica rekla predzadnjoj: »Znaš, time dobivamo oprost.«

Svi prelaze rijeku

Slijedećeg jutra prispio je Luis, moj najbolji prijatelj i školski drug. Bio je krupan, snažan, imao je plavu, gotovo uvijek neuređenu kosu i izgledao je kao Nijemac. Trebao je čitati misu u crkvi Obećanja. Na putu do tamo nije me napuštala misao, zašto ja ne mogu kao on imati misu umjesto da ga samo kod nje poslužujem. I ja sam položio sve ispite kao i moji drugovi, a oni su već prije tri mjeseca slavili svoju mladu misu, samo ja, jer sam bio premlad, nisam bio pripušten ređenju.

Za vrijeme svete mise bilo mi je nemoguće svratiti misli na nešto drugo. Opet sam gledao, kako blijedi i neispavani, svaki sa svojim stvarima preko ruke ulazimo u Petrovu katedralu. Vidio sam sebe u sakristiji, kako im pomažem, da se obuku, kako širim odjeću, gotovo im navlačim, jer sami to od uzbuđenja nisu mogli i kako ih pri tom pun zavisti promatram.

Taj dan mi je bazilika izgledala veličanstvenija nego ikada. Kad opet izađemo, bit će svi oni svećenici, samo ja ne. Stisnuo sam zube. Ostali su išli čvrstim korakom kao mjesečari prema oltaru. Kardinal se oblačio. Njihova imena, devetnaest imena, zazvonila su i odjekivala zidovima, dok se nisu izgubila u širokom prostoru kupole. Osjećaj straha me prožeo, kad nisam čuo svoje ime; ono nije bilo na spisku, samo ja sam ostao na obali.

Prostrli su se na tlu, i litanije su počele. Imena svetaca su nas zapljuskivala poput talasa. Moji drugovi ispruženi kao mrtvaci na podu, a istovremeno novorođeni u svojoj bijeloj odjeći, govorili su mi glasno i prodorno: u ovom času mi nestajemo, umiremo, da bismo novi ustali. Ja koji sam svakog pojedinog od njih točno poznavao sa svim njegovim svojstvima, osjetio sam, kako su se udaljili od mene, kako su uronili u Božju rijeku, a ja sam jedini stajao na obali.

Nisam mogao dalje podnostiti taj prizor, nego počeh lutati kroz divovske pokrajne lađe crkve. Pjevanje litanija dopiralo je do mene kao zapljuskivanje i odbijanje valova na nasipu. Sveci su silazili, ispružili na trenutak ruke iznad glava mojih drugova, da bi zatim načinili mjesto drugima i uvijek novima.

U međuvremenu su u baziliku stalno ulazili posjetioci držeći kape i šešire u ruci, njuškali malo uokolo, divili se Michelangelovoj Pieta, mozaicima, baldahinu i kupoli, pogledali kratko u apsidu i zapitali: »Što se tamo događa?« Na odgovor: »Obavlja se svećeničko ređenje«, odgovorili su: »Ah«, prekrstili se i otišli dalje, da razgledaju grobove papa i dragulje crkvenog blaga. Najradije bih ih zgrabio za ovratnik i doviknuo im u uho, da je čudo, koje se događa na ovih devetnaest ljudi neizmjerno mnogo važnije i veće nego sva umjetnička djela na svijetu. Ali ne, oni su htjeli radije proširiti svoje turističko znanje, da bi se njime poslije mogli hvaliti i da bi jednog poslije podneva mogli pola sata biti centar pažnje u krugu svojih prijatelja. Sasvim jasno, da mnogo veći utisak čini pripovijedanje o Sikstinskoj kapeli, nego o jednom ređenju.

Litanije su zamuknule i pošao sam nazad prema oltaru. Sad je dolazio veliki trenutak! Htio sam sve vidjeti iz najveće blizine i zamolio sam ministranta, koji je držao svijećnjak, da mogu stati na njegovo mjesto. Tako sam stao desno neposredno pokraj kardinala i vidio sam sve svoje prijatelje, kako jedan za drugim koračaju preko stepenica i polažu dršćuće ruke u kardinalovo krilo, vidio sam, kako ih taj pomazuje posvećenim uljem i osjetio, kako mi se oči napunjaju suzama.

Julio, Angel, Carlos, Manolo, Antonio, Jose Maria ... Svi su došli. I mislio sam, kako te ruke, koje su isto tako često kao i moje igrale stolni tenis i svirale klavir, pisale pjesme i slikale, od sada postaju Kristove ruke. Promatrao sam svoje ruke, svoje jadne, žalosne, uznojene ruke, koje su tako čvrsto obuhvaćale svijećnjak, da su me boljele; rastopljeni vosak i suze kapale su na njih. Moji

prijatelji stajali su tik do mene pa ipak su bili tako daleko.

Još uvijek su dolazili ljudi u crkvu, znatiželjno se ogledavali i opet odlazili, a da nisu ništa shvatili.

A oni su sad osvojili drugu obalu. Plakao sam kao dijete, koje stoji na obali i gleda, kako brod odlazi.

Osjećao sam se manjim, beznačajnijim i beskorisnijim nego ikad u životu.

Znao sam, da su to moji drugovi, da se jedva razlikuju od mene.

A ipak, oni su osvojili drugu obalu.

Ogledavao sam se i mislio, da sanjam, jer je sve prošlo prebrzo, da bi bilo stvarnost; tražio sam neki oslonac, nešto, što bi mi jasno pokazalo, da je sve to samo priviđenje moje uzbuđene mašte. Ali ne, bilo je doista tako, oni su bili daleko od mene; vidjeli su moje suze, ali s druge obale.

Luis je završio misu i napustili smo crkvu. Cesta se tako blijeskala na suncu, da su nas gotovo boljele oči.

»Luis, to se jedva može vjerovati.«

»Da, to se jedva može vjerovati.«

Išli smo za trenutak šuteći jedan pored drugoga kao poneseni tajnom.

»Tako sam sretan! Ne možeš sebi predstaviti, kako sam sretan« rekao je.

»Da, razumijem to.«

»Znaš li, koga sam jučer vidio? — Gonzala!«

»Gonzala?«

»Da, u Barceloni.«

Gonzalo! Ni on nije prešao rijeku. Otišao je tri mjeseca ranije. Dok pišem ove retke, čini mi s kao da ga vidim pred sobom na kolodvoru, malo prije polaska njegova vlaka, s očima punim suza i s cigaretom u stisnutim usnama. Njegov odlazak me duboko pogodio, jer je on bio dobar drug. Kad nam je prethodno veče rekao, da odlazi i molio nas, da mu oprostimo sve, što nam je nanio, uzviknuo sam: »Ah ne govori ipak tako! Pogledali smo se za trenutak i znali smo točno, da nema ništa za

opraštanje i da smo možda čak mi krivi za to, što nas on sad napušta.

Pomagali smo mu da spremi kovčeg. U njegovoj sobi vladala je tjeskobna tišina. Htjeli smo se zapravo samo oprostiti, ali ni jedan nije pravo znao, što da kaže. Možda bi Gonzalo radije bio sam, i mi smo samo smetali, ali nama se međutim činilo potrebnim, da tu budemo. Jose je na primjer sjedio poguren u kutu ne izustivši ni riječi.

Gonzalo je stavljao sve stvari u kovčeg, kako su mu upravo dolazile. Iz ladice noćnog ormarića izvukao je pokornički pojas i potišteno rekao: »Tko želi imati ovo? Ja ga zacijelo više ne ću trebati.« »Uzmi ga ipak! Ne budi čudak, Gonzalo!« rekao je Manolo. Uzeo mu je stvar iz ruke i položio je u kut kovčega. Gonzalo se nije protivio.

»Glupi stari druže«, rekao je Manolo i stavio mu za momenat ruku na glavu.

Paco i ja nismo taj dan još bili izmolili krunicu i zato smo se popeli na terasu da to nadoknadimo. Na nebu je bio pun mjesec i oblaci su se brzo prevlačili. Bilo mi je teško moliti; teško i lako u isto vrijeme. Dok sam gotovo mehanički naizust govorio riječi krunice, molio sam u nutrini drugim riječima. Zašto je otišao Gonzalo? Zašto su toliki ostali na putu? Mislio sam unatrag i sjetio sam se za kratko vrijeme preko četrdeset imena. Jedni su istupili već kao djeca, jer su u sjemeništu zebli ili su dobivali slabiju hranu nego kod kuće. Drugi su bili izašli u godinama filozofskog studija zbog jednog para plavih očiju ili plavog »konjskog repa«, najmanje ih je — ali upravo zato je to bilo tako bolno — to učinilo za vrijeme teološkog studija, možda zato, što su podlegli u oštroj borbi protiv ljudskih strasti ili iz drugih, dubljih razloga. A Gonzalo, zašto je on sad otišao? Zašto sada, kad je preostajalo još samo tri mjeseca i već je imao sve isprave za ređenje? Jedino Bog to zna. Samo je jedno bilo sigurno, da ni on nije prešao rijeku.

Bruno, da Bruno ju je sasvim prešao, i to s takvom žestinom, da je zauvijek otišao od nas. Sjećam se, kako je njegovo lice na dan ređenja i pored suza djelovalo zadovoljno i veselo.

Možda nitko nije toliko čeznuo za ređenjem kao on. U onim danima bio je mnogo pristupačniji, manje ukočen i formalističan, manje kazuističan i točan. Kad je čitao misu, drhtao je kao da će se svaki čas srušiti. A on ju je služio samo trideset puta! Teško oboliviši od raka na želudcu prevezen je u Španiju, i četrnaest dana kasnije primili smo obavijest: »Bruno umro.«

Bruno sad služi misu u nebu; to je naša utjeha. Ali ovdje kod nas ostaje jedna praznina; njegova soba, njegov oltar su prazni. I smrt nas pohađa; on je otišao kao prvijenac, netko će biti slijedeći. Nijednom nije svećenik na oltaru siguran pred smrću. Ali jedna utjeha nam se ne može oduzeti. Bruno jest i ostaje svećenik kroz vječnost.

Biti svećenik znači . . .

Ono je ljeto bilo za mene puno novih otkrića, među kojima svećeništvo zauzima prvo mjesto. To može izgledati neobično, ali je stvarno tako, kako je moglo biti, da sam teke sada poslije dvanaest godina priprave i studija otkrio što znači biti svećenik? Činjenica je naime, da sasvim velike stvari u životu, ako su još daleko, ne možemo sebi pravo predstaviti i sve što o tome čujemo, zvuči pomalo kao retorika. Naravno da sam učio, sâm mislio i često govorio, kako je svećenik posrednik između Boga i ljudi, da utjelovljuje Krista, da je naša zadaća privesti svijet Bogu; ali vjerujem, da nikad ranije nisam sve to shvatio u punom značenju.

Biti svećenik znači biti posrednik između Boga i ljudi. To je zapravo bilo vrlo malo. Posrednik znači od Boga izabran, da bi govorio ljudima, i od ljudi izabran, da ih povezuje s Bogom, Posrednik između Boga i svijeta, to je istovremeno čovjek Božji i čovjek svijeta s mnogo ljudskoga, ali i s mnogo božanskoga.

Sve te misli su mi uvijek nanovo prolazile glavom, da me uopće više ne ostave. Moram priznati, da su me upravo progonile i kad sam mislio na neizmjernost stvari u sebi i na svoju sićušnost, hvatala me groza. Božji čovjek! Jesmo li mi stvarno Božji ljudi? Imamo li mi kod Njega ikakav utjecaj, da bismo mogli pred Njim zastupati druge ljude? Pokazujemo li kakvu zaslugu, koja bi Ga mogla potaći, da nam dopusti ovakvu prednost? Znademo li barem govoriti Bogu? Zatim poimamo li mi Boga barem približno, da bismo mogli saopćavati ljudima Njegovu moć i veličinu? A prije svega, da li je ljudima uopće išta stalo do Boga? Hoće li oni uopće, da budu s Njim povezani?

Kad sam išao ulicama i gledao, kako ljudi idu žurno za svojim poslovima, skrivaju lica iza svojih novina, kako smiješeći se s cigaretom u zubima hrupe iz kina ili se guraju u barovima ili kod slastičarske tezge, tada sam

se neodoljivo pitao: misle li ti ljudi uopće ikada na Boga? Kad sam posjetio podnevnu službu Božju i vidio, kako njihovi pogledi kruže po stropu i zidovima kao da broje grede i rozete, mislio sam: to su dakle te bijedne minute, koje su im preostale za Boga. I uvijek sam se ponovno vraćao na misao: ako Bog njima tako malo znači, što onda mogu ja biti tim ljudima? Naravno, nisu svi tako mislili i živjeli, ali ipak bilo ih je mnogo, koji su posrtali kroz život, a da uopće nisu imali o tome jasnu spoznaju.
Tištilo me je sve to, a još mnogo jače me je tištila pomisao, da sam ja posrednik ljudi pred Bogom. Bio sam — ili sam to ipak trebao biti — njihov predstavnik, njihov zastupnik. Ali zašto sam se osjećao tako daleko od njih? Zašto su moj način gledanja života i provođenja vremena, moji predmeti razgovora tako bitno različiti od njihovih? Zašto ta pregrada nepoznavanja između njih i mene? Zašto sam na primjer onom zgodom, kada sam prigodom svečanosti sjedio za stolom s mladim ljudima, pokvario ručak sebi i drugima, premda sam se cijelo vrijeme trudio, da budem ljubazan i simpatičan? Zašto su ljudi prolazili pored odijela, u kojem sam sjedio i tražili mjesto drugdje, iako su sva ostala mjesta još bila slobodna? Vi zastupnici!
Moram reći, patio sam zbog tih stvari. Žalosno je ali istinito: mi smo posebna kasta. Ne treba stvar dramatizirati, ali sigurno je, da srce osuđeno pod reverendom nanosi često čovjeku bol. Cijene nas doduše, čak nam ponekad ponude i mjesto u tramvaju, još postoje mnogi, koji nas rado gledaju; ali oni nas vole i poštuju kao nešto, što ne spada u prijateljsko svagdanje područje.
Ne manjkaju također ni takvi ljudi, koji nas izričito mrze, koji nas smatraju »crnim čovjekom« i kažu, da im mi sve zabranjujemo i ne puštamo ih »živjeti«; drugi vjeruju, da smo mi više ili manje veliki varalice, koji iskorištavaju ljudsku vjeru, da bi vodili ugodan život. Neki opet misle, da mi tražimo ugledno mjesto u društvu, neki kažu... Ah, mislim, bolje je da to pustimo.
Ali zašto sve to? Na stotine sam puta postavio sebi ovo pitanje i isto toliko puta dao sam sebi mnoge odgovore, koji su zapravo odavno bili dovoljni, da me uvjere. Ali

sve se ne da zadovoljiti razumskim razlozima. Nikad nisam tako volio ljude kao u one dane. Zbog njih i samo zbog njih sam postao svećenik. Za mene bi bilo mnogo ugodnije, da postanem pravnik, liječnik ili novinar, možda bi ljudski gledajući sa ženom i djecom — o tome ću još govoriti — bio sretniji; moj život bi na taj način bio vjerojatno zadovoljniji i bogatiji raznolikostima, jer ja idem rado u kino, oduševljavam se za borbu s bikovima i mislim, da nisam zapravo stvoren za pustinjaka. Ali ljudi — pa sve ako to ne znaju ili ne zahtjevaju — trebaju moju pomoć; trebaju moju crnu reverendu, koja im uvijek nanovo dovikuje, da Bog postoji. Nužno je, da se ja odreknem mnogih malih radosti, da bih druge opomenuo, kako u njima ne leži ono posljednje. Mi hoćemo učinit sve za ljude, ali zar ne bi oni također mogli imati barem malo razumijevanja za nas? Sjećam se, kako sam jednog jutra pod misom izrazio Bogu tu nevolju. Ali odmah zatim sam pomislio da ljubav, koja traži nagradu — već priznanje bi bilo dosta — nipošto nije vrlo duboka, jer je u osnovi obična. To je svakako istina, odgovorio sam sebi, ali kad si opet samo čovjek, a htio bi ipak barem...
Biti svećenik znači ponovo utjeloviti Krista. Za vrijeme svojih studija nisam ni jednu rečenicu tako često ponavljao kao ovu: Sacerdos alter Christus. Svećenik je ponovno Kristovo utjelovljenje. Svećenici su Krist na zemlji. I najgore — i najbolje — jest, da je to stvarno tako. Nije to nikakva pusta fraza nego stvarnost. Svećenik utjelovljuje Krista i stoji za njega u prolomu. Kad daje odrešenje, ne kaže: Krist ti po meni oprašta grijehe, nego: Ja ti opraštam grijehe. A tko drugi može oprostiti grijehe osim jedino Bog? Kod pretvorbe ne kaže: ovo je tijelo Kristovo, nego: ovo je tijelo moje.
Međutim ta neizmjerna ali utješna činjenica izazivala je istovremeno strah i drhtanje, jer Krist je Krist, a mi, što smo mi? Možemo li mi imalo svoje ruke uspoređivati s Kristovim? Zar se smije netko, koji je griješio, nazvati Kristom? A ja sam griješio!
Oh ne! Svećenici ne ubijaju, ne kradu, služe svaki dan misu, poste, kad to sveta majka Crkva naredi, ali... Oni pripadaju ljudskom rodu, oni mogu griješiti i griješe. Ne govorim sad onima, koji su skloni da iznose

zle glasine, nego dobro raspoloženima. Zatim ne mislim smrtni grijeh, u koji može upasti i svećenik, nego mislim na idiotske, svagdanje sitnice, na male prostote i srditosti, glupe zavisti, nepromišljene govore, zaboravnost, nepažnju prema Bogu i ljudima; na sve one stvari, koje Boga više bole nego svi grijesi drugih, jer mi znamo za svoju krivnju. Da, svijet je puniji grijeha; ima ljudi, koji tapkaju po grijesima kao po glibu, ali jesu li oni svijesni toga? Znaju li oni što je krivnja? Što znaju oni o Bogu? Žive kao životinje, podivljali su od novca, alkohola i razvrata te treba pretpostaviti, da ne znaju što čine. Ali mi, mi to znamo. Mi smo temeljito poučeni i obrazovani, mi smo »vidjeli« božansku ljubav i unatoč tome ne napuštamo svoje pogreške.

Sve to bila je stvarnost; svakog ljeta sam to spoznavao i patio zbog toga. Svi smo mi patili zbog toga i ja vam jamčim, da se mi želimo izmijeniti i popraviti, ali smo sazdani od mesa i sebičnosti, a nije lako biti Krist na zemlji. Možete pokušati!

Tog ljeta sreo sam veliko mnoštvo ljudi, koji su mi pripovijedali malo radosnoga o svećenicima; ali ni jedan jedini od tih pozvanih šarlatana nije prinio ni najmanju žrtvu za nas. Možda im je čak milije, da smo takvi, kakvi jesmo, da bi tako oni imali neku ispriku za svoj vlastiti način života.

Biti svećenik znači ljubiti. Da, ljubiti, nisam se prevario, iako Nietzsche piše, da su »svećenici najveći mrzitelji ljudi«, iako izgledamo oblačni i zlovoljni — ili to možda i jesmo — te napokon iako dovodimo do umiranja veliku granu ljudske ljubavi na stablu svog života; unatoč tome ostaje činjenica, da biti svećenik znači ljubiti, jer ljubav spada na bit kršćanstva, a svećenik mora biti kršćanin par excellence.

I zbog tog momenta sam patio, jer ja, koji sam trebao postati službenik ljubavi, nisam mogao ljubiti. Ispričat ću vam jedan slučaj, koji me je mnogo poticao na razmišljanje.

Bilo je jednog krasnog dana poslije podne oko pet sati. U to vrijeme bilo je u Istočnom parku vrlo ugodno. Skoro svakog poslijepodneva sjedio sam s knjigom u ruci u svježem, svjetlom i zračnom parku. Odlazio sam onamo odmah poslije ručka i čitao do šest sati: tada je u parku postajalo živo, dolazila su djeca, ljuljačke su škripale, i sa svih strana odzvanjao je poklik: jedan, dva, tri, ideeeeeem... ! Ostao bih sjediti s knjigom u rukama i gotovo me je razveseljavalo uspoređivanje života na ovim stranicama knjige s drugim, svježim, radosnim, skakutavim životom pred mojim očima.

Onog dana, o kojem želim pripovijedati, moja mi se knjiga uopće nije sviđala. Bio je to jedan sumorni roman s neobičnim licima, s mnogo mržnje, zavisti, prostote, malo sunca i s velikom prazninom u svim srcima. Dok sam čitao jednu stranicu za drugom nutrina mi se bunila: ne, ne i ne! Nije istina, da je život takav. Ima sunčanog svjetla na svijetu; ima čistih srdaca, djece, izvora. Bog je kod ljudi. Čovjek može ljubiti: ja ljubim.

Zrak je bio čist, pirio je mek, laki povjetarac i bilo je divno promatrati zalazak sunca kroz biserne kapljice vodoskoka. Kako krasna igra boja! Izgledalo je poput veličanstvene umjetničke duge.

Nisam ga vidio, da dolazi. Možda je već dugo sjedio na klupi, samo malo udaljenoj od mene, prije nego sam ga opazio. Odmah sam ga prepoznao: bio je Juan mucavac. Sjetio sam se prizora, kad je vlasnik prodavnice živežnih namirnica, kod kojeg je Juan radio, zagrmio, jer je mladić trebao pola sata da izvrši jedan nalog: »Ama sad je dosta! Van! Takav mi čovjek zaista nije potreban!« Od tada ga više nisam vidio. Svakako sam znao, da je došao u grad i da je zvonar u Svetoj Klari. Sad je sjedio ovdje gotovo uz mene. Bolje je, ako me ne vidi, mislio sam. Govoriti s njim, to je nepodnošljivo.

Ali vrtlar s gumenom cijevi za prskanje došao je sad do njegove klupe. »Biste li mogli, molim...« rekao je. Juan je ustao. Vidio sam, kako mi je prišao i sjeo na moju klupu. (Da li da ga pozdravim? Samo kad me ipak ne bi prepoznao!)

»Do—do—do— dobar dan!«

»Dobar dan.«

Stanka. Tada je počeo. (Ah, ipak me je dakle prepoznao!) Ništa drugo mi nije preostalo nego nastaviti razgovor. Bilo je strašno slušati ga. Upadao sam mu u govor, čim je izgovorio prve riječi i pokušao sam pogoditi, što želi reći. Ali on je bez zabune nastavljao.

»Š—š—š—to s—s—te o—o—o«

»O Castrillu?«
»Da, o—o—o.«
»O Castrillu.«
»O Ca—ca—ca—Castrillu ču—ču—čuli?«
Pripovijedao sam mu sve moguće o našem rodnom mjestu, govorio sam neprekidno iz straha od kakvog novog pitanja, od onog strahovitog mucanja, koje mi je išlo na živce. Pokazao je na moju knjigu i zapitao, da li učim? Slagao sam te rekao: da, i još je podigao, samo da bih mu pokazao, kako me smeta. Svaki sam čas gledao na sat; pitao sam ga, kad se otvara crkva sv. Klare. »U pet sati,« odvratio je, na što sam mu prinio sat pred oči.
»Pa onda je krajnje vrijeme ...«
»T—t—to je sve—e—e—jedno.«
Izgledalo je kao da se uhvatio za moje riječi. Vjerojatno već godinama nije sreo ni jednog poznanika iz djetinjstva, iz onog vremena, koje je za njega moralo biti tužno i sumorno, jer je on uvijek morao okajati ludorije, koje smo mi skrivili. Oči su mu bljesnule, čim bih spomenuo neko poznato ime. Pričao sam svašta pod nebom, govorio sam neprekidno, bez razmišljanja ... samo da ne dopustim, da on dođe do riječi.
Bilo je gotovo šest sati, kad je napokon otišao. Njegova zgurena pojava u crnom odijelu izgledala mi je kao sablast iz potonulog svijeta. Odahnuo sam i odmah sam osjetio sućut, duboku sućut prema tom jadnom momku, koji se udaljavao nespretnim, umornim koracima; još jednom se okrenuo, da mi domahne kao da se još želi osloniti na moj oholi govor.
Sunce je još sjalo. Prva djeca dolazila su na igru; život bi mogao biti tako lijep! Pratio sam ga očima do vrata parka; trebao sam ga dozvati nazad, govoriti s njim, reći mu, kako sam bio prost; trebao sam ga malo otpratiti, pustiti ga da pita — ako mi je i bio neugodan, da i onda, — kakva je bila žetva u našem selu. Ali nisam smogao hrabrosti za to. Kad sam tog poslijepodneva učinio uobičajeni pohod crkvi, posebno sam molio Boga za prve duše, koje će mi povjeriti, za prvo dijete penitenta, kome ću smjeti dati odrešenje, za prvog čovjeka, koji će mojim rukama naći Boga, za prvog samrtnika, kome ću dati popudbinu, za prvog mladog čovjeka, kojem ću moći pružiti utjehu. Prenio sam se u jednu malu svijetlu seosku crkvu i gledao pred sobom župljane, dok sam govorio o Bogu i o ljubavi prema njima. (U tom trenutku izgledao sam sebi samome kao vitez). Ali odjednom se crkva ispraznila i ja sam osjećao potpunu prazninu. Vrata su se lagano otvorila, i ušao je Juan tužan, poguren, usamljen; molio je i mucao sad više nego inače, jer su mu suze curile u usta i sprečavale ga u govoru.
Tog poslijepodneva molio sam Boga iz svega srca, iz prestrašenog srca, da me oslobodi moje tašte gluposti, da mi pomogne, da ne lebdim u višim sferama, dok u stvari gazim po nogama svome bližnjemu. Preklinjao sam ga, da mi usiječe u dušu, da biti svećenik znači ljubiti, ljubiti bez ograničenja i to tim više, što je potrebno veće svladavanje, tako da ne trošim vrijeme na razmišljanje, kako ću jednom predstavljati Krista, dok istovremeno nanosim boli svojim bližnjima.
Da, tog poslijepodneva dugo sam plakao i molio. Slijedećeg dana otišao sam u Iistočni park, samo da bih opet našao Juana; ali on više nije došao.
Biti svećenik znači vjerovati. Uvijek sam smatrao, da naše najizrazitije svojstvo — vjera mora biti duboka, sveobuhvatna vjera, koja je spremna da se s punim strahopoštovanjem pokloni pred svim, što je i u najmanjoj vezi s Bogom. Svećenik živi usred čudesa, dotiče ih, svakodnevno ih obnavlja te mu je potrebna nepokolebiva vjera, da bi uvijek pod često tako, na oko, malenim stvarima vidio Beskonačnost.
Tog sam ljeta počeo vježbati misu i postepeno sam uvidio, kako nas se ona lično i suviše tiče, a da bismo mogli dopustiti, da se odvija hladno i neproživljeno. Uvijek, kad je dolazila pretvorba i kad je svećenik dizao hostiju, pogledao sam svoje ruke i pomislio: za sedam mjeseci ... I polako, a da to nitko nije opazio, prinio sam vrhove prstiju usnama.
Jednog jutra otišao sam na misu kasnije nego obično, jer sam se tek uveče vratio s nekog putovanja. Kad su gotovo svi vjernici napustili crkvu, bio sam svjedok jednog prizora, koji me je bolno dirnuo. U našem gradu živio je — u međuvremenu je umro — jedan stari svećenik, koji je na mahove zapadao u pomućeno stanje i nije smio služiti misu. Oduvijek sam osjećao prema nje-

mu posebnu naklonost povezanu sa sažaljenjem. Onog dana klečao je u prezbiteriju. Kad su u crkvi ostale osim mene još dvije, tri osobe, digao se, uzeo s oltara misnu knjigu, postavio zajedno tri klecala i metnuo otvorenu knjigu na desno od njih. Tada je stupio dva koraka nazad i bez misnog odijela, samo u reverendi, i bez ministranata počeo »svoju misu«. Vidio sam, kao se naklonio, prekrstio i točno obavio sve ceremonije jednu za drugom. Tada se popeo na oltar — tj. približio se klecalima — poljubio sredinu i prišao misalu, da bi izmolio Introitus sa svim propisanim naklonima prema zamišljenom raspelu.

Napeto sam ga gledao i razmišljao, što će učiniti kod pretvorbe. Bez zabune je nastavljao. Kod ofertora ispružio je ruke i prikazao nevidljivu patenu i hostiju. Tada je ulio vina u svoj zamišljeni kalež i ponovo podigao prema nebu prazne ruke.

Zastao mi je dah od uzbuđenja. Osjetio sam tragiku ove »prazne mise«. Kad je došla pretvorba, bili smo nas dvojica sami u crkvi. Sagnuo se i točno sam vidio, kako su njegove usne nad ničim izgovarale strahovite riječi: Ovo je tijelo moje, i zatim: Ovo je kalež moje krvi, i polako je dizao ruke, kao da stvarno nešto drže.

Bilo mi je kao da se gušim. Poklonio se sa strahopoštovanjem. Bilo je očito, da je u tom času bio gotovo uvjeren u Kristovu prisutnost, da je htio učiniti čudo, da ga je iz neke nutarnje nužde morao izvršiti. Ni u čem se »to tamo« nije razlikovalo od prave mise, jer je sve radnje činio točno i normalno. Došao je čas pričesti. Prinio je ruku ustima i micao čeljustima kao da žvače; zatim je digao kalež, kalež svojih praznih ruku, i vidio sam, kako se njegovo grlo pokretalo, kao da kroz njega teče Kristova krv.

Sad više nisam mogao izdržati nego izjurih iz crkve kao da me nešto strahovito gurnulo. Ne, ne mogu objasniti, što sam osjećao: da li strah ili radost, bol ili sućut. Samo znam, da sam, kad sam izašao iz crkve, mogao jedva disati i zavapio sam Kristu: »Gospode, daj, da Tvoje Čudo u mojim rukama nikad ne bude samo pantomima.« I čak mi je došla misao, nije li Bog našao jedan novi, posebni put, jedan način pretvorbe zraka, da bi došao u dušu tog jadnog svećenika, čije su usne podrhtavale

s toliko vjere i strahopoštovanja, i koji mu je pružao svoje prazne ruke.

Biti svećenik znači biti radostan. Možda mi tu svi ne odobravaju, ali im onda moram reći, da ili ne razumiju, što je radost, ili ne razumiju, što znači biti svećenik.

Sigurno Nietsche ne razumije svećeništvo, kad piše, da se naša služba sastoji u tome, da zamračujemo nebo i sputavamo snažne ruke. Biti svećenik znači imati nepokolebljivu vjeru u Boga i povjerenje u budućnost; to su dvije stvari, koje po mom mišljenju ne dopuštaju nikakvu tugu.

O sebi mogu reći,da sam općenito veseo čovjek, ako ne možda i previše veseo. Svakako nisam onog ljeta, o kojem sada govorim, bio baš jako optimistički nastrojen. Vjerojatno mi je to prouzrokovao sudar sa stvarnošću života; možda me je ogorčavalo, da nas ljudi tako sasvim krivo gledaju, u svakom slučaju, kolale su mi glavom često sjetne i gorke misli. Ljudi su mi nanosili bol; grijeh me je tištio, gadila mi se besmislena praznina i osjećao sam se usamljen, siromašan i bespomoćan. Samo zahvaljujući velikoj snazi milosti, koju mi je Bog ulio u posljednjim mjesecima, počeo sam promatrati stvari s pravog stanovišta. Ali o tome ćemo još govoriti.

S tim i mnogim drugim događajima prolazili su mjeseci raspusta i došlo je vrijeme, da se vratim u sjemenište. Posljednjih dana pred odlazak mislio sam često na godinu, koja mi predstoji. Kad sam išao ulicom, penjao se uz kućne stepenice ili svirao klavir, prolazilo mi je glavom: kad slijedeći put opet dođem bit ću svećenik; kad se za nekoliko mjeseci budem opet penjao ovim stepenicama, činit ću to kao svećenik; kad moje ruke opet budu doticale tipke, bit će to svećeničke ruke.

Poslije podne prije odlaska otišao sam u crkvu, gdje bih trebao služiti svoju prvu misu. Dugo sam sjedio šutke i nepomično u klupi. Vidio sam sebe u misnom ruhu, kako se penjem na oltar, dižem hostiju; vidio sam puk, kako pred tajnom mojih ruku pada na koljena, čuo sam oltarsko zvono, koje upozorava na čudo. Pogledao sam svoje ruke, stiskao ih i trljao kao da ih čistim i pripre-

mam na veliki trenutak. Na kolodvoru mi ih je majka poljubila, a kad je vlak polazio, ispružio sam ih kroz prozor, da ih svi još jednom vide i točno upamte njihov oblik, kako bi ih poslije za sedam mjeseci mogli usporediti s mojim u Kristove pretvorenim rukama.

Oproštaj sa životom

Kad je rano u šest sati odjeknulo zvono, uplašeno sam se probudio. Pružio sam se; boljela su me leđa, sjeo sam i promatrao zidove svoje sobe. Bili su uistinu previše bijeli i goli, trebalo bi nešto na njih objesiti. Još sam bio umoran, jer nisam uveče mogao dugo zaspati. Unatoč tomu bio sam zadovoljan! Zašto sam sinoć bio žalostan? Sigurno su za to krivi putovanje i umor. Sad me nije smetala ni moja mala soba ni goli zidovi ni grubi krevet, koji sam morao sam namještati svakog jutra.
Otvorio sam prozor. Nije me dočekala nikakva prijazna priroda, ali svakako veliki komad neba; to mi je dostajalo. Umio sam se tekućom vodom i prišao opet k prozoru fićukajući. Cijelu godinu ovdje, lijepo! Sutra ću brojati ploče na podu, inače ovdje ima malo za brojanje. Da, bio sam stvarno zadovoljan, a da nisam točno znao zašto. Kod brijanja kimnuo sam svojoj slici u ogledalu kao nekom starom prijatelju: »Dobro jutro, stari druže!« Kad sam izvukao ladicu noćnog ormarića, padne mi u ruke kalendar: dvadeset četvrti lipanj. Nešto premalo, zar ne? A ovaj tintom podvučeni broj 268, što je on značio? Ah da, nasmijao sam se, to su dani od početka raspusta do 19. ožujka. Sad smo dobar komad odmakli. Istrgnuo sam skoro stotinu listova. Danas je 5. listopada, i onda sam upisao 171. Da, danas sam bio stvarno radostan. Ulazio sam u kapelicu i mislio: 171 je dobar broj i još simetričan. S jednim brojem četiri ispred bio bi broj telefona José Marie, dobar broj.
Madona u našoj crkvi imala je nešto sasvim posebno, tako da ste je uvijek mogli pozdraviti osmjehom kao svoju majku. Lice joj je bilo fino i nježno, vjerojatno je trebalo biti bizantinsko, ali je ispalo skroz i naskroz talijansko. Nije bilo teško da je zavolite; pritom je još imala neko lijepo ime: Santa Maria della Clemenza.
Pod razmatranjem sam mislio: pažnja, stari druže, za mjesec dana si subđakon. Sad postaje ozbiljno. I sjetio sam se rečenice iz obreda za podjelu subđakonata: »Još

ste slobodni; morate opet i opet pažljivo razmisliti, ali kad primite ovaj sveti red, više ne možete promijeniti odluku.« Sad je dakle došlo do toga, da stvar treba temeljito, vrlo temeljito promisliti. I tako su moje misli odlutale k Marisi.

Marisa... Sjećao sam se, kako je sjedila i vezla; dvije debele crne pletenice padale su joj preko ramena. Dan, kad sam je upoznao, bio mi je živo pred očima. Bilo je kratko vrijeme nakon početka ljetnog raspusta u našem selu. Stajao sam na balkonu naslonjen laktima na ogradu, kad se odjednom otvorio suprotni prozor i pojavila se Marisa. Još vidim točno pred sobom njene blistave crne oči, koje su se mogle usporediti samo s bojom njezine kose. Pogledao sam je i pomislio: ljupka djevojčica! Nasmiješila se i opet se povukla; htio sam joj uzvratiti osmjeh, ali nisam znao kako i ostao sam sasvim ukočen.

Od onog poslijepodneva postala je soba na balkonu moje glavno obitavalište, ponekad sam je sa svog mjesta vidio, kako na prozoru sjedi i veze. To je ljubav, rekao sam sebi i kazao sam to upravo tako otrcanim riječima, kako to samo jedan neiskusni mladić poput mene može izgovoriti. O ljubavi sam znao samo ono, što sam čitao u knjigama, nikad do tada nije mi dolazilo na pamet, da bi jedna djevojka mogla biti drugačija nego mladić. Ali upravo one godine otkrio sam dvije neobične međusobno povezane pojave u svom životu: da mi je počela rasti brada i da, kad neka djevojka prođe pored mene, rasuđujem, da li je zgodna ili ružna. Ipak nisam nikada gledao neku žensku duže od pet sekundi, niti mi je ikada srce tako snažno udaralo, kao sada, dok sam sjedio za stolom s knjigom i neprestano gledao gore, da ustanovim, da li se ona pojavila na prozoru.

Nakon nekoliko dana stajala je sasvim u mojoj blizini. Iz crkvenog tornja pružao se lijep pogled na selo i okolna polja. Zato se tamo pod velikim zvonom »Nikolosa« uvijek skupljala grupa ministranata i sjemeništaraca sa župnikom, da promatraju tjeranje životinja za borbu s bikovima. I tu je došla — zašto samo? — Marisa. Učinilo mi se, kao da sunce odmah ljepše sja. Kad nam je župnik rekao: »Načinite malo mjesta djevojci,« opazio sam, kako se stišćem uza zid i pokazujem joj očima

mjesto pored sebe. Stajali smo tu gore stisnuti kao srdele i kad su se bikovi pojavili na horizontu, odmah je šesnaest prstiju bilo uprto u njih. Zvonar je viknuo: »Začepite uši!« i povukao klatno. Izgledalo je kao da dršće cijeli toranj; gledali smo malo plašljivo na veliku bronzanu masu nad sobom, dok smo stavljali prste u uši. Marisa je stajala nasuprot meni i neprestano se smijala, upravo se previjala od smijeha. Nisam znao, što se to zbivalo sa mnom: cijela borba s bikovima postala mi je odjednom ravnodušna. Kako ljupko ona izgleda, kako ljupko... samo sam to mislio. Zacijelo mora imati sedamnaest godina.

Te pletenice... Opčarala me pletenica, koja je pala na moje desno rame. Da je uhvatim? Tako bih je rado pomilovao. Ruka mi se oprezno približavala, kad se zvono počelo iznova oglašavati, a ona se uz smijeh i viku okrenula. Sad su bikovi prolazili pored tornja i samo u tom trenutku odvratio sam oči od nje. Tada smo se spustili niz stepenice. Htio sam govoriti s njom.

»Hoćeš li doći sa mnom na moj balkon? odanle se bolje vidi.«

»Ne, ne mogu; idem sa svojim prijateljicama.«

Sad me pogledala i rekla:

»Nedavno sam te vidjela, kako služiš kod mise; izgledaš vrlo...«

Opazio sam, da sam pocrvenio i rekao sam:

»Marisa...«

Ali ona je već otrčala za svojim prijateljicama. Ne izmjenivši ni jednu riječ znali smo, da je vrijeme poslije ručka najpovoljnije, da se vidimo. Neizostavno svaki dan u isto vrijeme sjela je sa vezivom na prozor, a ja s knjigom na balkon. Nismo gotovo nikada međusobno razgovarali, nego smo se samo pogledali uz osmijeh. Samo kad se ljeto približavalo kraju i došlo vrijeme za povratak u sjemenište, rekla je žalosno: »Ne zaboravi me«. A ja sam ozbiljno odgovorio: »Ne, sigurno te ne ću zaboraviti.«

Čudno je kako, kad sam opet bio u sjemeništu, nisam razabrao, da te djetinjarije ne odgovaraju mom snu o svećeništvu. Zacijelo sam osjećao neki čudni strah, ali čar nepoznatoga dao mi je da to potpuno previdim.

Opet u sjemeništvu; to me je vrlo razveseljavalo, pa

ako i nisam zaboravljao Marisu, potisnuo sam je ipak u toliku daljinu, da bih je vjerujem stvarno zaboravio, kad je ne bih ponovno vidio.
Slijedećeg ljeta sam se stvarno pun straha penjao u vlak, koji me trebao odvesti u rodno selo. Kad sam se u kapelici opraštao od Madone, rekao sam joj, još se točno sjećam, glasom koji je podrhtavao od uzbuđenja: »Sveta Majko Božja, daj da opet dođem!« Od sjemeništa sam se oprostio kao da se nikada ne ću vratiti.
Dok se vlak približavao selu, obećao sam, da ne ću vidjeti Marisu; naravno bilo je nemoguće održati takvo obećanje i vidio sam je. Ali od prvog momenta shvatio sam, da je sve postalo drugačije. Dala je kratko podsjeći kosu i postala je u svemu mnogo odraslija i privlačivija, a moje oči su izgubile nevino čuđenje prošle godine. Znao sam, da to ne može tako produžiti, da to nije put, koji vodi k svećeništvu.
Bijesan sam na sebe napustio sam balkon, a popodne sam se prilikom posjeta crkvi srdito ugrizao za usnu. Ta ljutnja na sebe samoga donijela je svoje plodove. Tu i tamo sam je još viđao, ali već sam unaprijed znao, da ću se poslije podne opet srditi sam na sebe i nisam više stupio na balkon najprije kroz osam, a kasnije kroz deset pa i četrnaest dana. Kad sam prvi puta otputovao u Rim nisam se oprostio od nje, nego sam joj iz Burgosa napisao ove retke:
»Marisa, oprosti mi! Morao sam se odlučiti i odlučio sam se. Igra se nije mogla dalje tako nastaviti.«
Tek što sam stigao u Rim, počele su duhovne vježbe. Tih osam dana upotrebio sam isključivo za to, da razmislim, jesam li prikladan i pozvan za svećenika. Iznio sam cijeli problem vođi duhovnih vježbi i poslije duhovnih vježbi napisao sam Marisi dugo pismo, čiji pripis još posjedujem:
»Marisa, vjerujem, da Ti moram pisati i govoriti sasvim otvoreno, iako je to bolno. Prije desetak dana trebala si primiti moje kratko pismo, koje te je sigurno bolno pogodilo. Oprosti, bilo je suviše hladno i osorno. To me stvarno boli, vjeruj mi, jer si mi još uvijek mila. Ne, nemoj krivo razumjeti moje riječi, nisam promijenio svoje stanovište. Ne smiješ sebi stvarati nikakve iluzije i među nama je sve svršeno. Ali Ti moraš znati, da to

nije zato što Te više ne bih volio, nego zato, što sam jasno spoznao, da u mom srcu stanuje jedna veća ljubav. Ne znam, da li me razumiješ, Marisa; teško je to razumijeti. To znam sam predobro, možda ni ja uvijek sasvim ne razumijem. Ovih sam dana mnogo razmišljao o tome i sve sam u tančine prosudio, bez poplave čuvstava i s takvim mirom, koji me i samog začudio. Shvati to, molim Te! Ne radi se o tome, da li Te volim ili ne, nego da li da se potpuno predam Tebi ili nekom drugom. Nije to bio razdor između Tvoje ljubavi i moje ugodnosti ili moga zvanja nego borba između Tvoje ljubavi i ljubavi Nekog drugog. Veći je pobijedio. Oprosti, Marisa, ali sad je tako.
Tišti me misao, da sam Ti možda nanio bol, jer sam u Tebi pobudio nadu, koju sad moram bezobzirno razoriti. Ali Ti moraš imati razumijevanja za tu pogrešku, jer sam i sam ipak još dijete ili sam to barem bio do sada. Ti si bila moj san i možeš mi vjerovati, da nije bilo lako istrgnuti se iz tog sna. Pitat ćeš me za povod ovako teške žrtve. Da bih Ti na to odgovorio, morao bih Ti govoriti o svećeništvu i o Kristu onim riječima, čiji domet još ni sam ne mogu izmjeriti, ali za koje sigurno znam, da ću ih jednog dana shvatiti. I Ti ćeš ih, Marisa, jednom razumjeti, samo pričekaj.
Nemoj plakati, kad pročitaš ovo pismo. Budi svijesna, da Te volim, da ću Te uvijek voljeti, doduše na drugi ali ljepši i čišći način. Možda misliš, da sam hladan i ravnodušan i čak još držim velike govore. U zabuni si, ako tako misliš. Upravo dok pišem, sve je opet preda mnom.
Tek sada trebam prinijeti najveću žrtvu. Moj ispovjednik rekao mi je: »Trudi se, da je zaboraviš! Ali već danas ti mogu reći, da ti to ne će nikada potpuno uspjeti. Stoga se moraš navikavati na to, da je promatraš ne kao svoje iskušenje nego tako, kao da bi bila tvoja sestra. Kad ti njena slika dođe na pamet, misli da si svećenik i da joj pružaš sv. Pričest.«
Vjerojatno Ti se ovaj savjet čini neobičan, ali je star i prokušan, a tako je i on meni rekao. Iz kratkog iskustva prošlih dana mogu Ti jamčiti, kod takvog predstavljanja opažam neobičan osjećaj nježnosti, koji nema ništa zajedničkog s grijehom.

Moram se oprostiti s Tobom. Ovo je posljednje pismo, koje Ti pišem i ne bih želio, da mi odgovaraš. Zašto nastavljati jednu stvar, koja ne vodi ničemu?
Zaboravi me i ne stvaraj sebi nepotrebnih briga. Sigurno ćeš naći čovjeka, koji će Te usrećiti, jer Ti to zaslužuješ, a ja ću se za to moliti. Moramo staviti svoje pouzdanje u Njega, u Onoga, koji me sad trga iz Tvojih ruku, ali koji zna, da je to ispravno za nas oboje, ako mi i ne razumijemo te zbog toga patimo. Vidjet ćeš, bit ćemo jednog dana oboje zadovoljni i ponosni na svoju odluku.
Moli se za mene, Marisa, moli Boga, da mi uspije zaboraviti Tebe; prinesi za mene tu najtežu žrtvu, pokaži mi time svoju ljubav. Ja ću učiniti isto, da Ti mene zaboraviš.
Ne znam, kako da završim, a da ne budem dramatičan. Ostaj zbogom, Marisa!«
To je bilo moje »poznanstvo s ljubavlju«, jedan zakašnjeli susret sa životom, koji me je vrlo duboko preplašio; mala ljubavna priča, koja mi je dala povoda, da ozbiljno razmišljam.
No pri tom se uvukla i strast. Snovi na javi, tjelesni porivi i predodžbe progonile su me, sve mi se gadilo, svijet mi je izgledao tužan i pust. Duša mi je bila kao isušena; služba Božja mi je postala mučna, a pričest jednolična i prazna. Reverenda mi je visjela na tijelu kao olovni uteg i često mi je dolazila misao: to ne će dobro svršiti.
Ne znam, da li se mojim drugovima slično dešavalo. Vjerojatno su svi prije ili kasnije prošli jednako, jer je u osnovi život za sve isti, i tko ga je jednom iskusio u njegovim dubinama, može kazati, da poznaje život svih ljudi. Da, gotovo svi mi proživljavamo isto kao i vi, jer život ne sačinjavaju vanjske okolnosti, nego se ono odlučno odigrava u čovjekovoj duši. Možda su ti osjećaji za nas još bolniji nego za druge, jer oni stalno stoje u opreci sa svijetom naših ideala i očekivanja. Borba protiv napasti je teška, ali je mnogo bolnija svijest o vlastitoj nemoći, kad čovjek zna svoj obilježeni životni put. Osjećajnost po sebi nije tjeskobna niti ponižavajuća, doista ne, ako smo je svijesni, nego vlast nagona, naši niži porivi, koji ipak sačinjavaju dio našeg ja; to nas

zarobljava, iako znamo, da ćemo biti svećenici i da težimo k tome svakom žilicom svoga srca.
Vjerujem, da smo svi doživjeli takove časove zdvajanja i gnjeva protiv sebe samih: tu bolnu spoznaju, da naš život, koji bi trebao biti kao čista, neprekidna zraka svijetla poigrava gore dolje poput papirnate lađice na valovima oceana. Ujutro obećavamo Bogu, da ćemo spašavati svijet, a nakon nekoliko sati ne možemo odvratiti oči od jednog para vitkih djevojačkih nogu, premda je želja za spasavanjem svijeta još uvijek tako jaka kao i prije. Teško je sveto živjeti — možda je već dovoljno to htjeti, — ali mnogo veće teškoće leže na putu, koji vodi do tamo, na tom putu, što je često tako pust i usamljen, na kojem se uvijek i uvijek nanovo igramo skrivača s Bogom i s đavlom. Kako smo sebični i škrti prema Bogu; kako je bolna spoznaja svoje neznatnosti!
Do sada još nisam govorio o samoći i o djeci. Govori se mnogo o spolnom općenju, kojeg se svećenici moraju odreći, kao da se celibat odnosi samo na to. To je prilično naivno, jer stvarna bol zbog toga odricanja leži mnogo dublje i ukorjenjena je u ljudskoj naravi: to je samoća!
Uvijek me hvatala groza, kad sam prolazeći pored groblja utvrdio, da su jedini grobovi koje nitko ne posjećuje, gdje nema nijednog cvijeta . . . naši grobovi. Mi se tako predajemo svim ljudima, da se nijedan pri pogledu na naše zapuštene i zaboravljene grobove uopće ne osjeća pogođen. Znamo naravno, da nas cvijeće na grobu ne usrećuje, ali bismo željeli kao i ostali, da nas se poslije naše smrti makar netko sjeti. Međutim tko misli makar i s malo naklonosti na stare svećenike? Nakon smrti njihovih majki i sestara, leži na njihovu namještaju debeli sloj prašine i njihove se reverende raspadaju; tada će se župnici morati često sjetiti svoga ređenja za subđakona. Jer i oni su jednom sanjali o ugodnoj sobi, o stolu s ljubavlju prostrtom, o djeci, koja ih pozdravljaju radosnom vikom, o topilm kućnim papučama kraj kreveta . . .
Kad jednom ostarim i nakon četiri sata provedena u ispovjedaonici, dođem s ukočenim prstima, kako će tada izgledati u mojoj kući? Znam, da ne ću moći otvoriti vrata i već u trijemu viknuti: »Marisa,« — jer

bi se naša kćerka morala zvati kao ona — ni čuti, kako mi se približavaju laki sitni koraci i osjetiti meke ručice na licu. Ni ona ne će doći odostrag i svojim velikim crnim očima promatrati iz daleka, kako me naša mala voli. Znam, da ne ćemo sjesti zajednički za večeru, da ne će doći Antonio, koji studira medicinu četvrti semestar, niti Marijan, koji je u nižoj gimnaziji. Ne, bit ću sam, jest ću neukusnu juhu od graha, grist ću neraspoloženo kruh i ne ću moći ni jednom čovjeku izliti svoje srce; svaka tuga ostat će u meni, ukorijenit će se u meni i ogorčat će me. I tada će ljudi reći, da sam uvijek loše volje i čak će me moj kapelan držati za čangrizava starca.

Ah, dođi ipak, Marisa! Zašto ne dolaziš? Kuća je tako prazna... Zar ne možeš ući i staviti nekoliko cvjetova na prozorsku dasku? Ja sam jadni stari čovjek, kako da znam, kad se polijevaju lonci s cvijećem, kad se moraju staviti na balkon? Knjige su mi sasvim prašne. Da, Felisa... Ah, ti ipak znaš, da Felisa nije jako čista i uredna; osim toga i ona je već stara. Nas dvoje smo stari zapušteni ljudi ovdje u velikoj kući, koja je još starija od nas. Zar ne može doći koje od naše djece i jednom se čestito nasmijati? U ovoj kući nedostaje smijeha. Smijeh je kao svježa boja na namještaju, a ovdje se već godinama nitko ne smije. Danas popodne sam tako sam, Marisa, tako sam... kao u mnoge poslijepodnevne sate. Onaj puta, ah onaj puta, tada smo bili još djeca. Odrekao sam te se potpuno i svijesno. Nije tako, da bih sad zbog toga patio. Znao sam, što će doći. Da, ipak sam poznavao usamljenost. Ne želim se ni tužiti, već sam unaprijed sve točno znao. Da, da, vidim, Marisa, da ti ne razumiješ, zašto sam prinio tu žrtvu. To razumiju samo vrlo malobrojni; ni ja sam ne shvaćam uvijek potpuno. Ali Bog razumije! Sigurno!

Svega toga sam se sad sjetio, ali bez tuge; izgledalo mi je kao da su to stvari, koje se mene ništa ne tiču; kao da je to povijest nekog drugog. Marisa je ostala u jednoj zoni rasplinutih obrisa kao u nekom snu, o kojem čovjek više ne zna točno, kad ga je usnio. Kad su boli protjerali bol i romantične predodžbe, opet su se ponovo uspostavili mir i hladnokrvnost. Molitva mi se sve više i više odvijala u dijalogu dviju osoba, koje su iskreno

iznutra povezane, i ono: »Ljubi Boga iznad svega«, što mi se prije nekoliko godina činilo tako teško i nedostiživo, bilo je sad jednostavna stvarnost i gotovo je nalikovalo mojoj ljubavi prema Marisi, samo je manjkalo burno lupanje srca.

To odricanje nije bilo tako silovito otkidanje od prije četiri godine nego jednostavno, skromno samopredanje bez velikog predomišljanja.

Jedno popodne otprilike deset ili dvanaest dana prije subđakonata čitao mi je Alfredo svoju pjesmu »Predvečerje subđakonata«. Alfredo je bio najstariji među nama. Ranije je bio liječnik, a sad je očekivao veliki trenutak jednako nestrpljivo kao i najmlađi od nas. Znao sam doduše, da piše pjesme, ali ne bih ni pomislio, da je tako odličan pjesnik. Zato me je, dok je čitao, ispunjavao istovremeno veliki osjećaj radosti i čuđenja. U pjesmi je govorio o tome, kako je upravo u noći prije prvog višeg reda najdublje potresen vikom svoje djece, koja ga dozivaju iz ništavila:

I šapatom izgovaram njihova imena
jedan se zove Alfredo kao i ja;

njegove plave vitice su uronile
u more zvijezda.

Pun čežnje pruža ručice
za crvenim psetancem iza prozora.

»Trebaš ga dobiti, dijete moje!«
Drugi se zove Frederico,
kao otac i djed;
I jedna djevojčica svijetlih očiju
već u ništavilu ima majčino ime.

Da, tamo, tamo su bila naša djeca živa s tijelom, krvlju i imenima; tamo su sanjala o svojim igrama, naša djeca, koja se ne će nikada roditi.

Vidim ih, Gospode,
Osjećam u tami njihove glavice
i osjećam njihov zahtjev da postanu.
Oh, užasno ništavilo!

Ona pružaju svoje sablasne ruke
i traže svoje tijelo — u ništavilu.
Iz grla im se ori strahovita vika;
ipak nitko ih ne smije osloboditi.*

Pjesma me uzbudila do dna bića. Malo se govori o djeci, a ipak je u odlučnom momentu najteže odreći se njih. Oduvijek sam imao posebnu naklonost prema djeci: što bio dao, da mogu na rukama nositi sina, tijelo od moga tijela. Mislio sam na zgodu, kad je jednog poslijepodneva prošlog ljeta Crucitina kćerka pored mene spavala po običaju poslije ručka. Malo tijelo od nešto preko godinu dana micalo se gotovo neprimjetno u ritmu mirnog disanja, plavi uvojci blistali su na bijelom jastuku... Ono popodne nisam mogao spavati; blago sam pomilovao to malo ljudsko biće i osjetio, kako mi naviru suze. Kad bi to ipak bilo moje dijete.

Mogu vam jamčiti, da sam zbog svega toga mnogo patio. Kad sam gledao, kako se moj brat i sestra igraju sa svojom djecom, kako djeca ispunjavaju njihov život i kako našu kuću obasjava ljubav i život, dolazile su mi često upravo bolne misli. Svih tih stvari treba se odreći, konačno i zauvijek.

To sve ne pripovijedam, da bih se istakao ili da bi nas predstavio kao junake, nego zato, što nas neki ljudi smatraju plašljivima i tuđincima u životu. No mi to nismo. Mi svećenici nismo, u to možete biti sigurni, ljudi koji su se razočarali u životu, mi nismo nikakva jadna stvorenja, koja su slijepa rođena. Ja to svakako nisam. Ne bi mi bilo teško osnovati obitelj poput moga brata i sestre, niti bi mi bilo teško provoditi relativno ugodan život. Svjetske radosti? — Naravno, da me privlače. Djeca? — Boli me, što ne smijem biti otac; konačno nisam izrod. Ljubav? — Zatvorio sam vrata svijetu, zbog jedne veće ljubavi. S dvadeset i tri godine čovjek ipak po prilici zna, kako izgleda svijet u kojem živi.

Pa zašto netko postaje svećenik? Što opravdava i zadužuje, što zahtijeva jedno tako veliko, teško odricanje? Da li čovjek postaje svećenikom, da bi udobnije živio?

---

* Original se cjelovito pojavio u petom broju časopisa za pjesništvo »Estria« — lista španjolskog koledža u Rimu.

Zbog zauzimanja uglednog položaja u društvu? Zbog osiguranja mjesta u nebu? Zbog nerada?

Ja naravno ne znam, zašto su moji drugovi postali svećenici. Ali za sebe mogu reći da sam postao svećenik vama za ljubav, kako bi ljudima pružio ruku pomoćnicu, da bih usred vašeg života bio trn, koji vas stalno prisiljava, da mislite na to, da Bog postoji i da je prolio svoju krv za nas.

Dolazi mi na pamet mnogo komentirani, ali izvrsni Delannoy-ev film »Bog treba ljude«. Mnogo smo raspravljali o tome, ne bi li bio ispravniji naslov »Ljudi trebaju Boga«, dok se na koncu nismo složili, da se tema filma može najbolje izraziti ovako: »Bog treba ljude, koji mu pomažu, da spasi ljude, kojima je potreban Bog.«

Da, tako je; to je svećeništvo. Skoro dvije hiljade godina odjekuje taj Božji željni zov. Bog, naš Bog, naš na križ pribijeni Bog, koji treba naše ruke, da bi došao do ljudi. S jedne strane stoji svijet presahlih i tvrdih srdaca — a s druge moje ruke kao kanali, kroz koje Bog dolazi ljudima, kroz koje On želi doći; Bog, veliki slijepac, koji nam donosi svijetlo, ali treba ruku, koja mu pomaže da prijeđe cestu! To je naša zadaća, posuditi Bogu svoje oči, noge i jezik, da mogne doći ljudima. Kad sam na to mislio, izgledalo mi je sitničavo govoriti o odricanju. Odricanje, a od čega? — Odricanje od toga, da imaš pravo biti otac. Ta to je bilo smiješno! Tu sam postao otac u punom smislu ove divne riječi. Mislio sam na Alfredovu pjesmu i mogao sam reći s njime:

Ja hvatam ljude,
koji nemarno prolaze pored mene,
s nešto sitniša za autobus u ruci,
s komadom žvakaće gume u ustima,
s očima pognutim uz novine.

Oni su Tebe, oni su sebe zaboravili,
i samo su sjena Tvoje slike čovjeka.
Dovikujem im: O, obnovite se!
Bog hoće žive ljude!
I smijem ih nanovo roditi
za potpunu, pravu djecu.

I onda, kad Tvoja milost njihova srca
otvara kao jutarnja rosa cvijeće,
kad svijet pred njima ponovo iskrsava,
tada u mojim ušima vedro i jasno zazvuči
divna riječ, za kojom sam dugo čeznuo:
»Moj Oče ... Oče ... Oče!«

Gospode,
Ja Ti napunjam Tvoje nebo
djecom svojih ruku.
Blagoslivam ih i hranim
Tvojim kruhom i vinom.
Tako se Tvoja kuća napunja sve više i više
mojim sinovima, unucima.

Moram vam sad reći i to, da sam unatoč svemu tome bio vrlo zadovoljan. Ređenje za subđakona dobiva često sumoran, pogrebni karakter. Odricanje je teško, naravno, ali ja nisam imao dojam, da nešto gubim ili umanjujem, nego naprotiv, da postajem bogat kao nikada prije. Nisam izgledao sam sebi kao junak, dok sam obećavao Bogu čistoću, siromaštvo i poslušnost, nego mnogo više kao onaj, koji daje srdačno malo, a prima neizmjerno mnogo.
Sjećam se, da sam naveče pred blagdan Krista Kralja izašao na terasu i pod zvjezdanim nebom počeo fićukati kao mali dječak, dok bi bilo mnogo logičnije, da ozbiljno razmišljam o odlučnom koraku slijedećeg dana. Razgovarao sam s Bogom kao s dobrim starim prijateljem i najradije bih pjevajući skakao naokolo. Ispunjavala me neopisiva nutarnja radost, kao da mi je mjesto krvi šumila ključala voda. Sad smo trebali učiniti odlučni korak u prazninu Božju na to smo se mogli bez premišljanja osloniti. Kad smo popodne dobili u sakristiji misno ruho za slijedeći dan, rekao sam: »Sad postaje stvarno ozbiljno« – i osjetio pri tom neobičnu radost. U albama, bijeloj odjeći čistoće, koja je dopirala do peta, stupali smo svečano i polako kroz baroknu crkvu. Bila je to lijepa, ali po izgledu upravo svjetovna crkva, koja je sa svojim blistavim zlatnim svodom i velikom srednjom lađom na mramornim stupovima više ličila svečanoj dvorani nego kući Božjoj. Toga dana bio sam

izvanredno zadovoljan i sasvim na čistu sa značenjem toga časa. Dok sam koracao kroz prezbiterij, izgledala mi je mramorna balustrada, koja me dijelila od osamdeset do sto osoba u crkvenoj lađi, kao široka rijeka koju prelazimo, koja nas dijeli od svijeta i vodi u prostrani Božji ocean.

Biskup nije bio nikakva reprezentativna pojava nego malen i mršav, s debelim naočalima u zlatnom okviru. Pogled mu je bio oštar i ispitivački, ali s malim osmjehom u dubini. Služio je obred kao onaj, koji je taj čin već često obavio, ali bez neugodne rutine; latinski nije u njegovim ustima zvučio kao stara dremuckava pjesma nego živo i smisleno.

Najprije su podjeljeni niži redovi, i ja sam mislio na to, kako sam ih primio prije godinu dana; tonzuru u crkvi Kongregacije za širenje vjere, kad sam okružen Crncima i Kinezima primljen u Božju duhovnu vojsku, a ostala četiri, dakako dva po dva, u našoj kapelici, kao stepenice do vrata, koja sam sad trebao proći.
Kad je jedan debeli, ćelavi monsignor zvučnim glasom rekao: »Neka pristupe, koji imaju biti ređeni za subđakone« i zatim nas sve pojedinačno prozavo, odgovorim sam radosno svoj: »Adsum – Ovdje sam.« Ta stara formula bila je za mene ostvarenje predodžbe, koja je u meni živjela već trinaest godina. To je bio službeni Kristov poziv upućen meni preko biskupovih usta, da postanem Njegov službenik. On me je sad posljednji puta stavljao pred konačnu odluku: izabrati duhovni stalež ili ne.

Sad sam stvarno smio reći, da sam pozvan na svećeništvo. Mislio sam na trenutak u svom djetinjstvu, kad sam prvi puta htio stupiti u sjemenište, a da nisam točno znao zašto; možda samo zato, što je sjemenište imalo veliko sportsko igralište i što su se za Božić davale priredbe, pod kojima se od smijeha jedva moglo izdržati. Tada su prošle godine filozofskog studija, u kojima su mi se svećenici činili kao bajoslovni junaci, i konačno prve godine teološkog studija, za vrijeme kojih smo se istrgli iz života i izgledali kao odbačeni iz društva. I sad konačno mirno u susret svećeništvu, bez velikih riječi, ali svijesni svoje veličine.

Poredali smo se jedan za drugim pred biskupom, koji nam je uputio slijedeće riječi:
»Ljubljeni sinovi! Vi ćete primiti sveti red subđakonata. Opet i ponovno promislite za kakvim teretom danas svojevoljno težite. Još ste naime slobodni i možete se po svojoj volji vratiti u svjetovni stalež; ako li jednom primite ovaj red, ne možete više promijeniti svoju odluku već morate bez prestanka Bogu služiti, a tko Njemu služi, kraljuje. Njegovom pomoću morate čistoću očuvati i uvijek ustrajati u službi Crkve. Zato promislite dok je još vrijeme, a ako želite ustrajati u odluci, pristupite u ime Gospodnje.«
Biskup je pun mira izgovarao te riječi, kao što je tekst i zahtijevao, a mi smo ga s istim mirom slušali. Automatski stupilo je nas četrnaest korak naprijed. Sad se odigralo, rijeka je pređena, sloboda predana. Svijet je ležao iza nas, buka motora s ulice, od koje su podrhtavala prozorska stakla na crkvi, prodirala je unutra kao s drugog planeta. Preda mnom su bila otvorena vrata i za sto metara udaljenosti — za sto dana — svećeničko ređenje.
Marisa, oprosti, ali u tom trenutku mislio sam bez boli na tebe. Vidio sam Te kao onda, kao malu djevojčicu s crnim pletenicama pred sobom i nasmješio sam ti se kao svojoj sestri; zatim sam te vidio u bijeloj vjenčanoj haljini u crkvi okićenoj cvijećem, dok sam polagao tvoju ruku u ruku čovjeka, koji te je trebao usrećiti; ti si me pogledala očima punim suza i mislila, kako Bog divno uređuje sve stvari. Vidio sam tvoju kuću i tvoju djecu, kako trče kroz sobe — smijem li im pokloniti za Božić auto ili lutku? — vidio sam, kako mološ s njima Zdravo Marijo, vodiš ih u bijelo obučene k oltaru, odakle im ja polazim s Bijelim Kruhom u ruci.
Ti još ne znaš, da sam učinio ovaj korak. U našem selu sigurno pada snijeg i ti prilaziš prozoru, i moj je balkon bijel kao i moja alba. Ti se smiješ; ja znam, da danas nisi tužna. Moje ime stupilo je u pozadinu, jer u tebi živi netko drugi.
Nas četrnaest i svi koji će biti zaređeni za đakone i svećenike ležimo sad prostrti na tlu. I prezbiterij je kao prekriven snijegom od četrdeset u bijelo obučenih tjelesa. Ležimo tu kao mrtvaci i kao novorođenici, koji su s Kristom pokopani i spremni da po Njemu nanovo uskrsnu. S kora odzvanjaju litanije i ispunjaju prostor svojom tajnom. Na zaziv silaze sveci i približuju se nama.
Sveta Marijo — tu ona dolazi u odjeći boje ljiljana (za ruku vodi moju majku).
Sveti Mihaele — ovdje stoji naša obrana i štit.
Sveti Gabrijele — on nam navješćuje svećeništvo.
Blagoslovljene tvoje ruke među svim rukama!
Sveti Petre — s oštrim mačem svoga jezika.
Sveti Stjepane, sveti Lovro, sveti Vinko, sveti Grgure, sveti Benedikte, sveti Franjo, sveta Janjo, sveta Cecilijo! Svi sveti su došli i okružili nas.
Sam Bog nam je bio blizu, osjetili smo, da njegov teret počiva na našim leđima; bilo bi dovoljno podići glavu, da bismo Ga vidjeli. I sad nas je preplavila bujica radosti do zadnje žilice našeg bića, jer konačno su vrata stajala otvorena i trebali smo samo još ispružiti ruke.
Klečeći pred oltarom slušali smo, sad kao subđakoni, kako nam biskup objašnjava dužnosti naše službe. Trebamo pripravljati vodu i vino za misnu žrtvu, uzeti žrtvene darove i pružati svećeniku kruh za misu. U prvim vjekovima Crkve imala je služba đakona i subđakona istinsko značenje, jer su oni stvarno pomagali svećeniku, kako kod mise tako i u njegovoj dušobrižničkoj službi. Danas su to još stepenice, koje vode do svećeničkog ređenja, različiti stupnjevi predanja Kristu. Zato ti obredi imaju mističko — simboličko obilježje i predstavljaju za dotične ređenike alarmni znak o velikom događaju, kojemu teže. U obredniku stoji: »I zato, ako ste do sada nemarno pohađali crkvu, od sada morate biti revni; ako li ste bili do sada pospani, od sada budite budni; ako li ste bili do sada odani piću, od sada budite trijezni; to neka vam milostivo udjeli Onaj, koji živi i kraljuje u vijekove vjekova.«
Tada smo ustali, zatim dva i dva klekli pred biskupa i s rukama na kaležu i pateni slušali riječi: »Gledajte, čija vam se služba povjerava! Zato vas opominjem, da se tako vladate, da uzmognete Bogu omiliti. Nakon što je dvaput molio Boga, da nas učini »u svom svetištu revnim i brižnim čuvarima nebeske vojske« i da nam

pošalje darove Duha Svetoga, obukao nam je biskup jednom po jednom ruho subđakona:

»Primi naglavnik, koji označuje mrtvenje u govoru« — i stavio nam ga na glavu.

»Primi naručnik, koji označuje plodove dobrih djela« — i povezao nam ga oko ruke.

»Gospodin te obukao tunikom radosti i odjećom veselja« — a odijelo nam je izgledalo kao jako naoružanje. Kad smo stavili ruke na knjigu s poslanicama, krenuli smo očiju blistavih od radosti na svoje mjesto. Zašto nas, Gospodine, upravo u ovom trenutku, koji može izgledati bolan, odijevaš tunikom radosti i odjećom veselja? Često se kaže, da su ređenja đakona i svećenika trenutci primanja, a da je subđakonat trenutak davanja, a davanje uvijek stoji svladavanja. Ipak ja mogu samo reći, da nisam davao nikakvo dramatično odricanje. Mi dajemo, naravno i gledajući zemaljskim očima, to može čak izgledati mnogo — ali nalazim da je smiješno praviti se zbog toga važnim, jer nam Bog u istom trenutku stavlja jasno pred oči, što će nam za malo dana pokloniti.

Bio sam od srca radostan. Sad više nije bio moguć nikakav izbor, kocka je pala. Kad sam izašao iz crkve i vidio nepromijenjen užurbani saobraćaj na ulicama, osjetio sam se slobodnijim i bogatijim nego ikada, kao da sam oslobođen kakvog neugodnog tereta.

Primi Duha Svetoga

Ređenje za đakona zapravo malo me se dojmilo. Vidio sam u njemu više neko obećanje onoga, što dolazi nego neku posebnu stvarnost. Naravno, da sam bio na čistu s veličinom i značenjem primanja Duha Svetoga, ali svećeništvo mi je bilo tako neposredno pred očima, da nisam mogao usredotočiti svoje misli na sadašnje obrede. Tako sam već kod litanija mislio: sad samo još jednom. Kad mi je biskup položio ruke na glavu, neodoljivo mi je došla pomisao: slijedeći puta... Zapravo nije trebalo tako biti, ali nisam to mogao promijeniti. Možda atmosfera u velikoj bazilici — ređenje se odvijalo u Lateranu — nije bila prikladna, da probudi unutarnju sabranost i smirenost. (Unatoč tome radujem se, da sam tamo ređen, jer Lateran je glava svih crkava svijeta, i danas gledam svoje ređenje za đakona kao simbol svoje pripadnosti Katoličkoj Crkvi, koja obuhvaća cijeli svijet.) Ne želim ni pretjeravati. Jasno, da me je ganuo silazak Duha Svetoga; ali usprkos tome, sve je imalo karakter predradosti za jedno veliko slavlje. Osim toga ređenje je održano na Božić, a ja do tada nisam nikad bio baš ozbiljan na taj dan. Tako me nipošto nije začudilo, da pod ručkom nitko nije govorio o ređenju, nego o nastupajućoj godini, koja je za nas trebala biti najznačajnija u životu. Dok smo jeli, iznio nam je Antonio na govornici jedan književno odlični »pregon«,* koji nas je sve zapanjio, jer nitko nije znao ništa o njegovoj pjesničkoj žici. (Vjerujem, da je to bilo nadahnuće Duha Svetoga, koji nam je htio pokazti, da može nadahnuti, iako smo Mu jutros poklonili tako malo pažnje.) Antonijevo djelo bilo je veličanstveno, jer je sadržavalo pravo raspoloženje, povezivalo radost i svečanost, božansku milost i ljudski radosnu šalu. Vjerujem, da nam je svima ovo izlaganje djelovalo vrlo povoljno.

---

* »Pregon« — retorički sastavljeni nagovor za uvod u neki blagdan, napisan više ili manje u pjesničkom obliku.

Božićno navještenje

Navješćujem vam veliku radost:
Božji Sin je rođen u sto dvadeset jasala.
Navješćujemo vam duboki mir:
Mir u dvadeset mladih ljudi, koji će utjeloviti Krista,
Navješćujemo vam veliku, veliku radost!
Radujte se kao bademi u cvatu!
Radujte se kao trava, na kojoj Bog počivo!
Radujte se kao srca, kad osjećaju majčinstvo!
Radujte se kao ruke, kad ih proljetno sunce grije.
Znate li, što kaže kralj?
Danas nam je rođeno dijete,
Sutra će se roditi Misa.
Božić u jaslama,
Božić na oltaru,
Radujte se, i opet vam kažem: radujte se!

Ono će donijeti slatkiša. Slava Bogu na visini.
Ali ono »Uzmi križ svoj na sebe« i dalje ostaje.
Ali slava Bogu na visini.
Mi izvodimo igre. Slava Bogu na visini.
No zov milosti postaje glasniji.
Ali slava Bogu na visini.
Prikazuju se filmovi. Slava Bogu na visini.
No nastupaju i tišina i sabranost.
Ali slava Bogu na visini.
Ima novih knjiga. Slava Bogu na visini.
I stara vrata srca se rastvaraju.
Ali slava Bogu na visini.
To vam navješćujem na svetu večer. Adeste
Slavimo zajedno blagdan rođenja. Fideles
Kuća je okićena, pjevajmo Alleluia. Laeti
Misa odjekuje od radosti i klicanja. Triumphantes
Već dugo poznate program naše svečanosti. Venite
I dane ozbiljnosti, sate pobožnosti. Adoremus
Ipak prvi u nastupajućoj godini radosti neka bude Tebi
posvećen. Dominum.

Tako govori kralj, ja sam vam ponovio.
Božić 1952. je tu, a to znači:
Zadnji Božić prije velike svečanosti.
Ne zaboravite svoja srca položiti u jasle.

Igrajte ping-pong, veselite se, kličite i pjevajte,
Ali mislite, da je Gospodin iznad svega.
Ne zaboravite kolače na šarenim tanjurima,
Ali ni djecu s gladnim očima.
Slušajte radio, ali čujte i glas srca.
A prije svega ne zaboravite 19. ožujak
Iduće godine, godine nade.
Stavite svoj oltar uz jasle, jer one su dobar prijatelj.
I kad božićna pečenka proširi svoj miris,
Ovako recite:
Slava Bogu na visini.
Radujte se i opet vam velim: radujte se!
Dijete nam je rođeno,
i Djevica Ga je danas položila u naše ruke.

Tako smo slavili Božić, prekrasni Božić, kakav se samo u sjemeništu može provesti (svakako s malo čežnje), kad vlada prijateljska topla, obiteljska atmosfera. Vidjeli smo, kako opet naši poglavari jednom učestvuju u društvenim igrama. Na dan Nevine Djece priredili smo najljepšu glupost, raspravljali o filmovima i pjevali božićne pjesme pred jaslicama s malim Isusom, kojemu je nedostajala ruka i svetim Josipom, koji je imao šaljivo naivno djetinje lice.

Sveta noć dolazi,
sveta noć ide,
mi odlazimo
i nikad se ne vraćamo.

Hiljadu devet stotina pedeset treća

31. prosinca 1952. Danas popodne pod meditacijom odlučio sam, da u prvim mjesecima slijedeće godine vodim dnevnik. Doduše ne držim mnogo do dnevnika, jer iz iskustva znam, koliko glupih navoda ima u njima. Uprkos tome nalazim sad veselje na primjer kad čitam stranice, koje sam ispisao u godinama svog filozofskog studija. Osim toga ta će tri mjeseca biti nešto izuzetno u mom životu, a zacijelo će u nekim godinama doći časovi, kad ću i te kako trebati nekoliko dasaka za spasavanje. Ne treba se osjećaj prezreti iz straha pred sentimentalnošću. A sve, što u ovim mjesecima budem sakupio u svom srcu, bit će zaliha za kasnije suhe dane.

1. siječanj 1953. Blagdan. Slavili smo početak »naše godine« 1953. Taj broj se mora dobro upamtiti. Stvar se razvijala ovako: poslije jela blagoslov kalendara. U društvenoj prostoriji našeg godišta postavili smo veliku zelenu dasku, a gore dva crvena gotovo pola metra visoka broja 77. Toliko dana još treba do 19. ožujka. Svaki se dan broj na zidu smanjuje, a naša nestrpljivost raste. Iza poslijepodnevnog počinka skupili smo se u kapelici na neku vrstu obreda ređenja, koji smo obavljali — iako vrlo skraćen — prema obredniku. Nas dvadeset četvorica, koji smo ove godine 1953. (na blagdan sv. Josipa ili u koje drugo vrijeme) trebali biti zaređeni, klečali smo dolje pred oltarom, na kojem će se održati svećeničko ređenje. Rektor je iz prezbiterija, kao da bi on bio biskup, čitao molitvu »Consecrandi filii carissimi«, koja zapravo prestavlja početak ređenja. U njoj nas je pozvao, da razmislimo o velikom značenju i dostojanstvu svećenika.

Po tom su došle litanije, ali jedne sasvim posebne litanije. Nadovezujući na uvodne zazive izgovarao je svaki jednu molbu, svoju molbu, koja mu je malo prije ređenja bila osobito na srcu. U svakoj molbi odražavali su se karakter i duša dotičnog čovjeka; svaki je govorio svojim običnim glasom, makar je malo i podrhtavao. U kapelici je vladala savršena tišina, jer smo bili sami i svaki prisutan sa svom dušom i svom sviješću.

Kasnije smo udružili molbe, i one su dale stvarno lijepe litanije, osobito zato, što se iz njih može vidjeti, što mole od Boga dvadeset četiri mlada čovjeka malo prije ređenja.

Litanije glase:

Gospodine, smiluj nam se!
Kriste, smiluj nam se!
Gospodine, smiluj nam se!
Kriste, čuj nas!
Kriste, usliši nas!
Oče nebeski Bože, smiluj nam se!
Sine Otkupitelju svijeta Bože, smiluj nam se!
Duše Sveti Bože, smiluj nam se!
Sveta Marijo, moli za nas.
Svi sveci Božji, molite za nas.

Da se dostojiš ove izabrane blagosloviti, molimo Te, usliši nas

Da se dostojiš ove izabrane blagosloviti i posvetiti molimo Te usliši nas.

Da se dostojiš ove izabrane blagosloviti, posvetiti i svetima učiniti, molimo Te usliši nas.

Sad slijede molbe svakog pojedinca, na koje svi zajedno odgovaramo.

Da možemo sve svoje svećeničke planove i nakane ispuniti u duhu Evanđelja, molimo Te, usliši nas.

Da naše svećeništvo, nošeno pravim misionarskim duhom bude svjedočanstvo za naše pripadništvo rimokatoličkoj crkvi, molimo Te, usliši nas.

Da naša vjera raste, molimo Te, usliši nas.

Da nas dvadeset četvorica uzmognemo postati ponizni svećenici, molimo . . .

Da onaj »Ad Deum qui laetificat iuventutem meam« kod naše zadnje mise bude isto tako istinit kao kod prve, molimo . . .

Da nikad ne tražimo kamate od Tebe, molimo . . .

Kad postanemo svećenici, da budemo prijatelji sjemeništaraca i da ih pomažemo, molimo . . .

Da uvijek živimo na tlu stvarnosti, ne zaboravljajući, da si Ti najveća od svih stvarnosti, molimo . . .

Da svoje vrijeme dobro upotrijebimo na slavu Božju i spasenje ljudi, molimo...
Da u svemu mislimo univerzalno, katolički, molimo...
Da uvijek i svagdje osjećamo Tvoju božansku Providnost.
Da nemamo nikakav drugi zahtjev nego živjeti u Tebi i po Tebi, molimo...
Da nam uvijek naša bijeda – bez Tebe nismo ništa – stoji pred očima, molimo...
Da naš život bude jedan »Da« Kristu, molimo...
Da Ti se ne usprotivimo ni jednim »Ne«*, molimo Te...
Da u svakom času ispunjavamo Tvoju svetu volju, molimo...
Da nam udjeliš volju za potpuno jednostavno predanje bez dramatike, molimo...
Da nikad ne ometemo Tvoje djelovanje u ljudskim srcima, molimo Te usliši nas.
Da nas čudesa povjerena našim rukama nikad ne uplaše, da nikad ne sumnjamo u Tvoju svemoć i u našu vlast, molimo...
Da uvijek proživljavamo dogmu općinstva svetih, molimo...
Da naše tijelo i naša duša budu odraz Tvoga glasa i Tvojih čudesa, molimo...
Da nikad ne zaboravimo, da si nas po svojoj Crkvi i za svoju Crkvu učinio svećenicima, molimo...
Da nam uvijek budeš milostiv, molimo...
Da nas se udostojiš dobrostivo uslišiti, molimo...
Sine Božji, molimo Te, usliši nas!
Kriste, čuj nas!
Kriste, usliši nas!
Gospodine, smiluj nam se!
Kriste, smiluj nam se!
Gospodine, smiluj nam se!
Nakon litanija vladala je kroz nekoliko minuta duboka šutnja; mislili smo na to, da ćemo u tom trenutku, odmah jedan za drugim stupiti na oltar i biskup će položiti ruke na nas. Veliki trenutak!

* Ispisao sam obje molbe (»Da« i »Ne«) jednu za drugom, jer su tako bile izgovorene. Treba li to nazvati slučajem ili Providnošću? svakako nitko nije znao molbu drugoga, a mi smo se postavili, kako smo upravo ušli; »Da« i »Ne« slijedili su neposredno jedan iza drugoga.

Zatim smo stojeći pjevali »Veni creator«, da bi Duh Sveti bio uz nas u slijedećim mjesecima. Poslije je došlo pomazanje ruku, koje smo prikazali jednom molitvom, što smo sami sastavili i koja nas se u tom času snažno dojmila.
O Gospode!
Ti, koji znaš povijest naših siromašnih ruku, usliši molitvu, koja Ti se danas za njih diže.
Ti, koji si od vječnosti odredio dan kada će Tebe podići;
Ti, koji si ih vidio kod rođenja male, drhtave i nemoćne;
Ti, koji si ih vidio napunjene igračkama u krilu majke;
Ti, koji si ih vidio k Tebi uzdignute kod naše prve molitve i sklopljene na grudima kod prve Pričesti;
Ti, koji si ih vidio, kad su prvi puta sgriješile i pokajnički se zgrčile u ispovijedaonici;
Ti, koji si ih sa oltara vidio, kako se u svojoj mladenačkoj borbi žarko i dršćući ispružaju prema Tebi;
Ti, koji poznaješ naše strahopoštovanje, s kojim smo na dan svoga ređenja za đakona dotaknuli prvi puta patenu i otvorili tabernakul;
Ti, koji vidiš, s kolikom ih pobožnošću sad promatramo, kao nešto što više ne pripada nama;
Ti, koji ćeš uskoro prebivati u njima kao u svojoj kući;
Ti, Gospode,
daj, da se u ovo malo dana do Tvoga dolaska ove nevrijedne ruke pripreme, da Ti ne nanesu bol.
Ali Ti znaš, kako smo maleni i bezvrijedni; Ti znaš, kako je beskorisno naše nastojanje, ako nam Ti ne dođeš u pomoć.
Zato Te, Gospode, molimo, blagoslovi, posveti i svetima učini ove ruke, koje danas uzdižemo k Tebi, da sve što blagoslove bude blagoslovljeno, što posvete bude posvećeno, što pomažu bude pomazano u ime Tvoga Sina, našega Gospodina, koji s Tobom živi i kraljuje u jedinstvu s Duhom Svetim od vijeka do vijeka. Amen.
Dok je Eugenio u ime sviju nas izgovarao molitvu, vladala je u kapeli atmosfera napetog predanja i tišine, tako da se moglo razabrati disanje svakog pojedinca. Kad su riječi zamrle, još je jedan časak trajala šutnja; onda smo pjevali Te Deum s nekim osjećajem, kao da

smo već kratko vrijeme svećenici. Sve je trajalo jedva pola sata, ali je bilo tako ispunjeno našom najboljom voljom i životom, da smo pod dubokim dojmom i ujedno vrlo zadovoljni napustili crkvu. Svečanost je završila veselim jelom i pićem, smijehom i brbljanjem. Čas prije – sad je deset sati uveče – pribio sam u kalendar broj 76 (meni je naime pripala zadaća, da svako veče mijenjam broj). Opet je prošao jedan dan, bolje rečeno, opet jedan dan manje do 19. ožujka.

3. siječanj. Danas ujutro, kad smo dolazili sa šetnje uspela se u autobus, u kojemu smo stajali kao haringe, jedna mala djevojčica sa šest balona, od kojih je svaki pojedini bio veći od nje same i vikala: »Che macello! – Kakva klaonica!« !Vjerovali smo, da će baloni svaki čas prsnuti i da ćemo vidjeti, kako djevojčica brizne u plač. Ljudi su se stiskali, da je ne zdrobe, a mala je puna straha pogledavala na svoje krhko blago. Starija sestra nije mogla suzdržati smijeh i svako komešanje gomile popratila je malim uzvikom. Još sad se divim ljudskoj solidarnosti. Svi su se trudili da baloni ostanu netaknuti. Kad sam izašao na uglu kod korza, nastavili su baloni neoštećni svoje putovanje.

6. siječanj. Oko podne. Danas ujutro sam bio upravo razočaran, kad sam na prvi znak zvona skočio iz kreveta i svoje cipele pred vratima našao prazne. Barem nekoliko bombona. Ah, ništa, baš ništa. Ove su godine sv. Tri Kralja zaista mlitavi.* Inače su donosili barem kalendar, zviždaljku, život svetaca (koji nitko od nas nije čitao). Kakva god sitnica bila je dosta. Zapravo radilo se samo o tome, da su Kraljevi tu bili. Cijelo sam jutro bio loše raspoložen.

7. siječanj. Uveče. Kraljevi su se ipak sjetili, jer su nam danas u podne pokloni ležali na tanjurima. Zatekli smo mnoštvo balona i zviždaljki. Još sad me od graje bole uši. Bilo je krasno vidjeti Manzanaresa, kako u svem svojem dostojanstvu šeta okolo s balonom na malom prstu. Vjerujem, da smo mi svećenici od svih ljudi najsličiji djeci. (Zašto mi to baš sada pada na pamet? Osim toga to mi zacijelo sasvim ni ne odgovara. Nažalost!)

10. siječanj. Kupola sv. Petra izgleda danas neobično; ima sasvim drukčiju boju nego inače. Zrake sunčanog svijetla čine je prozirnom poput alabastra. Čini se, kao da je izgubila svoju masivnost i kao da je samo od papira. Dolazi mi misao, da je valjda prava kupola prenesena u radionicu na popravak, a mjesto nje, da je privremeno stavljena neka od kartona, kako ljudi ne bi ništa primjetili.

11. siječanj. Danas, na dan svete Obitelji priredili smo malu svečanost u čast našem rektoru. On se jako radovao. Naša obiteljska atmosfera zaista je lijepa. Ne znam, što ljudi misle o našim malim »radostima«, koje ovdje imamo. Mogu samo reći, da nigdje nisam vidio tako istinski radosne ljude kao ovdje. Oči mojih drugova posjeduju sjaj, koji odmah odaje, kakvu vrstu radosti nosi u sebi svaki.

16. siječanj. Danas popodne prije početka krunice ispričao nam je rektor, da je ovdje u Rimu jedan isusovački svećenik otpao od vjere. Vjerojatno se danas u komunističkoj štampi pojavio dugačak članak o njemu, gdje se objašnjava, da je u komunizmu našao pravu vjeru. Rektora je gotovo izdao glas i činilo se kao da se cijela kapela stresla od udarca biča. Poslije toga molili smo krunicu s više žara nego ikada. Onaj »moli za nas grešnike« i »ne uvedi nas u napast« odjekivali su prostorom glasno i usrdno.

Požurili smo, da kupimo »Il Quotidiano«, da bismo nešto pobliže saznali; novine o tome nisu pisale gotovo ništa. Stajalo je, da se radi o profesoru Gregorijanskog Univerziteta; ali to jedva da može odgovarati, jer ga ni jedan od nas ne pozna. Bilo je neobično utvrditi, dok nam je molitva zvučila glasnije, da je razgovor u blagovaoni bio oprezniji i tiši nego inače, kao da nad nama lebdi nešto prijeteće i ne da nam, da slobodno dišemo.

17. siječanj. Danas smo saznali nešto više, ako i ne vrlo točno. Radi se o svećeniku četrdesetih godina, koji je tek nekoliko godina pripadao Družbi Isusovoj, jer je izgleda tek sa dvadeset tri godine stekao vjeru. Do tog vremenskog razdoblja odnosio se prema vjeri ravnodušno. Bio je bez vjerskog odgoja. Predavao je doduše

---

U Italiji i u Španiji nije običaj, da se daju pokloni za Božić; darove donose Sveta Tri Kralja 6. siječnja. Umjesto božićnog drvca prave se u svim obiteljima jasle s mnogo figura.

na univerzitetu, ali ne kao profesor nego kao vjeroučitelj u jednom tečaju za laike. Kao razlog te izvanredne promjene svatko je navodio nešto drugo.
Kako god bilo, to je u svakom slučaju velika šteta za Krista i Crkvu. Cijeli dan nisam mogao skrenuti misli s te teme, a pod razmatranjem sam dugo razmišljao o »izgubljenim« svećenicima. Potpuno mi je neshvatljivo, kako mnogi, koji se nazivaju kršćanima obilno i sa zadovoljstvom komentiraju ovakve slučajeve.
Zacijelo se netko ne može smatrati vjernim Kristovim pripadnikom, tko ne žali ovaj udarac, najteži, koji se uopće može primiti. Jer ako netko obeščasti Hostiju, to je vrlo bolno, ali da jedna hostija (jer to je svećenik) tako reći sama sebe zgazi, to je potpuno neshvatljivo; iako je nažalost nepobitno, da čovjekove strasti i oholost pretežu vrlo mnogo.
Kad razmišljam o razlozima otpada raznih svećenika, uvijek nalazim oholost kao zadnji razlog. Još se jasno sjećam Lamenaisovog slučaja, o kojem smo razgovarali prije mjesec dana na nastavi. Val uzbuđenja prošao je aulom kao rijetko kada. Zadržali smo dah kad je pater Grisar govorio o bratovim nastojanjima, da ga urazumi još na samrtničkoj postelji. Vladala je duboka tišina, dok je profesor čitao riječi Jeana Marie de Lamennaisa, kad je ovaj primio obavijest o bratovoj smrti: »Felicien, Felicien, gdje si ti?«
Kako nagrižena i uzbuđena mora biti duša svećenika, koji napušta Crkvu! Sjećam se na primjer lika »oženjenog« svećenika u romanu Grahama Greena »Snaga i dostojanstvo«, koji je svjestan, da unatoč svemu jest i ostaje svećenik.
18. siječanj. Jutros sam razmatrao o istoj stvari kao jučer i s užasom mislio na to, da je »moguće«, da se i meni dogodi nešto slično. Čovjek sam i baš ne najbolji. Nije lako stajati usred blata i ne uprljati se.
Šezdeset dana! Danas sam sasvim posebno molio Majku Božju, da mi pomogne u ove dane, u ovo malo dana, što mi još preostaju. Zatim mi je došla na pamet molba glavnog lica iz jednog Bloy-ovog djela: »Veži me, Gospode, da ne dođem u pogibao!« Zar ne bi bilo bolje i jednostavnije predati svoju slobodu Bogu jednom zauvijek? Ipak mora se jaram slobode nositi, iako je to

vrlo teško. Prije Pričesti uvijek sam ponavljao samo jednu rečenicu: »Ne dopusti, Gospodine, da se ikad odijelim od Tebe!«
Deset sati uveče. Dok su mi glavom prolazile iste misli kao jutros, pronašao sam izreku za vrpcu, kojom će mi biti vezane ruke kod ređenja. Pisao sam zbog toga svojoj sestri i poslao joj upute i izreku. Vrpca mora biti duga metar i pol i nosti u cijeloj dužini na latinskom riječi: »Veži me, Gospodine, da tako budem Tvoj u vječnost.« Htio sam, da četiri velika početna slova budu ukrašena i to: raspelom, đakonom, koji nosi Euharistiju, Majkom Božjom, a prvo anđelima, koji sviraju i predstavljaju radost. Napeto očekujem, kako će mi to izraditi.
20. siječanj. Danas sam se upravo radovao, kad sam u časoslovu naišao na mjesto, gdje Krist pita apostole, što kažu ljudi, tko je On? Poslije molitve otišao sam u svoju sobu i napisao na jednoj cedulji: »Krist radoznao, što su ljudi o njemu mislili.« Često sam sebi razbijao glavu, nije li moja želja, da saznam, što ljudi misle o nama svećenicima, znak oholosti. Zato me tješi uviđanje, da je i samog Krista malo mučila ta radoznalost. Svakako, nisam baš potpuno siguran, da je jednaka svrha, s kojom je Krist povezao svoje pitanje i razlog moje znatiželje. Osim toga, On je znao odgovor već prije nego je postavio pitanje; ali mene raduje upravo to, da sebi Krista predstavim radoznalim.
21. siječanj. Poslije podne molili smo vespere u Petrovoj Crkvi. Usred ovog velikog prostora jako mi se usjeklo u svijest, da klečimo nad grobom apostolskog prvaka. Pod molitvom stupila je u crkvu pjevajući jedna grupa njemačkih hodočasnika. Polako su se približavali i konačno nas opkolili, tiho, ne izgovarajući ni riječi. Imao sam dojam, kao da ih sve poznam; čudno je, ali u Petrovoj katedrali svi mi ljudi izgledaju poznati, kao da smo iz jednog sela.
22. siječanj. Danas sam primio zanimljivo pismo od Santosa i Christobala. Naime objavio sam jedan sastavak u časopisu »Incunable«, gdje komentiram Gironella-ov pogled na svećenička sjemeništa u romanu »Čempresi vjeruju u Boga«. Sad mi pišu oba sjemeništarca, da je moja obrana sjemeništa loša i da Gironella ima pravo. Santos piše: »Upravo sam pročitao tvoj članak u

»Incunable«, u kojem napadaš Gironella-ove stavke o svećeničkim sjemeništima. Pitam se, tko sad ima pravo? Gironella može jedva imati krivo; on piše o prilikama oko 1930. g. Po rupama, koje se još mogu vidjeti na starim vratima, po kronikama Josephspost-a i »dobrim savjetima«, koji nam se daju može se razabrati, da spomenuti prikaz nije tako legendaran, kako se može pričiniti. Na drugoj strani je naravno skandal, koji mogu izazvati njegove riječi. Ali usprkos tome, on ipak spašava temeljne principe, zar ne opažaš?
Ovom prilikom htio bih ti ispričati jednu anegdotu. Prošle godine dobio sam nalog, da povodom »Dana sjemeništaraca« napišem članak u mjesnim novinama. Unatoč mom shvaćanju, koje ti je poznato, pisao sam ga sasvim običnim tonom, možda zbog isticanja našeg radosnog duha, no to je već postao stalan način govora. (Poznaš me, ali zacijelo bi jedva kupio moje preporuke za zubnu pastu.) Dakle moj članak nosio je naslov: »Mladići u reverendi«. Ako se pravo sjećam, čak sam napisao i riječi »na golo ošišane glave i s crnim čarapama...«, naravno s namjerom, da ih pobijem. Neka bude prethodno spomenuto, da nisam izricao svoje stvarno mišljenje, to čak nisam ni mogao, jer bih postupio ludo i izazvao neugodnu pažnju. Zato sam branio shvaćanje o »sretnim čistim dječacima«. Htio bih znati, čemu sav taj teatar? Ne bi li bilo bolje, da se prikažemo onakvima, kakvi jesmo? Naravno, ne neoprezno, nego tako, da nam svi mogu pomoći svojim primjedbama i svojom kritikom. Vidiš, da jednim potezom pera uništavam sve tvoje iluzije... Ljudi postaju postepeno zasićeni ružičastim pričama o nama. K tome još dolazi razočaranje...
Da, Jose Luis, ja sam nosio crne čarape, igrao loptama od krpe i vune, bio sam na golo ošišan, hrana je bila oskudna a prostorije hladne. Do prije nekoliko godina imali su čitači za vrijeme jela u blagovaoni određen, značajan naglasak. Prije dvije godine vodio sam dnevnik, ali mi je, predstavi to sebi, već nakon dva mjeseca zabranjeno; to je bilo vrlo okrutno, ta ja sam tu upisivao samo sanjarije i osjećaje. Opiši ti jednom svoj život u sjemeništu onako, kako si ga proživio, a ne onako, kako bi ga želio, pa ćeš već vidjeti... Lik, koji će ti najprije

doći na pamet za usporedbu je siroče, sova u tamnoj noći.«
Santos piše još više, jer je oduvijek bio vrlo riječit. Christobal se izražava kraće, ali u osnovi veli isto: oba pristaju uz Gironellu i čak misle, da je ovaj još preblago sudio. »Možeš mi vjerovati«, piše, »ako ja budem pisao roman, doći će na vidjelo stvari, koje Gironella ne spominje«. Čitao sam pismo više rastužen nego obradovan; ali sad drugi puta ne smatram ga već više tako turobnim. Dolazi mi pomisao, da li sam ja neko neobično stvorenje ili jadni, slijepi magarac; u svakom slučaju moj roman o životu sjemeništa ne bi ispao tako tužan. Nikad mi nije palo na pamet, da sebe promatram kao sirotana ili noćnu sovu; a ja govorim sasvim iskreno.
Kad sada, dva mjeseca pred svećeničko ređenje, gledam na prohujalih trinaest godina studija, osjećam prije svega radost. Može biti, da sjaj sadašnjeg časa prekriva svu tamu prošlosti; da radost i očekivanje onoga, što dolazi poništava sve patnje, ili međutim te patnje nisu uopće postojale.
Nije točno, da ja nisam ništa dopuštao na račun sjemenišnog života; moj članak u »Incunable« sadržavao je upravo oštru kritiku (koju je cenzura dijelom prilično ublažila), ali vjerujem, da nije bila oštrija od one, koju bih uopće mogao dati.
Nikad mi glava nije bila na golo ošišana (premda su nam kosu tako kratko rezali, da se jedva vidjela; usprkos tome bili smo vrlo ponosni na svoju četkastu kosu). Također nisam nikada nosio crne čarape, a loptom od krpa igramo i sada samo zato, što nogomet igramo na terasi te bi nam lopta stalno padala na ulicu, jer otskače, a mi ne bismo mogli skucati dosta novaca, da svaki puta kupujemo novu. Često mi je bilo hladno, ali vjerujem, da je vrlo malo ljudi na svijetu, koji tu i tamo ne moraju zebsti. Češće sam pomalo osjećao i glad, ali ne zato, što bi bilo premalo jela, nego zato, što je ponekad bilo neukusno.
Svakako je istina, da moje sjemenište za vrijeme prve godine nije baš ličilo nekom plemićkom zavodu, ali moram reći, da sam se osjećao vrlo dobro. Danas bi mi izgledalo smiješno prosuđivati sjemenište prema onim sigurno neoborivim tamnim točkama. Sada su, vjeru-

jem, španska sjemeništa u istom stanju kao i redovne više internatske škole. Naravno, da ima poglavara bez razumijevanja, koji samo ulijevaju strah, koji nas tu i tamo dovode do plača; a može se još naći i starih, mračnih zgrada. Da, ako mi i ne želite vjerovati, bio sam sretan u sjemeništu. Možda sam živio nesvijesno, ali svakako sam bio zadovoljan i stoga nemam nikakvog povoda, da sad pronalazim neku tragediju. Ponekad sam naravno plakao, ali u životu je to svagdje tako, i uvijek se morate ljutiti na bilo koga. Drugi mladići nam pričaju o svojim sumornim internatima, u kojima su proživjeli krasne godine, a mi se razmećemo našim životom noćnih sova. No samo je jednom tako u životu.

Ja nipošto ne branim tvrdnju o sretnim nevinim dječacima, niti sam mišljenja, da činjenica, kako svećenici moraju voditi primjeran život, opravdava mračne hodnike i neudobne školske klupe. No s druge strane vjerujem i to, da mi uvijek, kolikogod možemo, živimo u predpostavci, da smo mučenici. To je uostalom zgodna uloga i — ne stoji ništa.

A sad mi već morate dopustiti, da vam održim mali nagovor: čemu to, stalno govoriti o siromašnima i bijednima, a mrštiti nos zbog juhe od graška? Kad sam stupio u sjemenište bio sam razmaženi deran, koji je stalno zanovijtetao kod stola. Danas mi ništa ne smeta, da jedem najvodenastiju grahovaču u bilo kojoj siromašnoj kolibi. Tko zna, možda će baš o činjenici, da sam to u stanju podnijeti, jednog dana ovisiti spas nekog čovjeka. Zapravo mi je neugodno upravo sada, dva mjeseca prije svoga ređenja, govoriti o tim nuzgrednostima. Radost, koja sad živi u meni, poništava petnaest godina zatvora i još više. Kad bi htio nabrajati radosne časove, koje sam proživio u sjemeništu, krasne prijatelje i poglavare pune razumijevanja, koje sam tamo sreo, ne bih tako brzo završio.

Sad moram spomenuti i temeljito obrazovanje, koje smo stekli. Da, znam da se i vi kao i ja bojite praznih fraza. Ali kad promatram stvar mirno i bez predrasuda, ipak moram reći, da je naša izobrazba dobra, u cjelini temeljitija nego ona laička, i da nas je stajala manje napora nego ostale. U osnovi doduše mora svatko sam sebe obrazovati, a u sjemeništu se nalaze — u svakom slučaju ja

sam ih nalazio — vrlo povoljni preduvjeti za to. Samo je zlo, što mi, čim napustimo sjemenište bacimo knjige u kut, trljamo zadovoljno ruke i mislimo: sad sam s tim gotov! Ali unatoč tome mogu se uvijek sresti izvrsni svećenici. Svakako mnogima, ili gotovo svima, ne dostaje ono mršavo znanje, koje se često postiže samo pregledavanjem ilustriranih novina ili čitanjem nekoliko modernih romana; vjerojatno zbog toga mi svećenici i činimo manji utisak nego drugi ljudi. K tome još pridolazi izvjesni kompleks manje vrijednosti, zbog kojega pretpostavljamo, da naše misli nisu vrijedne, da ih saopćimo. A ipak, koliko sam mnogo propovijedi čuo, koje su bile dublje i bogatije nego mnoge knjige, koje su sada na dobrom glasu. (Svakako, to je stvarno loše formulirano.)

Moram govoriti i o našem duhu radosti! Doduše ne poznam sasvim točno atmosferu u drugim sredinama, ali mislim, da nisam nigdje vidio tako radosne mlade ljude, kakvi su moji drugovi. Svakako je naša radost posebna, tako reći »sui generis«, nikakva bučna radost, ali radost, koja uvijek ostavlja ugodan okus. Svećenička tuga dolazi kasnije, kad budu sami; tada se svakako ne mali broj njih ukisele. Mislim, da je ovdje točka, gdje se mora početi borba. »Nije radostan tko može, nego tko hoće.« Ne budi radost dobar ručak nego nutarnji mir. A taj mir, tu svijest, da je Bog uz nas, moramo sada, kad se život u sjemeništu odvija bez većih komplikacija, jačati u sebi, koliko god je to moguće. Odlazimo u neprijateljski život, i neobično je žalosno vidjeti tolike ogorčene svećenike, koji daju dojam, da su nezadovoljni sa svojim svećeništvom. A to nije istina, ne smije biti istina.

25. siječanj. Danas sam čitao časoslov u dvorištu ispod trijema galerije, kad su se drugi vraćali s nastave. Završio sam sekstu i na čas zatvorio knjigu, prije nego započnem nonu; s rukama na leđima išao sam gore dolje, kad usred dvorišta opazim Muricijevo dijete. Ležalo je naslonjeno ostrag u dječjim kolicima — još ne može sjediti uspravno — i lamatalo nogama i rukama. Tada je dvorištem prolazila grupa bogoslova, i promatrao sam reakciju pojedinaca. Moreles je odmah pritrčao bebi, ostao kod nje četiri ili pet minuta i izvodio s njom igra-

rije. Pepe i Julio približili su se za trenutak, zapucketali prstima i otišli. Estiban je prošao ni ne pogledavši, i opazio sam, da mu je bilo gotovo mučno. (On je predobar mladić, koji stalno ima skrupule). Na koncu je došao Jose Maria; uzeo je dijete na ruke, stavio mu svoj šešir i pokušao ga navesti, da hoda (ali djetetu je tek šest mjeseci i ne može se nikako još držati na nogama). Sebastian i Robles prošli su također ne obrativši pažnju, a Mendez, koji je kao i uvijek išao u tempu brzog vlaka, vjerujem, da ga nije ni vidio.

Pričinjalo mi je veselje promatrati različite sjemeništarce i čim se koji pojavio na vratima mislio sam: ovaj će se zadržati, ovaj će proći, ovaj će kimnuti djetetu glavom bez zadržavanja; bilo je to kao neki sport i gotovo sam uvijek ispravno pogodio. Ustanovio sam, da je većini mladih svećenika neugodno baviti se u javnosti s djecom; i sa mnom je tako. Kod kuće se naprotiv rado igram sa svojim nećacima i nećakinjama i ponašam se djetinjastije nego oni. Na ulici mi je prava muka, kad moram ostati ozbiljan, ne mogu ih uzeti za ruku i s njima se igrati. Zapravo je to glupo, jer ljudi bi to razumjeli, ali kako god bilo, ne mogu objasniti zašto se osjećam sputan. — Kad je zazvonilo još uvijek nisam bio počeo nonu.

28. siječanj. Nevjerojatno je, da je siječanj. Sunce sja i Rim poprima »boju suhog lišća«, o kojoj govori pjesnik Valverde. Izgleda kao da je zabunom uletjelo u siječanj jedno proljetno poslijepodne. Praćen vojnom muzikom ulicom upravo stupa odred vojnika, koji je u sjaju popodnevnog sunca izgubio svoj ratoborni izgled. Dolazi mi na pamet Guillenov stih: »Svijet je dobro stvoren« i onaj Rozale-a: »I sve počiva u radosti«.

Da bih još malo uživao na suncu popeo sam se na krovnu terasu, ali sam odmah sišao, jer je buka motora bila nepodnosiva. Svijet je dobro stvoren, ali motori ne.

30. siječanj. Pismo Bogu s molbom za čudo: Dragi Gospode! Razlog mog današnjeg pisma je nešto sasvim neobično; ne pišu se svaki dan pisma da se izmoli čudo. Ali radi se samo o sasvim malom čudu i zato se nadam, da Te moja smjelost ne će začuditi. Htio bih Te moliti samo to, da na Josipovo bude grad pod snijegom. Smiješ se? Ja to mislim sasvim ozbiljno. Ne tražim baš

mistična značenja. Naravno, bilo bi lijepo, da se tog dana oko mene prostre čistoća cijele zemlje, ali ja Te to molim samo iz naivne romantike. Bilo bi krasno, kad bih ujutro mogao otvoriti prozor i kad bi pod snijegom ovijenoj pozadini prošao pored mene moj minuli život. Već pet godina nisam nikako vidio snijega, to je naprosto predugo. Ne znam, je li u Nazaretu bilo snijega, kad si Ti bio malen, ali Ti znaš, kako nam je stalo do stvari, koje su nam nešto značile u djetinjstvu. Za mene je najljepša uspomena iz djetinjstva slika moga snijegom pokrivenog grada Astorge. Kad sam rano ujutro, na znak prvog zvona izašao iz kuće, ulica je bila bijela, netaknuta, kao novostvorena za nas; za nas, za moju majku i mene. »Mali moj, gazi po mojim stopama«, rekla mi je tada; i tako smo koračali ulicom korak po korak. Poslije, kad su izašli naši susjedi, nisu znali, tko je ostavio taj čudni trag jedne ženske i jedne dječje cipele.

Moram se smijati, kad mislim na to, što ćeš Ti reći na sve ove stvari, koje sasvim točno poznaš. Ali ima stvari, koje se jednostavno moraju izreći, ili čovjek pukne. Osim toga, tko zna, možda će Te one prisiliti, da mi ipak udijeliš to čudo. Što Tebi znači, među tolikim čudesima, koja činiš svaki dan, učiniti jedno više?

Dakle, do viđenja. Mnogo pozdrava, Tvoj

Jose Luis

P. S. Sad mi izgleda, kao da moja ideja nije baš originalna. Mislim, da je sveta Terezija iz Lisieuxa to molila za dan polaganja zavjeta ili primanja prve Pričesti, više se ne sjećam točno. I Ti si joj dao. Naravno, mala Terezija bila je baš mala Terezija, a ja... Vjerujem, otvoreno priznavajući, da nema opasnosti, da mi Bog daruje to čudo; crkvene vlasti mogu biti sasvim mirne.

1. veljače. Konačno je dobiven oprost od propisane dobi. Doduše bio sam posve siguran, da će doći — zapravo sasvim bez razloga, jer isto tako mogao je i ne doći —, ali unatoč tome sad mi je mnogo bolje. Osobito se veselim zbog ujaka Paco. Nevjerojatno, kako Providnost sve tako divno uredi. Moja mlada misa pada upravo zajedno s pedesetgodišnjicom njegove prve mise. Kako je bila silna naša radost, kad smo ustanovili to izvanredno poklapanje. U zadnjem listu piše mi, da sam ja njegova zamjena, ali odgovorit ću mu, da sam ja kao mladi bo-

rac s bikovima, kojega uvodi stariji, iskusniji, a da sam ne počine. Dirljiva mi je misao, da će on kod moje mlade mise klečati s moje desne strane i na moj »Pristupit ću k Božjem žrtveniku« odgovoriti »k Bogu, koji me razveseljuje od mladosti«.

3. veljače. Ponovno sam s Angelom razgovarao o pesimizmu i optimizmu među svećenicima. S kakvim sam patosom govorio o tome u godinama filozofskog studija, kad sam pisao stihove, u kojima su se morali rimovati »ljubav« i »ubav«, »voli« i »boli«, »radost« i »mladost«. Pa ipak te se stvari ne smiju olako uzeti. Kamo svijet danas smijera? Što će biti s nama? Hvala Bogu, da ne možemo gledati u budućnost, to bi bilo strahovito.

Rekao sam Angelu, da nam ništa više ne preostaje nego mučeništvo, da je naše ređenje gotovo kao jamstvo, da ćemo za nekoliko godina biti stavljeni na hridinu. Ovako kako je sad, ne može se nastaviti. Dolazi novo razdoblje, za koje ne znamo, hoće li nositi Božji ili vražji biljeg.

Kad bi barem ljudi htjeli shvatiti, da živimo u presudnom trenutku, bilo bi sve jednostavnije i možda bi novo razdoblje moglo čak nastupiti bez borbe. Ali bojim se, da rješenje stoji u velikoj katastrofi, u jednoj novoj invaziji, koja će razoriti ovaj kolikogod prazni, toliko oholi zapadni svijet. No možda je volja Božja, da pobijeđeni osvoje pobjednike i da Hruščov, ili tkogod to bio, postane novi Klodvig.

Da, možda će tada nastati nova kršćanska era pod znakom pravde. Ali da bi se do toga dospjelo, proteći će mnogo krvi, i mi svećenici ne ćemo biti posljednji, na koje će se oboriti smrt. Možda je ipak takvo herojsko mučeništvo previše jednostavno! Tome nasuprot stoji drugo, mučeništvo svakodnevnih malih žrtava!

5. veljače. Danas zapisujem nekoliko nevezanih misli, koje su mi došle pod misom:

Svećenik bi morao oslijepiti nakon svoje prve mise.

Ne razumijem, kako ni jedan kompozitor nije od misnog zvonca načinio soloinstrument u orkestru.

Svijeće posljednje mise, koja će se služiti na svijetu, gorjet će dalje kroz svu vječnost — kao Mojsijev grm.

Prije nego je Bog stvorio prste prvog čovjeka, morao je

imati mnogo pokusa, kako bi hostija u njima lijepo izgledala.

Izgleda, da je voda uvijek u žurbi i da samo protiv volje miruje; uvijek teče sama od sebe. Netko je jednom rekao: »Mnoge kapljice teku, ali samo jedna dospijeva u kalež«.

Suze su u Starom Zavjetu tekle u tihoj srdžbi: znale su, da su uzaludne. U noći prvog Velikog četvrtka opazile su, da su ipak korisne.

Na svim prozorima i vratima crkava morao bi stajati jedan anđeo i ne pustiti unutra nikakav šum, dok se sve mise ne svrše.

Kad ne bi postojala stvarna posvudašnjost, moralo bi Kristovo tijelo protestirati; stalno Ga zovu na neki žrtvenik.

7. veljače. Danas su svi, čak i saobraćajci, pobjegli pod svod Tritonskog trga, kad se iznenada sručio južnjački olujni pljusak, jedan od najbjesnijih, koje sam doživio u Rimu. Bilo je fantastično vidjeti, kako kapljice pljušte i otskaču tako visoko, da su izgledale kao stakleni stalagmiti. Izgledalo je, kao da je cijeli trg postao jedinstveno jezero. Kad je prošao neki automobil, ostavio je dva duboka traga točkova, koje su međutim kapljice odmah zbrisale. Sjećam se, da me je prije nekoliko godina, kad sam bio posebno romantičan kiša rastuživala. Danas mi je naprotiv bilo do smijeha, ni sam ne znam zašto.

10. veljače. Sve više se moram diviti seoskim župnicima. Možda su nam neki romani malo zavrtjeli glavom, i mi se općenito oduševljavamo za »herojske« svećenike. Vjerujem, da Bernanosov svećenik u »Dnevniku seoskog župnika« nije pravi seoski župnik. Bernanos svakako ima pravo, kad tupost označuje kao najveću muku seoskih svećenika. Župnik Ambricourta je u osnovi junak, izuzetni slučaj. Prevelika dosada pretvara se u bol. Najopasnija dosada je ona, koju čovjek uopće ne osjeća, a najgore kod dosade je to, što se čovjek dosađuje, a da to i ne opaža. Zato uviđam, da su tako vrijedni divljenja seoski svećenici, koji su uvijek zadovoljni i kao nanovo rođeni. Njih više ne goni radna groznica prvih godina, koja često iscrpi snage i čak rano otjera u grob. Njihov život i njihovi pogledi tako su duboko ukorije-

njeni u Bogu, kako bismo ja i moji drugovi samo mogli poželjeti. Apostolat nije za njih nikakva velika napetost mišića, nego jednostavna naravnost.
Vjerujem, da ćemo mi mladi svećenici današnjice teško dospjeti do takve mirnoće. Možda nije pravilno, da nam često u filmovima i romanima stavljaju pred oči herojsko svećeništvo, jer poslije moramo iskusiti, da stvarnost izgleda sasvim drukčije. — Tješi me misao, da je i to pitanje vremena i dobi.
12. veljače. Antonio ne će ove godine biti zaređen; nije dobio oprost od dobi. Cijelo poslije podne bio je žalostan, jer je bio uvjeren, da će dobiti oprost. Sad mu je kao meni prošle godine. Možda uvijek mora postojati jedan, koji pati.
15. veljače. Danas sam preko dva sata raspravljao s Marianom o svećenicima iz romana. Čudi me, da se svi španski svećenici, kad se dodirne ta tema, uvijek ograničavaju samo na »Dnevnik seoskog župnika« od Bernanosa i možda još na »Sveci idu u pakao« od Cesbrona. Naravno, da kroz to uvid postaje malo jednostran i može se razumjeti, da oni u Španiji zapravo ne nailaze na velike simpatije, osobito ako se zna, da mnogi Bernanosa tumače tako, kao da je on htio reći: svećenici su takvi, ili, još više »trebali bi biti takvi«; a namjera ovog francuskog pisca nije ni jedno ni drugo.
Uvid bi bio mnogo obuhvatniji, kad bi se ispitale različite skupine, koje su se bavile problemom svećenika. »Crni« romani: Bernanos, Coccioli, Cesbron, Joannon; »bijeli« Marshall, Trese, Merton; »crveni«: Green; »ružičasti«: Morton Robinson.
Zašto baš ova pojava romana o svećenicima? Odgovor mi izgleda jasan: svećenik ili bolje religiozni problem je zanimljiv, a pisac u svećeniku gleda čovjeka, koji se najintenzivnije bavi pitanjem vjere i Crkve. Ali, zar nije ipak imao pravo Alvarez Miranda sa svojim stavom, koji, mislim, zastupa u časopisu »Revista«, kad kaže, da tu leži znak nereligioznosti vremena. U vjekovima jake vjere bio je svećenik divno ali izvan svijeta usidreno biće, nipošto predmet istraživanja i analize. On je bio zanimljiv samo po svom svojstvu kao Božji zastupnik, a ne kao čovjek u sebi. Opadanje religioznosti objašnjava isticanje ljudskih poteza kod svećenika.

Koje gledanje je sad ispravno? Svećenik u sebi ujedinjuje božansko i ljudsko, ističe li se jedan od ekstrema na štetu drugog, iskrivljuje se njegova prava ličnost. Da li je manje religiozno gledati i veličati Krista kao čovjeka umjesto kao Boga? I zadnje pitanje: jesu li oblici vjerovanja, koji Boga promatraju kao Dalekog, Nedostiživog, stvarniji i religiozno vredniji nego kršćanski, koji Ga osjećaju u ruci i znadu, da On pripada našem rodu? Dakle, ja se u svakom slučaju držim ovog posljednjeg.
17. veljače. Karnevalski dani me uvijek rastužuju; oni su glupa, smiješna gungula. Imali smo pobožnost kao zadovoljštinu za grijehe, koji se danas počinjaju u Rimu. Bio sam prilično rastresen; lijepa vrsta naknade! Kad bi se dani mogli oglašavati poput zvona, ovi bi zvučali prazno i pogrešno kao zvona od staniol — papira.
18. veljače. Radostan sam premda je danas Pepelnica. Pepeljenje ima za mene danas drugačije značenje nego ranije. Kad mi je rektor s riječima: »Sjeti se, čovječe, da si prah i da ćeš se u prah povratiti« sipao pepeo na glavu, mislio sam: sjeti se, Jose Luis, da si prah i da se trebaš pretvoriti u Krista. Kad sam se vratio na svoje mjesto, jedva sam mogao suzdržati smijeh. Za vrijeme cijelog obreda ponavljao sam tu rečenicu i bio bi najradije skočio u zrak. Napokon sam ovu rečenicu promijenio: sjeti se, da si prah i da trebaš biti pretvoren u Krista. Da, pretvorba se događa iz vana, a ja moram samo šutjeti, Bog će me postepeno učiniti zrelim kao jabuku na stablu ili tijesto u peći; moram biti miran i dati, da On djeluje. Da, zaista sam radostan i zadovoljan.
20. veljače. Uvijek nanovo mi dolazi neodoljiva želja, da se spuštam po ogradi kraj stepenica. Kadgod silazim niz stepenice osjećam tu napast, ali do sada to još nikada nisam učinio.
Jednom prije nekoliko godina htio sam napisati filmski scenario o životu u sjemeništu; jedno od lica — naravno — trebao sam biti ja. Taj lik htio sam uvesti na slijedeći način: »Kamera u gornjem uglu stepenica snima jednog sjemeništarca, koji fićukajući silazi u skokovima niz stepenice. Na jednom zastane, pogleda prema gore i kad vidi, da nitko ne dolazi, sjeda na ogradu i... ssst...

prema dolje.« No lijepo, možda sutra. Samo zlo, ako bi se ograda slomila, jer baš nije navikla na ovakve napore. Svakako sam kroz pet godina, koliko sam ovdje, više nego jedamput iskušao njezinu otpornost; no unatoč tome još uvijek se nisam mogao odlučiti, da napravim.... ssst...

25. veljače. Ne znam, čemu idemo još uvijek svako jutro na sveučilište, kad međutim predstoji tako veliki događaj. Svakako je u osnovi čudnovato, da Bog ulazi u nas tako tajanstveno i tiho, dok mi nastavljamo svoj obični put. Često zatičem sebe u mislima na nešto sasvim drugo, dok pater Kempf živom ozbiljnošću govori o Karlu Velikom. Ah, zar je postojao i Karlo Veliki?

26. veljače. Danas sam prilikom listanja svog dnevnika opazio, da sam petnaestog ovog mjeseca napisao, kako svećenički romani uzeti u cjelini odražavaju stvarnost, ali danas vjerujem, da je tom tvrdnjom previše rečeno. Pitam se, da li zapravo ja sam razumijem svećenike, i odgovor mora biti negativan; što sam bliže ređenju tim manje ih razumijem. Od nekog vremena ne mogu vidjeti ni jednog svog druga, koji je već svećenik, a da mi pri tom ne prođu glavom mnoga pitanja: po čemu se on razlikuje od mene i drugih ljudi? Što imaju njegove ruke, a da moje ne bi imale? Zašto njegovih nekoliko riječi proizvodi čudo, dok one kod mene nisu drugo nego pantomima? A usprkos tome znam, da razlika postoji; i uspoređivanjem njegove mise s mojim pokusima izgleda mi svetogrđe. Dolaze mi u svijest riječi Arškog župnika: »Svećenika razumiju tek u nebu.« Možda je doista tako.

27. veljače. Danas sam otišao s Fidelom do katakomba svetog Kaliksta, da bismo za njega osigurali papinski oltar za 20. ožujka. Bilo mi je neobično pri duši kad sam se penjao u autobus. Slijedeći puta, kad se budem dao na ovaj put, bit ću svećenik, pomislio sam. Pogledali smo se međusobno i opazih, da je Fidel isto mislio. Kad smo ušli, rekao nam je sakristan, da 19. ožujka na tom oltaru slavi jedan salezijanac 75. godišnjicu svoje mlade mise. Pogledali smo se prestrašeno i čim smo se opet našli na ulici, uzeo sam olovku i izračunao: 27375 misa.

»I osamnaest prestupnih godina«, rekao je Fidel.

»I tri mise na Božić i Dušni dan.«

»Skoro 30.000 misa!«

»I dani na koje je služio po dvije!«

»Hvata me strah služiti svoju prvu poslije njega...«

Vraćali smo se kući kroz šumicu polako ne progovorivši gotovo ni riječi.

1. ožujka. Dobio sam od kuće pismo, nad kojim sam se morao smijati: sva su ona kao iz djetinjstva i govore mi uvijek isto. Šteta, da nisam sačuvao majčina pisma zadnjih tjedana; sva glase jednako. Sad mi pišu vrlo često, gotovo dvaput sedmično, samo da bi mi uvijek ponovo rekli, koliko su zahvalni Bogu. Lolita piše, da je majka stalno suznih očiju. Kad plete, iznenada zastane, zagleda se za čas izgubljeno i nepomično u daljinu. Ona i Crucita se sasvim umire, i na koncu sve tri plaču.

2. ožujka. Čudno, da u ovom dnevniku nisam još ništa napisao o našoj Majci Božjoj »della Clemenza«, jer mi je ona ipak u ove dane bila vrlo dragocjena. Ne bih nikad mislio, da čovjek može neku sliku tako zavoljeti. Sad je imam pred sobom na stolu i dovoljan je jedan pogled na nju da me razveseli. Ne znam, možda je bolje, da ne kažem ništa o njoj. Uvijk je teže izraziti svoju radost nego svoju bol. Kad je netko žalostan, ode k drugome i izlije svoje srce ili to napiše, ako je pjesnik. Radost naprotiv traži prije skakanje u zrak nego mirno sjedenje i pisanje. Najveća mi je radost ovih dana uputiti jedan pogled Majci Božjoj.

3. ožujka. Danas sam počeo vježbati pojedine kretnje kod svete mise. Nikad prije nisam mislio, kako je ona komplicirana i puna pojedinosti: čovjek se saginje, ljubi oltar, širi ruke, sklapa ruke, okreće se... pa ipak svaka kretnja ima svoj smisao i lijepa je. Čudi me, da naše mise već samo estetski ne djeluju kao najbolje kazališne izvedbe.

4. ožujka. Gonzalo kaže, da mrmljanje u kapelici pod misom silno smeta i vrlo je neugodno. Ovdje u kući stanuje 60 svećenika, a kako prvo predavanje počinje već u pola devet, moraju se mise služiti u tri skupine po dvadeset! Zbog toga imamo jednu vrstu kapele, koju zovemo bazilikom. Ona se sastoji od dugačkog trijema s malim udubinama u zidu lijevo i desno. Pri tom se dakako ne služimo misnim zvoncem, inače bi bilo nepodnošljivo.

Vjerujem, da će meni biti teško služiti misu tiho; riječi, koje čovjek čuje, imaju nekako više sadržaja. Unatoč tome lijepo je, da se kod nas svakodnevno služi 60 misa. Lijepo je i to, da smo, kad idemo na sveučilište i dok su ulice još puste već sreli Gospodina. To je sveti čas grada, nakon što su prošli časovi grijeha; Bog je u Rimu prisutan na 10.000 žrtvenika.

5. ožujka. Moji me prsti dovode do bjesnila. Imam fiksnu ideju, da se poslije ređenja palac i kažiprst moraju držati zajedno. I ponekad uhvatim sebe, kako ih kod jela ili predavanja stišćem kao luđak da me gotovo bole. U ove dane ne smiju me smatrati odgovornim za moje ruke!

6. ožujka. Na terasi je danas popodne bilo prijatno. Činilo se, da je na ulici mirnije nego inače, a na krovnim terasama susjednih kuća stajalo je svega nekoliko djevojčica, koje su uz smijeh i čavrljanje otresale deke. Kad se počelo smrkavati, buka se još viš smanjila i čulo se čisto i jasno zvono Augustinove crkve, bez buke motora i automobila, koja me tako često otjera s terase. Kad se smrklo, zaklopio sam časoslov i ponavljao misne molitve, koje sad već znam na pamet. Doduše nije nužno imati ih sve u glavi, ali radije ih učim jer inače je čovjek uvijek ovisan o misalu i kanonskim pločama.

Misne molitve imaju posebnu privlačnu snagu, drukčije su od ostalih. Govorio sam ih sklopljenih očiju i osjetio, kako me ispunjavaju. Zbijene su i prikladne, gotovo suhe, sadržavaju točno ono, što trebaju izraziti, bez ijedne govorničke fraze. Kad bih ja trebao sastavljati »svoju misu«, sigurno bi molitve bile mnogo kompliciranije. Nipošto sebi ne utvaram, da bih mogao ljepše sastaviti; već riječ »lijepo« tu ne odgovara. Bez sumnje je mnogo bolje, što su tako jednostavne i skromne. Osim toga one su ujedno izrazite i služe svima na isti način. Svaki svećenik izgovara u misi iste riječi, ali ipak svoju vlastitu molitvu, jer naglašava ovu ili onu riječ i daje svakoj rečenici svoj lični ton. Tako, iako je formulacija ista, svaki ipak govori Bogu svojim vlastitim riječima.

Daljnja je prednost, što isključuju sentimentalnost, ali ne pravi osjećaj. Kako bi izgledalo, da je misa sastavljena u stilu sladunjavih molitava ponekih pobožnjaka!

7. ožujka. Danas mi je poslije vježbe misnih kretnja došla neobična misao. Učinilo mi se kao, da mi je hostija, koju sam upotrebio kod vježbe, rekla: »Otkad sam se rodila kao pšenično zrno, čeznula sam za tim, da se jednom pretvorim u Kristovo tijelo; u mlinu, u vreći, svagdje. I kad sam konačno vidjela svoju čežnju ispunjenom i ležala na oltaru, ti me uzimaš i sa mnom ovako postupaš. Radiš tako, kao da bi htio proizvesti čudo, ali u dugo željenom trenutku pretvorbe moram odjednom spoznati, da ti nemaš svećeničku »snagu«, da tvoje riječi nisu kao nijihove i da u meni ostaje sve kao što je i bilo. Zatim me lomiš i jedeš i . . . moja životna čežnja ostaje neispunjena. Ta vježba za tebe može biti lijepa, za mene je bila kraj.«

8. ožujka. Danas sam opazio, kako sad poslužujem kod mise sasvim drukčije. Promatram točno svaku pojedinost, da bih je dobro upamtio. Vjerojatno je moj ispitivački pogled svećeniku prilično neugodan. Svaka sitnica čini mi se zanimljiva i otkrio sam pogreške, koje prije nikad nisam opazio. Na primjer kod prikazanja je cijelo vrijeme gledao na raspelo, dok zapravo treba baciti samo jedan pogled na nj, a zatim svrnuti pogled na patenu. Ali u cjelini služio je dobro i pobožno. Možda su mu pokreti malo ukočeni i hladni, no to je stvar karaktera, koja se zacijelo teško može ukloniti.

9. ožujka. Sad, kad sam učim čitati misu, još mi je bolnije nego prije, ako je neki svećenik služi prebrzo. Čine li se kretnje nemarno, djeluju nakazno, da, gotovo kao ruganje. Radujem se tomu, kad je i najjednostavniji pokret kao recimo pozdrav »Dominus vobiscum« (koji je zapravo samo »Dobar dan« ili »Hvaljen Bog!«) učinjen polako i svečano, tako da djeluje gotovo kao japanski pozdrav. Kad bismo svim ceremonijama znali dati sadržaj, koji su prvotno posjedovali, bez sumnje bi vjernici — a i mi — osjećali Boga bliže i življe. Nikad ne ću zaboraviti tužan izraz Carlosovih očiju, kad nam je saopćavao riječi jedne mlade Engleskinje, koja je pisala svojoj sestri: »Pišete, kako moram paziti, da pod španskim utjecajem ne postanem katolkinjom. Budite bez brige! Kad biste mogli vidjeti, kako katolički svećenici služe misu, ne biste se nimalo bojali, da ću prijeći!«

Izjava je sigurno pretjerana; osim toga istinitost jedne religije nema ništa zajedničkog s pogreškama njenih vjernika i svećenika – ali nažalost ne može se nijekati, da se katkad misa služi samo iz obaveze poziva. Srsi me prolaze pri pomisli, da bih i ja mogao jednom tako služiti.

10. ožujka. Po podne. Pod ručkom nam je Antonio opet pročitao jedan »pregon«, koji nam se isto tako svidio kao i onaj za Božić. Slušali smo ga šuteći, nešto, što se ne može definirati ispunjavalo je zrak.

U predvečerja

Braćo,
navješćujemo vam najveću radost godine!
Linije se već približavaju sjecištu,
sunce već sja blizu zenita,
list već pokazuje samo jednu crvenu znamenku,
i ta znamenka teži prema tri,
prema dva,
prema jedan.

Braćo,
kad ne bi bila korizma...
kad bi samo pjesništvo
bilo vrijedno svećeništva ...
Kad bi se samo radilo o kiticama i stihovima,
a ne o Kristovu teškom križu.
No ipak, ipak: Radujte se!
Kao što se Djevica radovala i klicala,
kao što su se sveci veselili i pjevali,
kad su osvojili strmu visoku goru.
Kao što se sva stvorenja vesele i kliču,
kad se podigne Svemoćni,
jer tada lomi nestalnu, tanku trsku
a sam lom bića je radost.
Zato se radujte i kličite,
došao je dan velikog loma,
dan samoočišćenja, i svijetlo Gospodnje.
Radujte se: u velikom moru ništavila mi smo stvorenja.
Radujte se: u širokom moru stvorenja mi smo ljudi.
Radujte se: u mutnom moru čovječanstva mi smo kršćani.

Radujte se: u mirnom moru kršćana mi smo svećenici.
Svećenici, svećenici Gospodnji!
Želite li više?
Uznemiruje li još koja želja vaše srce?
Svećenici, svećenici Gospodnji!
Krist u mnoštvu posvećenih ljudi!
Krist u mnoštvu proturječnih ljudi!
Kristova smjernost u vama,
Kristova poslušnost u vama
Kristova ljubav u vama,
Kristov križ na vašim ramenima.
Krist, Krist, Jedinorođenac Gospodnji!
Jer samo je Jedan Sin,
I naš je spas, da nam On postaje brat.
Samo je jedna Utjelovljena Riječ,
I naš je spas, da nas Ona vodi.
Samo je Jedan Bogočovjek, koji govori:
Dođite k meni svi, koje ste ožalošćeni!
Radujte se i širite radost,
Recite ljudima: Gledajte prema bregovima!
Upravite na njih svoje misli!
Smilujte se braći!
Jer On nas je otkupio svojom ljubavlju.

Idite k ljudima
s riječju na usnama,
preko mora, kroz šume i ograde,
u kolibe i palače,
gdje god se žari iskra ljudskog života.
Recite im: »Animal rationale« je pokopan,
Učitelj traži samo »Božju djecu«.
Idite, ali ostanite u sebi,
Govorite, ali slušajte Gospodina,
Propovijedajte, ali držite tijelo u stezi,
Dajite, ali budite nutarnje bogati,
Otvarajte svoje srce, ali ga čvrsto zatvarajte,
Budite Krist, ali budite to doista.
Krist, Krist, Jedinorođenac Gospodnji!
Po Njemu i s Njim i u Njemu,
i ništa dalje.
Sve drugo je isprazno,
prolazno,
besmisleno.

Po Njemu i s Njim i u Njemu,
sve drugo umara,
muči,
rastresa.
Krist, Krist, Jedinorođenac Gospodnji!
Vi u Kristu,
Krist po vama u drugima!
Krist, Krist, Jedinorođenac Gospodnji!
Kad dođe Gospodar slave,
koji je sad samo kod vas na križu,
kad dođe On, praćen od osamdeset očiju,
kad dođe On, među osamdeset ispruženih ruku,
neka nađe, što vam daje:
Krista.

10. ožujka. Uveče. Danas popodne počele su duhovne vježbe: osam dana šutnje i samoće s Bogom. To mi je potrebno; trebam mira, da promotrim svoj život, da ispitam svoje zamisli u svijetlu tajne, koja dolazi; osam dana za mir i molitvu. Htio bih, da ne prođu bez traga. Gospodine, pomozi mi, da ih dobro iskoristim. (Od sada moj dnevnik postaje sve opširniji i na koncu liči na dijalog. Međutim ne nalazim toliko hrabrosti, da ga ovdje prikažem.)

Čas suza

Tako je došlo veče 18. ožujka. Kako da vam sve to ispričam? Možete li se uopće uživiti u osjećaje i radost onih časova? Kako dugo već nisam plakao? – ne mogu to točno reći. Nakon djetinjstva plakao sam ozbiljno tek kod ređenja svojih drugova prije godinu dana. U zadnjim mjesecima prije svoga ređenja bio sam svakako omamljen, i sama misao na 19. ožujak izazivala mi je suze u očima. I sad je već stvarno došao.
Prvi puta su mi došle suze, kad sam na kalendaru pribio nulu. Tako dugo sam čeznuo za tim trenutkom, a sad ga se gotovo plašim. U druge dane izmjenjivao sam brojeve najradije onda, kad su me drugovi vidjeli i kada su mnogi ljudi prolazili stepeništem. Ali ovo sam veče čekao, dok svi odu u sobe, a onda sam se tiho otšuljao dolje, kao da sam potajno namjeravao neko zlo. Drhtavim rukama izvukao sam jedinicu; pred očima mi nejasno iskrsne nula.
Rektor je naredio, da idemo rano u krevet, inače bi neki vjerojatno ostali cijelu noć u kapelici i bili bi ujutro sasvim iscrpljeni. No unatoč tome zacijelo se svijetlo u našim sobama ugasilo tek vrlo kasno.
Kad sam zatvorio vrata za sobom, mislio sam na teški, odlučni korak sutrašnjeg dana; sutra, kad ih ponovo otvorim ići ću na ređenje. Sutra uveče kad budem čistio cipele, bit ću svećenik. Kad budem sutra lijegao, bit će sve drukčije. Čudnovato, kako se sad sjećam svake pojedinosti. Mogao bih ponoviti svaki svoj korak. Išao sam po sobi tamo amo poput mjesečara ne znajući, što sam htio učiniti, kao da su me povlačili nevidljivi konci. Zurio sam kroz prozor u jasnu, zvjezdanu noć zaboravljajući sam sebe i bez osjećaja za vrijeme i prostor.
Napakon sam sjeo za stol i počeo pisati u dnevnik, koji sam započeo prije tri mjeseca i koji je svršavao ovog dana. Danas se – iako s nešto ganuća – moram smijati, kad čitam te retke: riječi se neprestano ponavljaju, osobito onaj »konačno«. Misli su zbrkane i nepovezane.

Konačno! Nekoliko minuta nakon što napišem ove retke leći ću u krevet, proći će časak dok zaspim. Kad se opet probudim, već sam na drugoj obali, na Kristovoj obali. Sutra, prvo buđenje dana početak je moga svećeništva. Sad sam umoran, ali sretan, beskrajno sretan. Znam, da mi ne uspjeva izraziti svoje osjećaje. Glava mi je teška od radosti i mogu neprestano ponavljati: sretan sam, sretan, upravo strašno sretan.

Izgleda mi kao da sam na smrt osuđeni, koji zapisuje zadnje riječi. I zaista, nešto u meni umire. Sutra više nema malog momka Jose Luisa. Dijete prerasta u jednu veću stvarnost, u kojoj propada prva. U meni će se roditi nešto novo divovski veliko.

Dok pišem ove retke, čujem glasove pred vratima. Nešto je čavljićima pričvršćeno na moja vrata. Rano ujuto bit će cijeli hodnik izmjenjen, pun slika i muzike. A kako ćemo mi biti izmijenjeni, Bože moj! Ta me misao progoni i potresa ovih dana: sve ostaje isto, a ipak je sve drukčije.

Sve će ostati isto; zadržat ćemo svoja stara svojstva, činiti iste stvari, dolaziti u iste napasti i trpjeti iste poraze. Sve ostaje isto! Ljudi na nama ne će opažati nikakvu promjenu. Pa ipak bit će sve drukčije; da, uistinu i to me tako raduje. Iako će sve izgledati isto, ipak ne ću biti isti, jer će Krist biti u meni, u mojim riječima, u mojim rukama, u svemu, što jesam i što činim.

Samo se mora vjerovati, da je to sve istina, a ne čista priča ili da je tek istinita priča, koja izranja iz jednog lažnog svijeta. Misterij će postati očit. Sutra doživljavam fizički vidljivo, da si Ti uz mene. Sve oko mene dovikivat će mi, da je to stvarno istina. Ako se i budem čudio, ipak ne ću moći ni malo sumnjati u to, da je čudo on što držim u rukama. Sad mi ne će ništa biti nemoguće, jer će Krist stajati uza me, i moje će riječi imati novi smisao. Od sada ću smjeti blagoslivati; moj blagoslov bit će i Gospodnji, ja ću doista blagoslivati u ime Oca i Sina i Duha Svetoga: u Njegovo ime!

Kako danas objasniti ljudima tu očevidnu, a ipak tako tešku istinu. Kako je mali broj shvaća, dapače i naša srca su teška i tvrda. Gospodine, daruj mi veću vjeru, da ne vidjevši Te, vjerujem u Tebe; ali takni mi srce, da Te osjetim sigurno, sasvim sigurno.

U ovom trenutku počinja se u svijetu, ovdje u Rimu, beskrajno mnogo grijeha; a ja očekujem Tvoj ulazak u moje srce. Želio bih, da Tvoj dolazak k meni odagna u zaborav svu prljavštinu, koja nam kalja život.

Danas će se ispuniti sve moje želje. Poslije tolikih godina čekanja cilj je konačno postignut. Sad je točno trinaest godina, kako sam došao u sjemenište. Da, prije trinaest godina došao sam u nj, imao sam visoki ovratnik i išao sam iza majke. Ona me je još jednom poljubila i otišla na misu u crkvu sv. Marte, dok sam ja trčao preko trga u sjemenište stalno se okrećući, sve dok majka nije nestala iza ćoškova kuća. Sve to dobiva svoju krunu sad, 19. ožujka.

Ujutro će u meni odjeknuti Händelov »Alleluia«, poput glasa samoga Boga. Kad ustanem molit ću »Te Deum« i u te ću riječi djetinjski i smjerno staviti svu svoju dušu, svu svoju ljubav prema Tebi.

Trenutno proživljavam napola stvarno, napola pjesničkim žarom obnovljeno djetinjstvo. Bilo bi divno, kad bih mogao stupiti na Tvoj žrtvenik tako čistim srcem, kako sebi predstavljam... Doduše nema moje srce mnogo crnih mrlja, ali ja bih Ti radije prinio jedno čistije.

Jedno je sigurno; samo s djetinjskim duhom može se shvatiti nešto od onoga, što se ovdje događa. To je tako daleko od svake logike...

Moje me ruke uznemiruju.

Danas sam dobio od svoje sestre pismo, koje me je vrlo uzbudilo. Gospodine, daj da ona surađuje na mom radu! Po njoj će moje svećeništvo postati plodno.

Kad bih mogao samo jedno ponijeti iz duhovnih vježba, bilo bi već dosta; mislim na pravu naklonost i štovanje Majke Božje »della Clemenza«. Neka me u mom svećeničkom životu vodi i rasvjetljuje, da budem čist kao njen osmjeh.

Užasno sam umoran. Već je pola jedan i sad ću u krevet. Gospodine, čuvaj moj san! Ako ove noći umrem? – Bože moj, to bi bilo strašno! Ne, ne, ne daj mi, da tako umrem! Bdij nad mojim srcem, da ne prestane kucati i probudi me za vedri sunčani dan, za dan pun Tvoga sunca.

Kad sam ovo napisao, prišao sam krevetu i strgao s kalendara broj 18. Velik i crven pojavio se 19. ožujka 1953. Poljubio sam broj i odmah sam se zatim morao smijati toj neukusnoj gesti. Kad sam legao u krevet, još dugo sam promatarao kalendar, lutao očima po sobi osjećao se sretnim.
Već oko tri sata bio sam ponovo budan. Bio je još mrkli mrak, i ostao sam u krevetu, prevrtao se i okretao ne mogavši više zaspati. Pogledao sam na kalendar: devetnaesti. Konačno! Ipak sam, ne znam ni sam zašto, imao dojam, da dan počinje tek s pjesmom Alleluia. U predvečerje su svagdje postavljeni zvučnici, povezani s gramofonom u predvorju, jer nas je »Alleluia« trebala probuditi i donijeti vijest: svanuo je dan, sad se radujte! Tako sam u krevetu čekao. Malo prije pola sedam počeo je škripati gramofon. Aha, sad prave pokus, mislio sam. Srce mi odjednom zalupa kao divlje, tako me zaboljelo, i osjetio sam udaranje do u glavu. Kad je odjeknula muzika, sjeo sam uzbuđeno u krevetu i osjetio neopisivu mješavinu zahvalnosti, radosti, sigurnosti, dolaska u luku, izvršene zadaće. Suze su kapale na pokrivač; oslonio sam se straga i tiho plakao, bez i jedne misli, dok »Alleluia« nije umuknula.
Onda sam skočio iz kreveta, umio se i obrijao. Kad sam u ogledalu ugledao svoje lice, na kojem su se suze miješale sa sapunicom, morao sam se smijati. Veselo sam namigivao svojoj slici u ogledalu i čak sam još našao vremena, da je zadirkujem: taj glupi mladić . . . !
U međuvremenu je hodnikom nakon Alleluje odjeknula papina himna uz srebrene trube, zatim jedan koral pa jedna Bachova fuga i napokon Ave Maria od Snomme. Sve sam pratio: Händelovu muziku s ushićenom radošću, triumf himne — pri tom su mi iskrsli pred oči mnogi svečani momenti u Vatikanu — pobožnost korala i razigranost fuge, pa dobro poznate i drage molitve, kojoj sam se tiho pridružio. Kad sam otvorio vrata, pogled mi padne na veliki Kristov znak, pod kojim je crvenim slovima pisalo: »Tu es sacerdos in aeternum — Ti si svećenik dovijeka«. Na dovratniku je bio naslikan veliki kao krv crveni križ i pod njim riječi: »Jose Luis, Anđeo Gospodnji je prošao kraj tvojih vrata i obilježao ih; od danas si svećenik dovijeka«.

Sjetio sam se prizora iz Biblije, kad Židovi obilježavaju svoja vrata krvlju žrtvenog janjeta, da anđeo smrti, kad slijedećeg jutra bude dolazio, izuzme njihove domove od smrti prvorođenaca. Naša vrata nosila su križ života, koji je danas trebao početi. Trčao sam uzduž hodnika i zastao pred svakim crveno obilježenim vratima, pred Ciprijanovim, Mateovim, Fidelovim, Jose Marijinim, Alfredovim . . . Da, mi smo pozvani, sigurno i konačno. Ovaj nas je znak spasio od pogubnog mača. Križ na mojim vratima bit će doduše za nekoliko dana opran, ali onaj u mojoj duši ostat će decenijama, vjekovima, kroz svu vječnost, jer ono što nas je obilježilo, bila je Božja krv, krv Janjeta, koje nas je spasilo.
Cijela kuća bila je okićena. Na stepeništu su visjele velike trake papira s izrekama iz Biblije, koje su se odnosile na svećeništvo, a uz njih su bila nacrtana zvona, crkve, kaleži. Radovalo me je trčanje po kući i razgledavanje svega tako, kao da to nisam još nikada vidio. Imao sam potrebu, da trčim, da se krećem, kako bih se oslobodio svoga nemira.
Napokon sam ušao u svećeničku kapelicu, sjeo u kut i još jednom počeo obred ređenja, dok su mi po drugi put došle suze. Angel je služio misu; pri pomisli, da ću za dva sata činiti to isto, steglo mi se grlo. Kad je digao ruke i hostija se pojavila iznad njegove glave, osjetio sam, kao mi se nokti zabadaju u meso. Da, to je stvarno bila istina, istina, istina!
Dok sam tamo sjedio, pogledavao sam neprestano na sat i kad je bilo pola osam žurno sam istrčao, kao da ću zakasniti te sam zatim morao četvrt sata čekati u predvorju, jer je naravno bilo jako prerano. U džepu sam nosio smotanu vrpcu, koju mi je sestra izradila, a primio sam je dan ranije. Njome će mi obaviti ruke poslije pomazanja. Stiskao sam je među prstima; ruke su mi bile vlažne.
Petnaest minuta do devet ušli smo u sakristiju. Bilo nas je osamnaest, osamnaest blijedih, drhtavih, mucavih mladih ljudi, očiju blistavih od suza i srdaca teških od radosti. Kod oblačenja trebalo nam je pomoći, inače to ne bismo valjano učinili. Svega se još mogu sasvim točno sjetiti. Vjerujem, da to ne ću nikada zaboraviti. Stajali smo u svojoj bijeloj odjeći, zurili jedni u druge, a da

se nismo ni vidjeli ni prepoznali. Čas je došao, za nekoliko minuta bit će sve svršeno.
Kad smo napustili predvorje, bilo je šest minuta do osam. Sunčano svjetlo, koje je bogato i jasno prodiralo kroz prozor, davalo je našim albama još bjelji izgled. Kad je došao biskup, izvješena je u dvorištu uz papinu i španjolska zastava. Stupali smo crkvom; svaki korak vodio nas je bliže Kristu, umiranju i uskrsnuću u Njemu.
Zbor je pjevao i uzbuđenje mi je steglo vrat poput željeznog obruča: »Filioli mei«, djeco moja, Ja sam kod vas. Dalje više nisam čuo. Sad je stvarno nastupio čas suza. U daljem hodu ponavljao sam: djeco moja, djeco moja. Pomislio sam na riječi, koje sam sebi izabrao za ređenje: »Et tu, puer, Propheta Altissimi vacaberis — I ti, dječače, zvat ćeš se prorok Svevišnjega.« Činilo mi se, kao da mi On u prijevodu ponavlja: »Ti dijete moje, mladiću moj, danas ćeš se zvati prorok Svevišnjega. Ali ne boj se. Ja sam uz tebe, danas i uvijek. Ja sam s tobom.. Ja.«
Nikad se nisam osjećao tako sam pred Bogom kao u tim minutima. Tada je bio On vidljivo, osjetno pred nama. Kao da se sve ugasilo u meni, nisam se sjećao ničega i nikoga. Bog je bio prisutan i ispunjavao je sve, do zadnjeg kutka moga bića.
Poredali smo se u prezbiteriju; pripalo mi je mjesto u kutu s pogledom na sredinu oltara, gdje se smiješila Madonna della Clemenza, ta Madonna, koja je ispunjavala bitni dio moga života. Kako me je dobro poznavala, kako točno je znala sve moje bojazni napasti, moje poraze, moju hladnoću i moj žar! Moja molitva njoj postala je povjerljivi smiješak i nikad mi nije bilo teško govoriti s njom. Tako sam jutros zaustavio na njoj svoj pogled u očekivanju, da mi progovori. I ona je govorila; rekla mi je očima, da je došao čas radosti, da ću uskoro smjeti sjediti u njenom krilu nasuprot Kristu.
Biskup se obukao, i obred je počeo kao obična misa. Najprije su podijeljeni niži redovi. Zajedno s ostalima prostrli smo se po tlu. Crkva je bila uska, i ležali smo gotovo jedan do drugog, tako da smo izgledali kao sag. Dok su litanije strujale iznad nas, molio sam, dovikivao Bogu; iz dubine srca sam Ga molio, da nas usliši, da

nam bude milostiv. Oči su mi gorjele, a ruke su mi se grčevito držale ćilima. Luis, meni s lijeva, bio je mirniji, mogao sam točno čuti, kako pjeva. Meni je bilo nemoguće pjevati, riječi su mi izlazile teško i prigušeno. Biskup se digao, i odjednom sam se smirio. »Da se dostojiš ove izabrane blagosloviti« pjevao je. Dok je zbor odgovarao: »Molimo Te usliši nas,« kao da je mojim bićem projurila bujica radosti: izabran, izabran... Po drugi put je odjeknulo: »Da se dostojiš ove izabrane blagosloviti i posvetiti.« I odjek u meni: izabran, izabran... Po treći puta: »Da se dostojiš ove izabrane blagosloviti, posvetiti i svetima učiniti.« Činilo mi se, da mi se srce i uši šire na neizmjernu riječ: izabran!
Litanije su se nastavile, ali sad sam bio miran: On nas je izabrao. On, ne ljudi. Kolika je sigurnost bila u svijesti, da smo Njegovi, jer On tako hoće. On nas je poznavao i pozvao nas je, pozvao nas je ovakve, kakvi jesmo, sa svim našim pogreškama i slabostima. Onda je On morao vidjeti, što može načiniti od »te troske«.
Ustali smo i dok su bili ređeni subđakoni i đakoni, gledao sam na sat da bi točno upamtio vrijeme. Sad, sad, sad konačno! Srce mi je lupalo kao jutros, kad je odjeknula Alleluia. Vrijeme: pola deset!
Pozivani smo jedan za drugim. Odgovarali smo: »Adsum.« Očekivao sam svoje ime, konačni jasni zov. Sa smjernim »Adsum — Ovdje sam« izvršeno je potpuno predanje Bogu. Kad smo stali u polukrug oko biskupa, stupio je arhiđakon korak naprijed i zamolio ga, da nam »u ime Crkve« podijeli svećenički red. Biskup je odgovorio pitanjem: »Znaš li, da li su dostojni?« Na to će arhiđakon: »Koliko se može ljudskom slabošću spoznati, znam i svjedočim, da su dostojni da preuzmu teret ove službe.« Sad se biskup obratio narodu: »Kako je predraga braćo, svima stalo, da lađu Crkve vode dobri kormilari, zato ako netko ima nešto protiv ovih ovdje, neka pouzdano istupi i neka kaže.« Nakon trenutka šutnje obratio se nama s riječima: »Ljubljeni sinovi, vi imate biti posvećeni za svećeničku službu. Nastojte, da je dostojno primite i primivši je, pohvalno je vršite. Svećenik naime mora prinositi žrtvu, blagoslivati, biti na čelu, propovijedati i krstiti. K toliko visokoj časti treba pristupiti s velikim strahom i moramo paziti, da nebe-

ska mudrost, prokušan život i neprekidno vršenje pravednosti preporučuje one, koji su za nju izabrani... Službenici Njegove Crkve treba da budu savršeni vjerom i djelima ili da budu utvrđeni u dvostrukoj ljubavi, naime prema Bogu i bližnjemu...
Upoznajte, što radite! Nasljedujte ono, čime se bavite, da obavljajući otajstvo smrti Gospodnje nastojite mrtviti vaše udove od svih mana i požuda. Miomiris važeg života neka bude okrepa Kristovoj Crkvi, da svojim propovijedanjem i primjerom sagrađujete Božju kuću, Njegovu obitelj, tako da nas Gospodin ne kazni, što smo vas promaknuli, niti vas, što ste toliku službu primili, nego da što više zaslužimo biti nagrađeni. To neka nam On udijeli po svojoj milosti.«
Biskup je govorio svoju molitvu i davao je svakoj riječi svoje značenje. Pored mene je sve prohujalo, a da nisam ništa shvaćao. Već sam mnogo puta bio pročitao tekst i točno sam ga poznavao, ali mi je u tom času bilo nemoguće da ga pratim. Sad smo ustali i postavili se u dva reda jedan iza drugoga. Nikad se nisam osjećao Bogu tako blizu, nikad tako sam pred Njim i istovremeno tako ispunjen Njim. Mojim je bićem zavladala velika sigurnost, da se moj život mijenja, da od mene postaje »drugi Krist«. Kad smo Mariano i ja klekli pred biskupom i on položio ruke na nas, osjećao sam kao da nadzemaljska bujica preplavljuje sve u meni.
Zatim su prolazili svećenici i polagali jedan za drugim ruke na nas: dvije, četiri, osam, dvanaest, dvadeset, šezdeset, osamdeset... bujica ruku. Klečao sam tu, a suze su mi tekle niz obraze i pravile mokru mrlju na misnom odijelu, koje sam nosio preko ramena. Sad sam stvarno bio svećenik*, svećenik za vječnost. Ne, nije to bio neki obični poziv, to je bio neizbrisivi pečat utisnut

* Svaki čitalac, koji se malo bavio teologijom, opazit će, da sam bio primio tek jedan od dva bitna dijela sakramenta: materije i forme — i to prvi dio materiju. Dakle, pogriješio sam, kad sam vjerovao, da je već sve svršeno; to je bila psihološka greška, jer sam u sebi naravno znao. da forma još nije izrečena. Ali imao sam dojam, kao da je ređenje dovršeno, jer mi se izraziti obred polaganja ruku činio više nego dovoljan, da proizvede onu čudesnu pretvorbu. Znam, da taj dojam nije objektivno bio opravdan, ali tako je upravo bilo i stoga također tako navodim.

plamenom u središte bića: za svu vječnost. Kad bih došao i u pakao, bio bih i tamo svećenik.
Bio je to — moram opet priznati — najsadržajniji trenutak moga života, trenutak u kojem mi se očitovala bit svijeta i svih stvari; sve je odjednom poprimilo novi smisao. Stisnuo sam ruke i znam sam, da su to Kristove ruke.
Svi svećenici oblikovali su krug oko nas i držali svoje ruke nad nama poput krova. Usred duboke šutnje molio je biskup slijedeće molitve:
»Predraga braćo, molimo Boga Svemogućega Oca, da nad ovim svojim slugama, koje je izabrao za svećeničku službu, umnoži nebeske darove: da njegovom pomoću očuvaju, što Njegovom milošću primaju. Po Kristu Gospodinu našem. Amen.
Usliši nas, molimo Gospodine, Bože naš, i izlij na ove svoje sluge blagoslov Duha svetoga i silu svećeničke milosti...
Podaj molimo, Svemogući Oče, ovim svojim slugama svećeničko dostojanstvo; obnovi u njihovim grudima Duha Svetosti, da od Tebe primljene milosti, o Bože, snažno podržavaju. Neka budu oprezni suradnici naše službe. Neka sja iz njih ljepota svake pravednosti tako, da jednom polože dobar račun o povjerenoj im upravi te postignu nagradu vječnog blaženstva.«
Pod molitvom sam se malo smirio. Bujica je polako jenjavala i ispunjavao me veliki spokoj. Bila je to jutarnja svježina na Gospodnjoj obali, koju sam bio osvojio i zaposjeo. Preplavio me silan val radosti i ponukao me, da pogledam prema Madoni. Koliko radosne mirnoće je proizvodio pogled na nju! Sad sam bio dijete, koje je smjelo počivati u njenom krilu, a da ona ne opazi, da drži teret svoga Sina.
Opet smo se postavili u dva reda i jedan za drugim prilazili biskupu. Prekrižio nam je stolu na grudima s riječima: »Primi jaram Gospodnji; Njegov je jaram sladak i breme je Njegovo lako.« Zatim je svakom obukao misno odijelo, koje je na leđima bilo napola savijeno i pričvršćeno s dvije igle: »Primi svećeničku haljinu, koja označuje ljubav; jer Bog ti može umnožiti ljubav i usavršiti svoje djelo.«

Odjeveni u svećeničko ruho, vratili smo se na mjesta i klečeći slušali biskupovu molitvu:
»Bože, koji si začetnik svakog posvećenja« (sjetio sam se, da te riječi stoje na fasadi naše sjemenišne kapelice) »i od koga je pravo posvećenje i potpuni blagoslov, izlij, Gospodine, darove svojega blagoslova na ove svoje sluge, koje redimo na svećeničku čast: da ozbiljnim djelima i svetim životom budu kao starješine živeći po propisima, koje je Pavao dao Titu i Timoteju; da danju i noću razmatrajući Tvoj zakon, što su čitali vjeruju, što su uzvjerovali naučavaju, što su naučavali slijede, i neka pokazuju pravednost, postojanost, milosrđe, jakost i ostale kreposti, da naučavaju svojim primjerom, utvrđuju opominjanjem, pa sačuvaju čist i neokaljan dar svoje službe; neka na službu Tvoga puka neokaljanim blagoslovom pretvaraju kruh i vino u Tijelo i Krv Sina Tvojega; da postojanom ljubavlju do savršenog čovjeka, do mjere dobi punine Kristove na dan pravednoga i vječnoga suda Božjega uskrsnu čistom savješću, pravom vjerom, puni Duha Svetoga. Po istom Gospodinu našemu Isusu Kristu, Sinu Tvojemu, koji s Tobom živi i kraljuje u jedinstvu istoga Duha Svetoga, Bog po sve vijeke vjekova. Amen.«
Cijelo vrijeme bio sam kao omamljen od radosti i jedva sam zamjećivao što se oko mene događa. Neprestano sam si ponavljao: Ja sam svećenik! To mi je bilo dosta. Sad je biskup klečao i zapjevao »Veni Creator«. Crkva je zazivala Duha Svetoga, da siđe na moje ruke, koje će sad biti posvećene. Tek sad sam pomislio na svoju porodicu, na svoje prijatelje. Za vrijeme prvog dijela ređenja kao da je sve iščezlo, i Božja prisutnost me sasvim ispunila. Ali sad, kod pogleda na ruke, sjetio sam se svojih roditelja; dotakao sam vrpcu, koju mi je sestra oslikala, i ona mi se pojavila pred očima. Osjećao sam se okružen svima, koji udaljeni preko hiljadu kilometara sad misle na mene. Molio sam za svoje ruke, sjećao se njihovih djela, molio Boga, da mi ih ispuni, jer ja... Ponovo sam Ga molio, da me sveže, da po mislima i predodžbama ne postanem kolebljiv; rekao sam Mu, da je za mene čista sebičnost i ugodnost, a nikakva žrtva predati Njemu svoju slobodu. Klečeći sam pružio biskupu oba dlana. On je svojim u ulje uronjenim palcem označio na njima veliki X. Ne trenuvši okom pratio sam put ulja, koje mi je križalo ruke i promijenilo ih za svu vječnost.

»Dostoj se, Gospodine, posvetiti i svetima učiniti ove ruke, da sve što blagoslivaju bude blagoslovljeno i što posvećuju bude posvećeno i sveto: u ime Gospodina našega Isusa Krista.«

Sklopio sam ruke, na kojima sam osjećao ulje, i arhiđakon ih je obavio sestrinom vrpcom. I opet sam klekao pred biskupom: »Primi vlast prikazivati Bogu žrtvu i čitati mise za žive kao i za mrtve.«
Da si operemo ruke, ušli smo u sakristiju, u koju smo jedva svi stali. Ja sam prao najprije s limunom, onda sapunom a na koncu su nam ih bogato prelili kolonjskom vodom.
Opet smo stupili pred oltar. Izgledalo je kao da svi dišemo slobodnije i dublje, svijesni, da smo nanovo rođeni. Moje ruke! Promatrao sam ih razrogačenih očiju ne shvaćajući, što se s njima dogodilo. To su bile iste ruke kao i prije, ruke koje su se kartale, pisale pisma kući, loše svirale na klaviru... I sad, moj Bože! Polako sam ih prinio ustima i poljubio im vrhove. Nitko to nije vidio... možda Madonna.
Samo ređenje je bilo završeno; sad smo svi zajedno služili s biskupom misnu žrtvu. Zajedno s njim molili smo glasno molitve. Glasovi su nam postajali sve razgovjetniji, jer smo htjeli dati važnost svakoj pojedinoj riječi. Ceremonijar nam je davao znak: tiše, tiše. Glasovi su nam se za trenutak prigušili, da bi opet zatim nabujali. Čovjek je naprosto morao govoriti glasno, da bi svu svoju dušu izlio u riječi, da ih barem danas svijesno proživi.
Kod »Mementa« sam molio na nakanu biskupa, koji nas je zaredio, onda za sebe, za moje novorođeno svećeništvo; molio sam za osamnaest svojih drugova, da nam Bog udijeli, da budemo smijerni, uspravni i spremni svećenici. Molio sam za svoje roditelje, braću i sestre, za cijelu obitelj i za sve, s kojima trebam kao svećenik doći u dodir.
Došla je pretvorba, prva pretvorba našeg života. Svaki je sa svog mjesta konsekrirao zajedno s biskupom kruh i vino na oltaru. Moje uzbuđenje je raslo. Jedan trenu-

tak sam vjerovao, da od suza ne ću moći izgovoriti riječi; ipak to je bilo blaženo uzbuđenje puno spokoja i radosti, kakvo još nikad nisam osjetio; a prije svega velika sigurnost, neoboriva vjera u ono, što činim. Transubstancijacija, pretvaranje kruha i vina u Tijelo i Krv Gospodnju nije bila teška tajna teoloških traktata, nego tako jednostavna, tako bliska... Izgovarali smo, gotovo vikali riječi: Hoc est enim corpus meum.
Nije mi se javila ni najmanja sumnja, da sam proizveo čudo, da se hostija, koju je biskup podigao, pretvorila u Kristovo tijelo. I kad je podigao kalež, svi smo drhteći od uzbuđenja odavali počast čudu svojih usana. Da, tajna je vidljiva, treba samo imati čiste oči, da se spozna istina. Treba samo otvoriti uši, da se čuje, kako nam sve stvari svojom nijemom prisutnošću dovikuju: ovdje je doista prisutan Bog! I Ti si Ga doveo svojom riječju. Misa se nastavlja; pričest je postala jasan izraz našeg mističnog jedinstva u Kristu. Biskup nam je dijelio sv. Pričest, i svaki se od nas pričestio hostijom, koju smo svi zajedno konsekrirali.
Zbor je pjevao: »Od sada vas više ne zovem slugama, nego prijateljima, jer znate sve moje tajne. Primite Duha Svetoga«. Stojeći smo govorili vjerovanje. Nikad mi nije bilo lakše vjerovati nego tog jutra, kad su mi ruke bile od velike tajne pune rose.
Još jednom smo stupili pred biskupa; opet je položio ruke na nas i podijelio nam vlast opraštanja grijeha. Sad su svakom ispravili straga zavinutu misnicu, kao znak da je sve dokončano. Prošaptali smo biskupu zavjet poslušnosti i primili poljubac mira. Sad je stvarno bilo sve završeno. Naš je prošli život potonuo i otvorila su se vrata za jedan novi. Meni su u mom kutu opet navrle suze na oči; bile su to mirne suze radosnice onoga, koji zna da je kod kuće i da je zaštićen.
Bilo je dvadeset minuta do dvanaest, kad smo prilično iscrpljeni izašli iz crkve. Ušli smo prije nepunih četiri sata... I sada je svijet bio promjenjen. Introitus je postao stvarnost. »Djeco moja, ja sam s vama u dubini vašeg bića.«
U predvorju smo stali u polukrug oko biskupa i slikali se — oči su mi još uvijek bile crvene. Zatim se prolomila radost poput oluje. Okružilo te stotinu ruku i ramena,

vukli te tamo i amo, ti čak nisi ni opazio, tko ti čestita, tko te tapše po ramenima; nisi znao, bi li plakao ili bi se smijao. Zabunio si se kod prvog blagoslova, nalaziš sasvim naravnim, da ti ljube ruke, te božanske ruke, koje vise na tvojim ramenima. Cijela je kuća iznova odjekivala od ushićene Alleluje, a gore u našem kalendaru nije više stajala nula, nego je sad počelo novo brojanje, do u vječnost.
Čim mi je bilo moguće, umakao sam radosnoj buci i pobjegao u crkvu. Sjeo sam u kut te bez riječi i bez misli zurio u mjesto gdje sam klečao. Boljela me glava pa sam se popeo na krovnu terasu, da molim. Psalmi časoslova učinili su mi se toga dana življi i svježiji nego ikada prije. Dan je bio vedar, sunce je sjalo i presvlačilo sve svjetlom radosti. Na ulicama ispod mene ključao je život: automobili, kamioni, omnibusi, užurbani ljudi, parovi, koji se vode pod ruku, djeca koja se igraju i viču. Sa svoje visoke osmatračnice vidio sam ih, kako jure tamo amo poput neumornih mravi, i tihi nalet tuge umiješao se u moju radost. Postao sam svećenik, da ih naučim gledati, objasniti im, da je svijet lijep i da ne treba zdvojno tražiti sreću u svijetu nego da blaženstvo leži u nama samima, samo ako pažljivo zavirimo u sebe.
Pod objedom sam jedva opažao što jedem. Ostatak dana proveo sam pun duboke i neopisive radosti. Podveče sam nabavio voznu kartu za sutrašnje putovanje u Španiju. Ulice su mi izgledale promijenjene i tuđe. Saobraćaj me plašio: kad bih danas bio pregažen... To je u osnovi sad prilično svejedno, život mi je ispunjen. (Unatoč tome molio sam Boga, da mi daruje još barem nekoliko dana, da bih mogao u krugu svoje obitelji proslaviti svoju prvu misu.)
Brzo i prilično neuredno sam pometao stvari u kovčeg. Tako je završio dan. Bila je već noć, kad sam se uspeo na terasu, da izmolim krunicu, svoju zahvalnu molitvu Majci Božjoj za »ono jutros«. Tek oko ponoći sam legao. Na stolu su mi ležali svi brojevi obaju kalendara. Popeo sam se na stolicu i napisao broj, koji se protezao na tri od četiri zida. Za 47 613 925 804 209 godina bit ću još uvijek svećenik.
Kad sam već ležao u krevetu, sjetim se da danas nisam ništa napisao u svoj dnevnik. Sjednem za stol u spava-

ćici, bio sam umoran i bez volje za pisanje; osim toga bilo je bez daljnjega nemoguće sakupiti utiske tog 19. ožujka. Konačno sam pograbio držalo i napisao stranicu, koja je sad preda mnom:

Hvalite Gospodina, svi narodi,
Hvalite Ga, svi puci,
Jer je silno nad nama milosrđe Njegovo,
i istina Gospodnja ostaje do vijeka.
Slava Ocu i Sinu i Duhu Svetomu,
kako bijaše na početku, tako i sada i vazda
i u vijeke, vjekova. Amen.

Opet u krevetu, promatrao sam ogromni broj na zidu i u tami mislio:

Tebi, o Svemogući Bože,
Tebi se klanjamo, o Gospode.
Tebi, vječnom Ocu, klanja se sva zemlja,
Tebi kliču anđeli, Tebi nebesa, Tebi sve vlasti,
Tebi kerubini i serafini,
svi kliču bez prestanka:
Svet, svet, svet, Gospod Bog . . .

Ovo je Moje Tijelo

Mora da sam bio vrlo blijed, kad sam pristupio oltaru. Točno se sjećam, da sam bacio pogled u crkvenu lađu i da mi je zbog suza sve izgledalo maglovito. Sad će mi pozliti, mislio sam; ali držao sam se uspravno i bio bih mogao još satima tako stajati, tolika snaga je čini se, strujila iz tla u mene. Pri tom mi je bilo vruće, alba i misnica su me stiskale, imao sam osjećaj, da ne mogu hodati. Kad sam došao u sredinu poprečne lađe, ujak mi je malo podigao albu, da bih se mogao lakše popeti uz stepenice prezbiterija.

Nas četiri – Facundo, Don Victoriano, moj ujak i ja – stali smo tiho pred oltar. Poslije su mi ispričali, da je cijeli prezbiterij bljesnuo svijetlim sjajem i da su orgulje zabrujale punim akordima; ja nisam ništa ni vidio ni čuo. Polako sam govorio: »U ime Oca i Sina i Duha Svetoga«, svijestan, da izričem nešto nepobitno sigurno. Sve što se sad trebalo odigrati. događalo se u ime Svetoga Boga a ne u moje. Bio bih rado ponovio: »U ime Oca . . .«, ali sam nastavio: »Pristupit ću k Božjem žrtveniku« i čuo sam, kako mi s desne strane ujak odgovara: »K Bogu, koji me razveseljuje od mladosti«.

Slušao sam njegov čvrsti, ali već nešto trošni glas i odjednom shvatio neizmjernu tajnu, koja nas povezuje. On je drhtao jamačno se sad nakon mnogo hiljada svojih misa sjetio prve, koja je poput moje bila puna suza. Možda je mislio na to, da će i meni biti jednom dana ista milost. Da, mi sami smo nevažni, nijedan od nas ništa ne znači, jedino što traje i vrijedi, je svećeništvo, taj dar, koji se već dvije hiljade godina predaje i poklanja na pokoljenje i još danas je pun života kao i prvog dana. Svi sad misle na isto, na ovaj neobični slučaj, koji nas povezuje, sinulo mi je kroz glavu. Sjetio sam se pozdrava na kolodvoru, kako me zagrlio, i činilo mi se, kao da još sada osjećam njegovu ruku na svojoj kosi i čujem njegov glas: »Moj mladiću . . .«

Molili smo dalje: »Sudi mi, Bože, i rasudi parnicu moju

s bezbožnim svijetom; oslobodi me od opaka i lukava čovjeka; ... Ti si, Bože, jakost moja ... Slavit ću Te uz citaru, Bože, Bože moj.« I opet: »Pristupit ću k Božjem žrtveniku. K Bogu, koji me razveseljuje od mladosti.« Zatim: »Slava Ocu i Sinu i Duhu Svetomu. Kako bijaše na početku, tako i sada i vazda i u vijeke vjekova«. Ove sam riječi izgovorio sasvim lagano, htio sam, da me čuju, da ih svi u crkvi čuju. Najradije bio bio istrčao, zaustavio sve ljude na ulici, sve automobile, otvorio vrata dućana i gostionica, probudio spavače, uskočio u autobuse i zajurio se u rede, da za trenutak uhvatim sve ljude na svijetu i prislim ih, da zajedno sa mnom zahvaljuju Bogu i izgovore punim grlom Njegovo ime, jer je On velik, i jer je dobar prema svim ljudima, a osobito prema meni. »Slava«. – Osjetio sam duboko tu riječ i osjećao sam se previše neprikladnim i malenim, da bih govorio s Njim; pa ipak, istovremeno sam znao, da je On prisutan. Tada sam se nagnuo: Da, Jose Luis, i ti si griješio. »Kad ti ne bi bio grešnik, ne bi nikako mogao biti svećenik« – sad sam se sjetio ove rečenice iz Pacovog pisma. Griješio, da! Poželio sam, da mi duša u tom času bude prozirna, kako bi se mogla vidjeti sva njena bijeda, njena prljava, dosadna svakidašnjica. Bilo mi je sasvim svejedno, što bi drugi mogli o meni misliti. Oni su me smatrali neokaljanim i čistim; ali ja to nisam bio. I to su trebali svi znati, da još bolje razumiju neizmjerno veliku stvar, koja se sa mnom dogodila: Bog, koji nikad ne griješi, pred kojim ne važi nikakav ugled, nego samo istina, učinio me svojim slugom, premda je znao, da mi život nipošto nije bio svet. Došla mi je na pamet rečenica – vjerujem Léona Bloya – rečenica, koja se tako često čuje, a za koju sam tek u ovom trenutku vidio, da je više nego opipljiva deviza: »Jedino što je vrijedno žaljenja u ovom životu jest, ne biti svet«. No stisnuo sam zube, teško da se Bog mogao među mojim prstima jako dobro osjećati.
Dok su me salijetale te misli, lagano sam govorio Confiteor. Tri levita su mi odgovarala: »Smilovao ti se svemogući Bog; otpustio ti tvoje grijehe i priveo te u život vječni«. – »Amen«, rekao sam, i dok su oni molili općinsku ispovijed, gledao sam na Raspetoga, koji je stajao na sredini oltara. Vidio sam Njegove raširene ruke i na-

smiješio se. Možda je sve bilo u tome, ne da smo mi bili dobri, nego da je On uvijek bio spreman, da nam oprosti. S pouzdanjem u to počeli smo dijalog:
»Bože, obrati se k nama i oživi nas.«
»Tada će se puk Tvoj radovati u Tebi.«
»Pokaži nam, Gospodine, svoje milosrđe.«
»I spasenje Svoje daj nam.«
»Gospodine, usliši molitvu moju.«
»I vapaj moj k Tebi neka dođe.«
Stupio sam na oltar s izrazom, za koji su mi prijatelji rekli, da se nije znalo, je li smijeh ili plač. Četiri koraka, koji su me dijelili od oltara, išao sam polako, svijestan, da se sad napokon približavam velikoj tajni. Sad se doista ostvarila. Prag je bio prekoračen, zavjesa rastrgana. Sagnuo sam se i poljubio oltar na mjestu, gdje su počivale moći mučenika. Još jednom sam molio Boga, da mi oprosti grijehe, i da smijem čistim srcem prinijeti Svetu Žrtvu.
Don Victoriano, đakon, prišao mi je s kadionicom, a ujak mi je pružio ladicu. Tri put sam stavio tamjan na užareno ugljevlje, i visoki stup dima se dizao prema stropu. Dok sam kadio oltar, učinilo mi se, kao da sam ponovio riječi: »Slava Ocu i Sinu i Duhu Svetom« i uz dizanje dima i zvuk lanaca na kadionici rekao sam: »O Bože, o Bože, o Bože!« Na desnoj strani oltara molio sam Introitus: »Radujem se u Gospodinu i kličem u Bogu, svojemu Spasitelju; Bog, Gospodin mi je snaga. Pozdravite Boga, našega pomagača, kličite Bogu Jakovljevom.« Kad sam u sredini pred oltarom molio Kyrie, izgledalo mi je, kao da sam opet prostrt kao prilikom ređenja. »Gospodine, smiluj se. Kriste, smiluj se.« Još jednom smo molili Boga, da nas očisti od svake krivice, jer za ono, što se trebalo dogoditi, morala je duša biti čistija od našeg ruha, koje nam je sezalo do stopala.
Kor je zapjevao Gloriju. Sjeli smo. Činilo mi se, da su danas kao onda u Betlehemu, sišli anđeli da navijeste slavlje. Val radosti strujao je crkvom i mojim srcem, kao da se ponavlja tadašnje Rođenje ... I vidio sam pred sobom jasle od mesa i krvi s mnogo pastira, koji su došli da vide Novorođenog Sina Božeg u štali mojih ruku. Jednim od tih uskih putova od brašna spuštala se moja majka noseći u naramku jednog malog dječaka, dečka,

koji je mogao biti moj mlađi brat, jer mi je bio na dlaku sličan; možda sam to čak ja, jer ga je majka zvala mojim imenom, i nosio je kaputić, koji sam ja oblačio, kad sam išao u osnovnu školu; a možda grad, koji se dizao u pozadini nije bio Jeruzalem, nego Astorga, i djeca koja su tu igrala nogomet moji drugovi i ja; i možda Herodov dvorac čak nije ni bio Herodov dvorac, nego naša katedrala ili biskupski dvor ili vijećnica, a bradati vojnici, koji su stražarili na ulazu, bijahu oni isti, koji su onda 18. srpnja pred mojim djetinjim očima stupali ulicama našega gradića. Velika kuća tamo, bila je po svoj prilici naša škola, a preko puta je stajala Julijeva kuća s verandom, s koje nam je ponekad njegova majka dobacivala čokoladu; a tamo ostrag ležala je zdravstvena stanica, pred kojom je bio mali trg, gdje smo se često loptali i gdje smo ponekad iznenada i žurno morali umaći iz gužve, jer je neki od nas bio pogodio prozor, i Don Paco je bjesan izjurio napolje, Don Paco, onaj s brkovima, koji je tada lamatao po zraku štapom i psovao strahovito, a mi smo se lopovski veselili, što smo razbili prozor, jer onaj, tko tako bogohulno psuje, zaslužio je tako nešto i još mnogo više. Iza ugla je bio samostan, i kroz tu smo ulicu često trčali za okladu, da vidimo tko će biti prvi. Kad se radilo otome, da se povučemo kroz vrata prije nego ih brat Rogelio zaključa i tako se kao zabunom nađemo unutra dosađivali smo bratu Sebastijanu i oslikavali ograde čovječuljcima i drugim likovima. Kad je došao Božić, pravili smo jasle sa svim što tu pripada, a kuće su morale biti točno kao naše, jer nismo mogli zamisliti, da igdje na svijetu ima kuća drugačijih nego naše; i nismo shvaćali, zašto se u Betlehemu ne postavlja nikakva katedrala. Pitali smo dakle brata Eugenija, zar možda ljudi u Betlehemu nisu bili kršćani i kad smo saznali, da to uistinu nisu bili, dobili smo volju, da odmah odjurimo tamo i svima porazbijamo prozore; iako nam je zapravo i to bilo ubrzo ravnodušno, jer smo zapravo mnogo voljeli betlehemske stanovnike i promatrali ih, barem pastire, kao dobre, stare znance.

A sad je odjednom došlo dotle, da ja trebam pripraviti jedne druge jasle, i sad je nestalo ono sretno maštanje, jer je djetinjstvo ležalo daleko od mene. Ali unatoč

tome morao se sada pripraviti put i štala za Boga; makar to bila samo moja prazna ruka; i možda su pri tom sletjeli anđeli i možda bih čak uspio, ako sad brzo stisnem ruke, da uhvatim kojega od njih, jer nije bilo sumnje, da oni obavljaju na mojim rukama teški posao i čiste ih, da Bogu priprave put, daju im toplinu gnijezda, kako dijete Isus ne bi u njima zebao.

Opet kod oltara, obratio sam se narodu: »Gospodin s vama.« I vidio sam, kako moja nećakinja trči gore dolje po sredini crkve. Učinila mi se kao mali anđeo, koji je zaostao u Betlehemu.

Dok sam čitao poslanicu i evanđelje, osjećao sam nešto kao respekt pred Božjom riječju. Bilo mi je, kao da čujem nalog: »Izuj svoju obuću«, koji je odjeknuo Mojsiju iz gorućeg grma, kao da mi je govorio: »Izuj obuću svojih riječi, očisti ih od putne prljavštine, jer su tlo kojim stupaš i reci koje čitaš sveti.« »Pismo«, običavao je reći jedan od naših profesora, »je Božja oporuka. U današnje vrijeme ljudi su kao ludi za memoarima kojegod sumnjive veličine, a dosađuju se kod Božjih memoara.«

Poslije evanđelja bio sam prilično iscrpljen i zato radostan, što smo smjeli sjesti za vrijeme propovijedi. Jedva da se sjećam ičega, što je rečeno s propovijedaonice. Nutrina mi je bila uzburkana poput mora i svaki val je brisao trag prošloga. Tako su mi riječi dopirale u uho, titrale u meni za trenutak i odjurile, da učine mjesto drugima. Sjećam se, da sam plakao i stiskao ruke i da sam, pogledavši u crkvu vidio, da i maja majka plače. Otac je bio prividno miran, ali su mu oči kao izgubljene zurile u prazninu, i izgledao je kao otrgnut od svega zemaljskog. Bio sam previše uzbuđen, da promatram ostale iz svoje porodice, zaklopio sam oči i pustio, da se riječi propovijedi polako slijevaju u mene.

Zatim smo se digli i zapjevao sam Credo. Misli su mi se vratile u Rim, u katakombe, gdje sam prije tri mjeseca s grupom mladića iz Madrida slušao Misu. Nervozno i uzbuđenim glasom sam rekao:

»Vidite, ovdje su oni umrli, i to bez patosa, s kojim tako često govorimo o mučenicima; jer to su bili muževi kao vi i ja, ljudi, koji su znali, da je vjera riziko, kod kojega se stalno nosi glava u torbi, a ne prazna stvar, koju

nazivamo vjerovanjem. Bolno je, da se danas vjera često degradira do boležljive, sladunjave pobožnosti, dok zapravo ozbiljno, duboko ljudski, kao sam život, obavezuje tijelo i dušu na veliku stvar. Osjećate li, da iz tih zidova zrači pravi život, mladost i snaga, a ne govornički patos? Trebalo bi konačno prestati govoriti o vremenu mučenika, kao o nečemu starom, prošlom. I sad ćemo zajedno govoriti Vjerovanje, polako i s razmišljanjem: Vjerujem u Boga, Oca svemogućega (to je potkrijepio snažan zbor mladenačkih glasova) Stvoritelja neba i zemlje (ove zemlje, na kojoj živimo sa svom njezinom ljepotom i krasnim gradom, koji se uzdiže iznad ovih zidova). Vjerujem u Isusa Krista, Sina Njegovog jedinorođenog, Gospodina našeg, (to je trebalo zvučati kao sveta zakletva), koji je začet po Duhu Svetom, rođen od Marije, Djevice (ti ne smiješ manjkati u našemu Credo, Marijo, Majko i Kraljice), mučen pod Poncijem Pilatom (trpio je, jer je bio čovjek kao ti i ja), raspet, umro i pokopan (umrijeti nikada nije bilo lako, pa ni Njemu), sašao nad pakao, treći dan uskrsnuo od mrtvih (Njegova pobjeda je predznak za našu), uzašao na nebesa, sjedi o desnu Boga Oca (tamo očekuje nas), odonud će doći suditi žive i mrtve (nebeski Oče i Suče, sjeti se tada ove molitve!). Vjerujem u Duha Svetoga (ja vjerujem, vjerujem čvrsto u ljubav), Svetu Crkvu katoličku, općinstvo svetih, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela (ovoga tijela, koje nije rođeno za to, da bude poniženo) i život vječni (kad ćemo konačno svi biti ujedinjeni u Očevoj kući). Amen.

Sve mi je to sada, kao samo od sebe, došlo na pamet. Zastao sam časak: Je li se to moglo nazvati vjerovanjem? Vjerovati, znači imati povjerenja u nešto, što se ne vidi. A ja sam vidio, sve sam »doticao«! Okrenuo sam se: »Gospodin s vama.«

Prikazanje je za mene jedan od najljepših momenata Mise. Dok je patena smjernim pokretom uzdignuta Bogu, izgovaramo tako jednostavnu, a bogatu molitvu, koju nazivamo Suscipe, molitvu, koja ne sadržava ni jednu jedinu pjesničku frazu, nego crpi svoju snagu iz velike neizmjerne istine, koju izražava.

»Primi, sveti Oče, svemogući vječni Bože, ovaj neokaljani prinos, koji ja, nevrijedni sluga Tvoj, prinosim

Tebi, živomu i pravom Bogu za bezbrojne grijehe, uvrede i nemarnosti svoje, a i za vjerne kršćane, žive i mrtve: da meni i njima bude na spasenje u život vječni. Amen.«

I dok sam prinosio kalež:

»Prinosimo Ti, Gospodine, kalež spasenja moleći blagost Tvoju, da s ugodnim mirisom uziđe pred lice Tvoga božanskog veličanstva za spasenje naše i svega svijeta. Amen.

Primi, Gospodine, nas duhom ponizne i srcem skrušene: i takva neka bude danas naša žrtva pred licem Tvojim, da Ti bude mila, Gospodine Bože.

Dođi, Posvetitelju, svemogući vječni Bože, i blagoslovi ovaj prinos pripravljen svetomu imenu Tvojemu.«

Sve sam te riječi govorio s osjećajem stvarnosti, čemu se danas sam čudim. Znao sam, da ovdje svaka riječ odgovara svom predmetu: Grešnik je bio grešan, Vječni vječan, nevrijedni sluga nevrijedan i Bog istinit, živ; prinos je bio neokaljan, a moji grijesi bijahu bezbrojni. Zato sam i razumio, dok sam prao ruke, duboki smisao tog obreda. Bilo je pravilno, da se u prvom dijelu Mise stalno ponavlja molitva za očišćenje; kod pranja ruku sam znao, da mi duša treba još jedno čišćenje, da bi mogla ući u sveti misterij, ako ne sasvim čista, ono barem ne posve umrljana.

Kod predslovlja se gotovo osjećalo lepršanje anđela. Djetinjstvo je opet oživjelo preda mnom. Moja vjera nije bila vjera muža u tom trenutku, nego vjera djeteta, jednostavna, bez grča i napora. Znao sam, da anđeli postoje isto tako sigurno, kao i stabla, kamenje, cvijeće. Anđeli su me okruživali i u njihovu prisutnost sam sumnjao isto toliko, koliko i u prisutnost pjevača na koru. Izgledalo mi je, kao da se vraćam u svijet priča, kao da je život takav, kako mi je majka pripovijedala, dok sam bio malen. U tom času posjedovao sam divovski snažno ovaj osjećaj istine, koji me nije napuštao kroz sve zadnje mjesece; riječi su mi se pokazale ispunjene novim smislom, kao svježe istinite, kao novo stvorene. Kad netko u razgovoru spomene anđele, čini to najčešće s izvjesnim naglaskom, nesigurnim riječima, iz kojih se lako može vidjeti, da nije vrlo čvrsto uvjeren u njihovo postojanje. Ja sam naprotiv našao te riječi tako

živima; bilo mi je sasvim naravno, hvaliti Boga, veličati Ga s beskrajnim četama anđela i arhanđela...

Poslije predslovlja je u Misalu jedna prazna stranica a na slijedećoj je slika Raspeća. Uvijek mislim, da se tu mora trenutak zastati, kao kad se stupa kroz nepoznata vrata i mora se prvo gledati ne dolazi li kakva stepenica. I stvarno je iza vrata stepenica, neizmjerno velika stepenica: stepenica, koja vodi k najdubljoj tajni, jer dovde dopire predvorje. Načinio sam kratku stanku, prije nego sam počeo Te igitur i mislio: Dragi moj prijatelju, sad se više ne radi o tvojim malim pričama, niti o tome, da ti srce radi brže ili sporije, radi se o nečem važnom za svjetsku povijest. U tvojim se rukama događa nešto, što mijenja svjetsku povijest, jer se svaki dan ponavlja na mnogim mjestima i ne prestaje biti uzbudljivo, revolucionarno. Ne radi se o tome, da se jedno janje spaljuje u čast Svevišnjemu ili da Mu se žrtvuje tvoj život, nego On dolazi na zemlju, da bi od tada nastavljao Veliki Petak. Da li On dolazi u tvoje ruke ili u ruke nekoga drugoga, u osnovi je sporedno. To će se sad događati dan za danom, mislio sam, a tebi je tek sad, u času kad to dovršuješ svojim rukama, jasno, kako čudnovat, kako neshvatljiv je taj događaj...

Pod Mementom sam stajao prilično dugo utonivši u misli na svoje prijatelje. Ujutro sam pročitao brdo pisama, i u svakom je stajalo: »Daruj mi mjestance u svojoj molitvi.« Sad sam ovamo došao s punom vrećom molbi, ali nisam se osjećao sam, svi smo mi zajedno pružali ruke prema Kristu, a Gonzalo mi je pisao, da Bog ne može odbiti ono, što Ga molimo u prvoj Misi.

Communicantes me obradovao, možda zato, što se u njemu štuje Majka, ili zato što u njemu spominjanje svetaca stvara atmosferu povezanosti. Govorio sam polako i pri svakom imenu sjetio sam se povijesti sveca, poput starog prijatelja.

Kad se oglasilo zvono za pretvorbu, preplavio me je sasvim neobičan osjećaj, kao da sjedim u kinu u kojem se istovremeno prikazuju tri filma. Gdje sam ja bio? Jesam li stajao na podnožju Golgote, dok je Krist krvario na Križu? Jesam li sjedio kod Posljednje večere? Ili sam sâm djelovao na oltaru? Čak su se i riječi smješale. Nije se više moglo razlikovati, jesam li govorio ja ili Krist: »Ovo je moje tijelo« — Ali čije tijelo? »Ovo je moja krv?« — Čija krv? Bože moj! Čija krv? — Sad tiho, sagnuti glavu, stvar ne ovisi o tebi, ovdje u šumi čudesa i tajni ne smiješ se začuditi, ako jeleni govore, ako kruh postaje tijelom i ako se tvoje jadne ruke odjednom nazivaju svetim i časnim.

Osjećao sam neizmjernu radost, nutrina mi je bila kao očišćena i ispunjena novim životom, životom punim snova i radosti, možda životom samoga Krisa. Da, ti malo biće, ti malo Ja, moraš te riječi izgovarati sa svom naravnošću. To je tvoje tijelo, to znači tijelo Kristovo. Baš tvoje tijelo. »Drugi Krist«. Moj Bože, kako sam često čuo tu rečenicu, i imao sam dojam, da je lijepa, da je retorička. A sad...

Dakle, uzmi kruh, još je kruh, u ruke i govori:

»Koji u predvečerje svoje muke uze hljeb u svoje svete i časne ruke i podigavši oči prema Tebi, Bogu, svome svemogućem Ocu, Tebi zahvali, blagoslovi, prelomi i dade svojim učenicima govoreći: »Uzmite i blagujte od ovoga svi, jer je ovo tijelo moje.« Poklekao sam. Danas više ne mogu reći, jesam li drhtao, plakao ili se smijao. Sve se to odigralo u jednom drugom svijetu, kojeg se više ne mogu sjetiti. Vjerojatno su s kora orgulje tiho brujale i zvonce zvonilo; predpostavljam, da su mnogi plakali, kad sam podigao hostiju i da su mi ruke drhtale, ali to se događalo u svijetu, koji nije bio moj. Što se zbivalo u mojim rukama, ne mogu izraziti riječima.

Tada sam podigao Krv, Krv, koja nas spasava i koja mijenja tok povijesti; Krv, koja nas čini Božjom djecom. Držao sam kalež vrlo čvrsto, iz straha, da nešto ne raspem, i zaista to se bilo umalo dogodilo. Krv... Zašto je sad opet bilo vrijeme iščezlo i čulo se udaranje čekića kao prije dvije hiljade godina u Jeruzalemu? No što zapravo znači vrijeme pred misterijem? Sve se mijenja a ništa nije prošlo, ni danas ni prije dvije hiljade godina, sve je uvijek isto, danas, sutra...

Kad sam po drugi puta svinuo koljeno pred kaležom, zastao sam za trenutak kao očaran onim, što sam upravo učinio. Nisam imao snage da podignem ruke. Dah mi je zastao. To nije bio strah, ne, nego osjećaj teške stvarnosti, koji me ispunjavao, osjećaj, koji nisam nikada

prije doživio; i koji nikako ne mogu opisati, jer jedva da ću ga i sam ikada potpuno shvatiti.
Morali su me gotovo udariti, da nastavim Misu. I govorio sam: Unde et memores, Domine.. Nekoliko sekundi kasnije osjećao sam se smireniji, kao kod silaska u dolinu poslije mučnog teškog uspona na brijeg, koji sam, mislim, sada upoznao. To da su moje siromašne ruke blagoslovile znakom Križa Tijelo i Krv, izgledalo mi je skoro kao igra, kao potpuno neshvatljiva šala. Radosno sam proživljavao svaku riječ, do jasnog tihog jezera pričesti.
Zastao sam na obali, da bih kao kod početka Mise zamolio oproštenje svojih grijeha. Sad kad sam opet govorio o svojoj bijedi, poslije onog neizmjernog, što sam proizveo, zahvatio me čudan osjećaj. Stoga sam prije pričesti molio naravnije nego prije Mise, iako molitve izražavaju isto.
Vjerujem, da se uvijek, kad molimo za oproštenje, u osnovi osjećamo malo viteški. Tako nas uzdiže, kad se nazovemo grešnicima i kad znamo da smo raskajani... U tom času moje pokajanje nije bilo popraćeno veličanstvenim osjećajem, da se učinim sitnim pred Bogom; molio sam Boga, neka ne dopusti, da se ikad odijelim od njega, kao što sam mogao kao dijete moliti majku za neku stvar. »Gospodine, nisam dostojan«. Izgledalo mi je malo smiješno, da se kod tih riječi udaram u prsa. Mislio sam: Da kažem »Gospodine, nisam kralj», ne bih trebao nikakve fanfare ni trube.
Kad sam pio Krv, opet me obuzelo drhtanje; možda sam stoga, što je utisak bio nov, osjećao punije i snažnije Boga u sebi. Krv, ponovio sam...
Sad je došla velika radost; kad sam s bijelom hostijom u ruci prišao pričesnoj klupi, na kojoj su klečali moji roditelji. »Corpus Domini nostri« — Majko, sjećaš li se, kad sam ti prije četrnaest godina rekao, da želim postati svećenik? Dvanaest godina... Vidiš, sad je to tu!
»Corpus Domini nostri« — Majko, pružam ti Kristovo Tijelo u zamjenu za svoje. Kako paradoksalno! Dajem onoj, koja me rodila, Tijelo Onoga, koji ju je stvorio. — Sjećaš li se, majko, oproštaja svake godine, kad sam se ponovo vraćao u sjemenište? Druge godine, treće godine... Još sedam, još četiri, još dvije. Pa zatim suze

kod svake Mise, kad si mislila na to, da za devet mjeseci, za šest, za tri... I sad, majko, sad, sad je »tvoj čas«. Isplatilo se živjeti, da se vidi taj trenutak. Tijelo Gospodina našega Isusa Krista čuvalo dušu tvoju za život vječni, majko.
»Corpus Domini nostri« — Oče, tvoje su oči suhe, ali su usne stisnute, da svladaju ganuće; ti, uvijek malo siv i povučen u kući; ali su svi uvijek znali, da si ti tu, da je tvoja ruka tu, kad je potrebno; često si izbivao od kuće, ali sa sviješću, da tvoja obitelj živi zahvaljujući tvojoj odsutnosti; ti, stalno zaposlen za svojim pisaćim stolom, ali sa znanjem, da je Bog i među tvojim spisima. Nemoj sad drhtati, oče, pogledaj samo, taj koji ti stavlja hostiju na jezik, to je tvoj dečko, najmanji od svih.
»Corpus Domini nostri« — I za tebe, Paquito, koji me sad gledaš razrogačenim očima, očima koje mogu izgledati pune neznanja, ali u stvarnosti odražavaju puninu poznavnja. Neka On čuva tvoju dušu, tvoju malu čistu dušu. Da, to je tvoj ujak, koji ti daje pričest, onaj isti, koji je jučer popodne s tobom ležao na podu i sredio ti ormarić s kockama za slaganje. Shvaćaš li to? Možda ti to shvaćaš bolje od svih, jer si još najbliži Bogu.
Tijelo Kristovo čuvalo vaše duše, rekao sam svoj svojoj braći i sestrama, prijateljima i rođacima, koji su primali pričest iz moje ruke. Neka Krist bude s nama svima u vijeke.
Završetak Mise izgledalo mi je gotovo kao igra. Izgovarao sam molitve naglo i brzo, još danas sam sebi ne mogu objasniti, zašto. I kasniji mladomisnički blagoslov i čestitanja i zagrljaji u sakristiji, sve je to prošlo, a da nisam pravo ni opazio. Čeznuo sam za trenutkom, kad se ugase svijetla, ljudi napuste crkvu i kad budem mogao sjesti u kut, sam, ne moleći, ne misleći, ništa ne gledajući, ne opažajući, da mi suze teku niz lice.

Devet pisama

Prigodom ređenja i mlade Mise primio sam mnoštvo pisama. Tada nisam imao ni vremena ni prilike da ih čitam; ali sad ih opet rado iznosim. Zanimljivo je ustanoviti, kako različito osjeća svaki pojedinac moje svećeništvo i s kako različitih stajališta se ono može prosuđivati.

1.

Dragi moj mladiću, primili smo tvoje pismo i radujemo se, da si se tako dobro pripravio na svoje svećeničko ređenje. Predajemo ovo pismo danas na poštu sa sigurnošću, da će stići točno na dan ređenja i saopćiti ti osjećaje, koji nas zaokupljaju zbog najvećeg obiteljskog događaja. Čudnovato je, kako je Providnost do sada uređivala, da pisma dolaze uvijek u pravi čas. Sjećam se kako su točno stizali tvoji listovi prilikom vjenčanja tvoga brata i tvoje sestre i prigodom Angelininog stupanja u samostan. Zato sam siguran, da će i ovo pismo biti kod tebe točno 19. ožujka, koji se brzo primiče.

José Luis, dragi mladiću, kad bi ovih dana mogao vidjeti svoju majku i mene! Ne možeš sebi predstaviti, što to za nas znači! Znaš, da smo uvijek sanjali o tome, da jedan od naših sinova bude svećenik. S koliko smo zabrinutosti gledali, kako godine prolaze, uvijek u strahu, da nam Bog možda ipak ne će darovati tu veliku sreću! Dvanaest godina ... Je li stvarno istina, da to sad smijemo doživjeti? Sad smo konačno mirni, jer se za kratko vrijeme ostvaruje ono, što smo tako dugo željeli. Kao kršćanski roditelji smijemo biti zadovoljni. Svoje prvo dijete morali smo vratiti nebu; tamo ono, koje nije bilo rođeno za zemlju, ulaže za nas svoje molbe. I od naše žive djece poklonili smo Mu polovinu: jednog sina i jednu kćer za svijet, da se produži život naše obitelji, i jednog sina i jednu kćer za Boga. To je naš apostolat! Naš život nije ostao neplodan, i nadamo se, da će naša djeca nastaviti naše djelo, koje zapravo treba služiti samo slavi Božjoj.

Pišeš, da ćete Vi, novorođeni svećenici podijeliti preko vatikanske radiostanice svoj prvi blagoslov. Vjerojatno ćemo moći čuti Tvoj, ali ako nam ne bude uspjelo, ipak znamo, da dopire do nas, isto kao i poljubac tvojih roditelja, Tvojim posvećenim rukama.

Valeriano

2.

Moj najdraži dobri mladiću, nikad nisam tako jasno kao u ove dane osjetila veliku milost, koju nam Bog želi darovati. Pri tom moram misliti na nekoliko pojedinosti iz tvoga života. Pukim slučajem bio si kršten vodom iz Palestine, odakle su upravo bili stigli tvoji kumovi. Od onoga 30. kolovoza 1930. svima nam se činilo, da si ti izabranik. No ne moraš misliti, da si bio anđelčić, nego si naprotiv katkad bio upravo neotesan i tvrdoglav. Godine su prolazile, i kad si navršio devet i kad su te tvoji učitelji pripravljali za prijelaz u višu školu, došao si jednog dana kući i ispričao mi, da želiš ići u sjemenište. Jedva sam znala, što da ti odgovorim, i puna radosti ispričala sam to tvom ocu. On je smatrao, da trebaš ići nekoliko godina u višu školu i tada ćemo već vidjeti, hoćeš li ostati pri svojoj želji. Ali bio si uporan: »Ja želim ići u sjemenište!« Opisivala sam ti svećenički život, život žrtve i odricanja; govorila sam o sjemeništu, koje je malo iza građanskog rata bilo prilično loše, o hladnoći, o hrani .... A ti si odgovorio sasvim ozbiljno (izgleda mi, kao da te sad čujem): »Mama, ja želim u sjemenište«. Stupio si u listopadu s jedva deset godina. Prvu si godinu još stanovao kod kuće. Sjećam se točno, bila je vrlo oštra zima, i svakog jutra prilikom buđenja, moj Bože, koliki je snijeg bio napadao preko noći, a bilo je tek pola sedam. Ali nisam te mogla ostaviti da spavaš! Brzo sam te obukla, umotala te debelim šalom, zakopčala ti kaput i otpratila te do sjemeništa (ni jedan jedini put te tamo nisu pratile služavke, uvijek tvoja majka), i zatim sam išla na Misu u sedam sati.

Što bih sve mogla ispričati o tvom sjemenišnom životu! Stvar s kaputom, onu s bijelim puloverom ili s reverendom svetog Ibaneza . . . Ne bi bilo kraja. Kako mi je bilo teško, kad si otišao u sjemenište Valladolid, a još mnogo teže, kad si otputovao u Rim. Sad je sve to prošlo, ali u meni je još nazočno kao nekada. I što sad dolazi? Jesi li

temeljito razmislio, moj mladiću? Biti svećenik nije isto što i biti odvjetnik ili liječnik. To je mnogo veće i nadvisuje sve što postoji na svijetu, to znači utjeloviti Krista, poput njega živjeti, govoriti, poučavati i postupati. Trebaš biti kao On, ti, moj mladiću. Možeš mi vjerovati, da mi još uvijek sve izgleda kao san, da, san; ali za tri dana ćeš ti učiniti najveće od svih čudesa... Zar je moguće, da male ruke, koje sam tako često prala i brisala, sad posjeduju tako silnu snagu? O moj Bože, što sam učinila, da mi to pokloniš?
Jedva mogu misliti na dan tvoje prve Mise, kad ćeš mi staviti Kristovo Tijelo u usta. Znam, da tu hostiju posvećuješ s mišlju, da Isus po tebi dođe k meni. Kako je samo moguće, da, kad se to zna, tolike majke ne prepuštaju rado Bogu svoju djecu (Sjećaš se zacijelo Suarezovog slučaja). Ne, moj mladiću, mogu ti samo jamčiti – i htjela bih to reći svim majkama – najveća je radost na svijetu osjećati se Božjom suradnicom na živom hramu, koji je svećenik; to je najveće i najljepše, o čemu jedna majka može sanjati. Već je to čudnovato, darovati djeci život, ali da jedno od te djece smije utjeloviti Krista, to prelazi sve snove jedne majke. Da, moj mladiću, sreća, da si postao svećenik, preobilno nagrađuje sve moje žrtve i patnje.
Za danas ništa više. Pripremi se dobro za veliki dan. Moli za mene, da ovi dani ostanu u mom srcu duboko ukopani, da zaboravim sve ljudsko i da vidim u njima samo božansko. Poljubac od tvoje maje, za koju znaš, koliko te voli.

Pepita

3.

Pepe Luis, stari prijatelju, daj mi svoje ruke i svoj blagoslov. Uopće ne znam, što da ti kažem, sad, kad si i ti postigao cilj. Sad ćeš razumjeti zašto me od 19. V. 1951. više osobito ne zanimaju ni nauka, ni naslovi, a ni poezija. Upravo sam dovršio treći niz duhovnih vježbi i time je još jednom ostvarena polovina korizmenog programa. Ići će to već, s Božjom pomoću. Tako izgleda svećeništvo, dragi stari druže, taj lijepi i bolni poklon, koji će ti donijeti sveti Josip.
Razgovarajmo časak, ako hoćeš. Gledaj, da Mise prvog mjeseca služiš sasvim intenzivno, da te zauvijek posvete.

Jer iza toga ne preostaje ništa nego jad i gorčina, ako čovjek opazi, kako postepeno postaje debelokožac u dodiru s Kristom i dušama.
Vjeruj mi, stid me govoriti s takvim, koji još treba sve dati. Ne znam, hvala Bogu, što je slomljeni svećenik.
Jednom smo govorili o tome, da je jedina stvar vrijedna žaljenja na svijetu, ne biti svet; zaista smo mislili ozbiljno s tom rečenicom. I zapravo samo u tome leži trajna vrijednost, već ćeš vidjeti; to jest, ne ćeš vidjeti. Čovjek postaje svet samo naporom, nevoljom i radom. Stalno i uvijek nanovo molim Isusa, s upravo nesnosnom upornošću i osim toga s razlozima, koji Ga, vjerujem, moraju pridobiti, da mi On pri tom pomogne. To mole i mnogi drugi ljudi, koje mi sam Bog stavlja uz put, – na primjer, 70 mladića koje sam ispovijedao jučer popodne na završetku duhovnih vježbi i tri bolesnika, koji su danas prije podne operirani, i djevojka, koja me jutros pitala za mišljenje o pokorničkim vježbama u ovoj sedmici, i svi, koji me sretaju. I ti se na primjer ubrajaš među one, za koje moli jedna mala djevojčica, koja ovog tjedna želi moliti za grešnike. Konačno svi smo mi grešnici, i ti, moj stari Pepe Luis, jer inače nipošto ne bi mogao biti dobar svećenik. Anđeo u ispovjedaonici bio bi muka za nas siromašnu ljudsku djecu. Ulijevaš mi jezu i respekt; ne mislim samo tvoje novo svećeničko dostojanstvo, koje nas se već više mnogo ne doima, jer se trajno ponavlja (to jest ipak me se još doima, sto mu gromova, tako otupio opet nisam), nego mislim tebe, konkretnog svećenika José Luisa, i sve, što ti svojim bićem i životom stavljaš u službu velike spasiteljske uloge, koju preuzimaš. Kad te gledam pred sobom u misnom odijelu, mislim na veliku zadaću, koju ti Gospodin povjerava. Gledam te kako zalaziš među ljude, proživljavaš mnoge nevolje i svaki dan opet nanovo prilaziš Bogu, da od Njega primiš utjehu. Nemoj se brinuti za titule i časti, José Luis, niti za ikakvu ljudsku vrijednost osim svoga svećeništva. Opazit ćeš, kako nas reverenda unatoč svoj našoj naravnosti čini tuđima za druge i za nas same a čak i za Boga, ako ti ljudi – i ti sam – ne daju ništa, što možeš Njemu prinijeti. Nemoj zaboga misliti, da su to samo fraze; ja to doživljavam svakog časa, a mi smo suviše slični, a da se tebi ne bi isto dogo-

dilo. Onaj puta smo također rekli: Glavna vrlina svećenika nije toliko čistoća i dobrota, nego prije svega ljubav. Zapiši si to dobro u pamet.

(Dovde je pismo pisano strojem, zatim slijedi teško čitljivi rukopis):

Ne ćeš mi htjeti vjerovati, ali prošlo je već osam dana, kako sam počeo ovo pismo i do sada nisam našao ni pet slobodnih minuta, da ga nastavim. Župnik mi je bio otputovao na devet dana i za to vrijeme pripao mi je i rad u bolnici. Ukratko, bijedna muka! Danas ti pišem u žurbi, jer u sedam sati moram ispovijedati u jednom studentskom domu, zatim u crkvi Marijinih žalosti održati propovijed i napokon pripraviti svoje pacijente, koji će sutra biti operirani. To je sve vrlo lijepo, ali nas troši; unatoč svemu zadovoljan sam, što se nalazim u Božjoj službi.

Sutra ću služiti Misu sasvim i isključivo za tebe i trudit ću se, da mi misli borave u našem koledžu u Rimu. Reci svim drugovima, da mislim na njih, molim za njih Božji blagoslov i preporučam ih Majci Božjoj.

Moli za mene, Pepe Luis. Zahvaljujem ti na tvom posljednjem pismu. Ovo piskaranje nije prava zahvala, ali obećajem ti, da ću ti nešto uputiti, čim me uskrsni Alleluia (čudit ćeš se, što ona predstavlja za svečane Mise) istrgne iz ovog vrtloga vječnih istina, u kome se sad krećem; jer premda sad stalno govorim ljudima o posljednjim stvarima, imam silnu volju, pridodati s te strane nešto vrlo ljudsko. Već tri mjeseca nisam ispričao ni jednu šalu i nitko mi nije ništa napakostio. Osjećam se – nemoj mi se smijati – odraslim u najgorem smislu te riječi. Ljudi se sjete župnika samo, kad nešto nije u redu. Zato obično potrošim svoj dio dobrog raspoloženja na tješenje udovica i sličnih ljudi. Kakvo bi mi veselje bilo, da jednom budem izvan toga, bilo to samo jedan sat!

Ali sad dosta! Oprosti ovu divlju zbrkanost. Javit ću se uskoro. Tvoj

Paco

4.

Dragi José Luis, dugo sam razmišljala, kako da počnem ovo pismo, i sad počinjem upravo s tom izjavom. Ne znam pravo, trebam li ti pisati, jer će te možda moje

pismo ražalostiti. Međutim tako sam se mnogo radovala pozivu, da ti neizostavno moram napisati nekoliko redaka.

Ne znam, prožima me čudan osjećaj, kad mislim na to, da si ti sad svećenik. Ali, molim te nemoj misliti, da je to tuga, ne, to je radost, ali sasvim neobična radost. Često sam mislila na tebe i više nego jednom plakala, ali od tog je već prošlo mnogo vremena, barem pet godina. Kad se sjetim ljeta, u kome smo se upoznali, izgleda mi, kao da je to bila davna stvar iz minulih vjekova. U stvari ponosim se time, da si ti svećenik, i dala bih mnogo, da mogu doći na tvoju mladu Misu. Uviđam naravno, da to ne ide, ali plakala bih od radosti i to bi bio za mene nezaboravan doživljaj.

Teško je, da ti objasnim, što osjećam, vjerujem, da ti to ne bi ni razumio. Gotovo je tako, kao da si mi bio brat, a ipak sasvim drugačije...

Nemoj misliti, da sam tužna. Zaručena sam. Jučer sam pričala zaručniku o tvome pozivu, i da sam prije pet godina bila u tebe zaljubljena. U početku je bio malo ljubomoran, ali smo se zatim oboje tome smijali i zaključili, da nas ti vjenčaš. On bi te htio upoznati. Nisi mi nikad dao svoju sliku; ali on će imati prilike, da te vidi, jer se nadam, da ćeš uskoro doći, da služiš Misu u svom rodnom mjestu.

Napeto očekujem, da te vidim na oltaru, i predstavljam si trenutak, kad mi daješ svetu pričest. Tada ćemo potpuno shvatiti, kako su divni Božji putovi, da, tek tada. – Kako sam plakala, kad si pisao, da je među nama sve svršeno. Vjerujem, da sam tada mrzila svećenike i jedva da sam uopće išla na pričest. Ali postepeno se moj bijes slegao i počela sam mirnije promatrati stvar. Bila sam ljubomorna na Krista, koji je bio moćniji od mene; ali u osnovi bila sam opet i ponosna, što sam pobijeđena od tako velikog suparnika. Da si me bio napustio za ljubav neke druge djevojke, vjerujem, da to ne bih podnijela.

Zapravo nisam ti trebala sve to pisati, jer to može u tebi probuditi bolne uspomene upravo na tvoj najljepši i najuzbudljiviji dan. Oprosti! Čvrsto vjerujem, da me još voliš, ali da je tvoja ljubav sad čistija nego prije, jer te je stajala mnogih žrtava. Misli na mene kod svoje

prve Mise i oprosti, ako budem jako uzbuđena prilikom našeg ponovnog susreta. Ti ćeš to razumjeti. Sad ti želim, da budeš sretan, sretan kao ja. Moli za mene, da budem kako Bog želi. Ne zaboravlja te:

Marisa

5.

Nezaboravni Pepe Luis, ne znam čak, kako da počnem. Radosna vijest o tvojim primicijama zatekla me tako iznenada i tako daleko od tebe... Šteta! Bio bih tako rado posve blizu tebe, da ti na licu čitam misli i osjećaje, da čujem, što šapćeš Isusu u svojim svježe posvećenim rukama. Svi su se izredali pred tvojim očima, kad si podigao kalež »Pro totius mundi salute«. I ja sam dakako bio među njima, zar ne? Sjećaš li se, ja sam taj, koji se s tobom igrao... Da, molili smo zajedno, učili zajedno, išli zajedno na šetnje (jer smo obojica bili najmanji u razredu), čak smo zajednički mazali svoje kekse i čokoladu.

Kad sam juče uveče jednim od onih neobičnih slučajeva, kakvi se događaju u sjemeništu, čuo tvoj blagoslov preko radija, spopala me neobuzdana radost. Jedva sam uključio aparat, kad dođe jedan iz Madrida i onda ti. Vjerujem, da sam skočio u zrak i naravno nisam mogao dalje slušati.

Pepé Luis, tri put u životu gorjelo mi je lice od radosnog uzbuđenja: prvi puta kod jednog obiteljskog događaja, drugi put kod proglašenja dogme o Marijinom uznesenju i treći puta ovom zgodom. Jedva se može vjerovati, da se čovjek može tako silno radovati. Znam još točno, što si rekao, jer sam odmah otrčao u svoju sobu, da to zapišem: »Sretan sam, upravo strašno sretan, jer je Bog ispunio moje srce i dao mu radost; sretan sam jer prilikom blagoslova, koji ću vam podijeliti, znam, da to nipošto nisu prazne riječi, nego je Bog uz mene i ja vas smijem blagosloviti; i tako vas ja blagoslivam u ime (ovu si riječ posebno naglasio) Oca i Sina i Duha Svetoga.«

Čuti tvoj glas iz udaljenosti od mnogo stotina kilometara, taj dobro poznati glas, onaj isti, kojim si vikao: »Budalo«!, kad smo igrali nogomet, često tako dugo, dok nam se cipele nisu potrgale!

Sjećaš li se još ratnih godina? I onoga 19. srpnja, kad je prilikom povratka iz Manjarina trg na kojemu smo se inače igrali bio pun naoružanih brdskih ratnika u kamionima, i kad smo — ne shvaćajući što se to zbiva —, pobjegli odande u paničnom strahu? A onda slijedećeg dana pucnjava, kojom zgodom je ustrijeljen Gerardo, i odmah zatim mir, ali loši mir, jer uvijek, kad smo igrali nogomet, nedostajao nam je vođa navale...

I znaš li još, kako smo u zimsko jutro rano, oko pola sedam tapkali u sjemenište po još netaknutom snijegu i zagrijavali se grudanjem; i kako smo se pod satovima nabacivali papirnatim kuglicama, ne zato da si nešto saopćimo, nego da izazovemo pažnju? Znaš li još, kakvu sjajnu gungulu smo započinjali, kad je nestalo svijetla (ili smo štoviše doveli do nestanka)? Kakva su to bila vremena?

A sad, Pepé Luis, stari dečko, sad si ti svećenik a i ja uskoro. Što su zapravo dvije godine? Momče, ne znam... Majka mi je onda govorila: dvanaest godina, dvanaest godina... A onda: još uvijek osam godina. Sad nedostaju još samo dvije, čak ništa, tako reći prekosutra. To je divno! Mladiću, tako sam veseo i uzbuđen da jedva mogu mirno sjediti. Svaki dan kažem sam sebi: Sutra započinjem vježbati Misu. Naravno da to nikada ne činim, ali na taj način održava se očekivanje budnim.

Dakle, José Luis, ne pišem ti dalje, jer ovi dani nisu određeni za to da čitaš moju bujicu riječi, jer sve što pišem samo je trabunjanje prema Sili koju ti doživljavaš. Moli za mene, hoćeš? To mi je vrlo potrebno. Bog stoji tako blizu pred mojim vratima, a ja sam još točno onakav lopov kao i prije.

Gnjusno je to, biti tako sitničav s Bogom, sad kad je On tako blizu. Ali možda je uvijek tako, da smo mi više ili manje prazni i Bog mora primiti našu naprtnjaču. Moli Ga, da to učini. Dopusti da te međutim od srca zagrlim.

U Kristu tvoj:

Mariano

6.

Dragi prijatelju, želim li biti pošten, moram ti priznati, da me ni jedno pismo nije tako pogodilo kao ovo danas; a ja ipak već imam nešto godina na grbači i stalno me

mnogo toga snalazi; iz svega sam uvijek izlazio manje više zdravo i dobro.
Ali ovo ovdje je nešto drugo. Danas ti trebam oduševljeno govoriti o stvari u koju ne vjerujem. Kad ja govorim »oduševljeno«, činim to doista zato, jer to stvarno jesam, a ne zato što »čvrsto odlučujem« da takav budem. Moj poziv kao književnika donosi mi često potrebu da nastupam u ulogama, koje mi ne leže, da moram govoriti ljudima, koje mrzim; ali dok to činim, znam, da to ne govorim ja nego jedna figura. Danas je drugačije: Danas me stvarno uzbuđuje nešto, što stoji u suprotnosti sa svim mojim uvjerenjima, nešto što mi izgleda besmislenim.
Osim toga bojim se, da ti nanosim bol. U ove dane tvoje je srce otvoreno, i već malenkost ga može povrijediti. No unatoč tome, vjerujem da je bolje, da patiš zbog moje iskrenosti nego zbog moje neiskrenosti. Ne bi mi bilo teško da ti napišem konvencionalno pismo, da ti kažem, da si »izabrao bolji dio« i zaželim ti »uspješni apostolat«. Ipak bi ti odmah vidio, da je to sve bila laž; a kao što znaš, laž nije moja snaga. Vijest o tvojoj prvoj Misi ponukala me mnogo na razmišljanje i došao sam do zaključka, da je naše prijateljstvo doista nešto neobjašnjivo. Kako smo si mogli pisati tako često i tako duga pisma, iako imamo u osnovi različite nazore?
Sjećam se trenutka, kad smo se upoznali i siguran sam, da sam ti se učinio prilično neotesan i spreman na kavgu, i takav sam stvarno i bio. Ali vjerujem, da je to bilo potrebno, i kad su granice bile malo bezobzirno pomaknute, sve je pošlo bolje. Za mene si kod svog prvog posjeta bio poslanik svojih poglavara, koji hoće da me »obrate«, i izgledalo mi je, da iskreni postupak traži da ti pokažem, kako na tom području nema što da se učini, da se ja u svom položaju dobro osjećam — i dalje se još dobro osjećam — i da nemam ni najmanje volje prihvatiti uvjerenja, koja ne dijelim.
Kako vidiš na tom si polju postigao vrlo malo uspjeha; ne kažem baš ni malo, jer ipak si postigao, da mi vi sada izgledate manje fanatičnim. Danas smatram mogućim, da svećenik poštuje slobodu mišljenja svoga susjeda i da ne mrzi one, za koje vjeruje, da su na krivom putu — jer svaka netrpeljivost temelji se na mržnji; danas držim

mogućim otvoreno raspravljanje o najdubljim religioznim problemima, bez tvog nastojanja, da me poslije prvog razgovora ispovijediš (iako si ti zapravo do sada jedini svećenik, s kojim sam bliže saobraćao).
Vjerujem, da sam i ja sa svoje strane postigao jedan mali uspjeh, i to taj, što sam ti pokazao, da svi koji misle drukčije nego vi, nisu mnoštvo vrijedno osude, kako vi zamišljate i da čovjek može biti čestit i raditi za ljubav među ljudima, a da baš nije svećenik. Često mislim, da ono što nas dijeli, nisu naša različita shvaćanja, nego to, da se stvarno ne poznamo.
Raduje me, kad ponovno uzmem tvoja pisma, u kojima mi sasvim jasno kažeš, da sam u zabludi; i to mi se sviđa. I ti me u osnovi želiš »obratiti«, ali ti to ne činiš kao ostali, ti posjeduješ hrabrost, da ne prekidaš sa mnom samo zato, što već dvije godine uzajamno raspravljamo, a da vam se nisam ni za centimetar približio. Drugi svećenici bili su mi nakon nekoliko kratkih napora prišili atribut »loš« i otišli svojim putem. Ti nisi moje prijateljstvo smatrao opasnošću za svoju »dušu«, a ja sa svoje strane nisam preuzeo ulogu napasnika, kojega običavaju zli igrati u dramama vaših duhovnih pisaca. Vjerujem, da moja pisma nisu imala karakter đavolskih spletaka ili vješto postavljenih zamki. Moja namjera nije bila, da te »obratim«. Vjerujem, da je najvažnije i stvar je konačno u tome, da svaki služi Bogu u svojoj vjeri. Reći ćeš, da je to strahovita teološka zabluda, jer postoji samo jedna prava vjera. Ali valjda ipak razumiješ, da je bolje ostati vjeran zabludi, nego postati izdajica istine, kakvih ima tako mnogo u vašem taboru.
Do sada ti nisam rekao baš ništa o tvome svećeništvu. Znaš, da u to ne vjerujem, kao uopće ni u jednu od vaših služba, ali znam poštivati tvoje uzbuđivanje kod njegovog primanja, i skoro vjerujem, da ga malo i ja osjećam. Konačno vidiš, da su sva tvoja očekivanja i želje ispunjeni, i ja, kao tvoj prijatelj, radujem se s tobom, ako i smatram sve to praznim iluzijama. Ili možda ne sasvim praznim, jer iako su svi ti obredi za mene kule u zraku, ipak znam, da će toga dana tvoje srce biti ispunjeno velikom ljubavlju prema Bogu. Ne isključi me, molim te, iz te ljubavi. Moli Boga za mene, ne da se

obratim, nego da Ga ljubim, jer na koncu je zacijelo ipak sve u tome. Dopuštam ti dapače, da se toga dana moliš za moje obraćenje; doklegod je to iz ljubavi, možeš uraditi svaku besmislicu.
Sa srdačnim pozdravom tvoj prijatelj:
E. Martinez Marcos

7.

Dragi moj José Luis, kad primiš ovo pismo, već si sigurno vidio vrpcu. Među potezima kista na njoj možeš mnogo čitati, što sad nisam u stanju izraziti.
Kako sam često, dok sam je oslikavala, ponavljala rečenicu, koju si želio staviti na nju, svakako malo promijenjenu: »Cinge me, Domine, et in aeternum ero tecum – sveži me, Gospodine ...« Ne, Gospodine, sveži nas oboje, da uvijek ostanemo kod Tebe. Tvoje ređenje je nova vrpca, koja nas povezuje. Dopuštaš li mi vjeru, da i ja imam malo udjela na tvom svećeništvu? Kako sam često sanjala o tom danu? Znaš, da moji snovi daleko prekoračuju jedno pismo. Samo Bog je vrijedan te žrtve, da toga dana nisam uz tebe, a takve se moraju Njemu prinijeti, jer su teške! Ali u svojoj Očinskoj dobroti On mi poklanja, da ti se osjećam sasvim blizu. Udaljenosti, koje često tako smetaju, izgleda kao da su iščezle i osjećam te pored sebe, mnogo bliže nego onda, kad smo zajedno čitali priče ujka Fernanda ili igrali šah i ti me uvijek pobjeđivao. Povezuje nas isti ideal. Tvoj i moj život imaju isti cilj, iste nas stvari žaloste i vesele i isti nas događaji uzbuđuju. Ti proživljavaš »svoje« svećeništvo, i ja ga proživljavam s tobom.
Sveta Terezija iz Lisieux-a čeznula je za tim, da svoj život udruži sa životom nekog svećeničkog brata, a morala se zadovoljiti s time, da ga poveže sa životom nekih misionara, koje nikad nije upoznala. Ja, koja nisam Mala Terezija, imam sreću, koja njoj nije bila udijeljena. Ti postaješ svećenik! I za nekoliko dana moći će tvoje ruke, u kojima, vidim, dršće ovaj list papira, prinijeti Ocu zajedno sa velikom, snježno bijelom hostijom, jednu malu, koju ću svaki dan stavljati na tvoju patenu po svojim žrtvama. Pri tom ću biti uvjerena, da riječi tvoje Mise nisu prazna formula, nego neshvatljiva, divna stvarnost. »Ovo je Moje Tijelo, ovo je Moja Krv...« Tada ti više ne ćeš biti ti, pripadat ćeš jednom drugome. Ako se povežem s tobom, povezujem se i s Kristom i predajem se ljudima, koje ti Gospodin šalje na put, da ih poučiš, kako imaju na nebu Oca, koji je dobar i koji ih voli.
Dolazi mi u sjećanje rečenica, koju su nam rekli jednom prilikom razmatranja: »Svećenici su motor Crkve, redovnice su gorivo.« Od danas preuzimam na sebe, da te po svojoj molitvi uvijek snabdjevam gorivom. To je moj dar i to izražava vrpca. Na taj način sudjelovat ću na tvom svećeništvu. Jesi li s tim zadovoljan?
Vjeruj mi, José Luis, sad imam samo jednu misao: Što hoće Bog od moga brata? Što hoće On od nas? Moje sjećanje seže unazad i vidim te u tvojoj prvoj reverendi. Prve žrtve razdvajanja... Ah, mnoge, mnoge stvari, koje samo On zna, i koje su sasvim postepeno pripravljale ovaj dan! Kako divno Gospodin uzvraća! Što već znači prošlost prema ovoj beskrajnoj radosti?
Ovih dana dobivam brojna pisma i sva pišu isto. Govore sva o tebi. Crucita i Antonio ne pričaju o svojoj djeci; gotovo izgleda da su mališi pred tvojim velikim događajem stupili u drugi plan. Roditelji su... kao omamljeni od radosti. Kako je lijepo, što smiju doživjeti, da jedan od njihovih sinova postaje svećenik. Oni zapravo tek sada žanju, što su prije sijali. Po njihovim rukama upaljeno je u nama svijetlo vjere i pripravljeno zvanje, koje su već prije nosili u svojim srcima. Koliki dar nam je Bog dao s takvim roditeljima! Kad ne bih znala, da je Bog dobar i da nas ljubi i da zato što je savršen, saopćava svoju savršenost svojim stvorenjima, spoznala bih to gledajući njih. A ti im po svom svećeništvu možeš bogato uzvratiti ono što su za nas učinili.
Što još da ti kažem? Ne mogu izraziti riječima, što osjećam pri pomisli, da si sad gotovo svećenik. José Luis, ispuni ono, što od tebe traži tvoje dostojanstvo. Iako ostaješ čovjek, ne smiješ ipak više biti kao ostali. Uzmi za uzor Onoga, koji je bio Bog i postao čovjek ne prestavši biti Bog. Ti si čovjek, a uskoro ćeš utjeloviti Krista ne prestavši biti čovjek; ali moraš biti takav, da tvoje ljudsko biće nikada ne sprečava druge, da u tebi vide Krista. Zato moraš biti u čvrstoj povezanosti s Njim. Ako »svoju misnu žrtvu« potpuno proživljavaš, to ćeš postići.

Na dan tvoga ređenja i primicija trebaš na mene misliti samo s radošću. Naša te razdvojenost toga dana ne smije žalostiti. Znaš, da sam sretna, beskrajno sretna, a misao da si ti svećenik, potpuno me ispunja, čak tako, da ništa ne tražim.

Poljubi mjesto mene svoje posvećene ruke. I ako ih nakvasiš suzama, pomisli, da bi to bile moje suze, kad bih sad bila uz tebe. Tvoj svećenički blagoslov moli tvoja sestra, koja je vrlo ponosna na tebe i koja je povezana s tobom uže nego ikada prije.

Maria de los Angelos

8.

Dragi prijatelju, prekjuče sam primio tvoje pismo. Kako da ti objasnim svoje uzbuđenje, sasvim izvanredno uzbuđenje? Ne znam pravo, je li me pismo obradovalo ili rastužilo, ali jedno je sigurno, da sam ti vrlo zahvalan, da si me se sjetio pri tom važnom događaju.

Ta vijest krije ujedno radost i tugu, ukoliko mi s tvojim ređenjem objavljuje moj fiasko, ako se to tako može nazvati. Kako često sam se pitao, otkako sam napustio sjemenište, jesam li slijedio težnju za udobnošću ili je to bila pobjeda! Oprosti, što ne mogu promatrati tvoje ređenje, a da mi ne iskrsne taj fantom mog prošlog života, koji uzalud pokušavam zaboraviti. Ne znam, da li se isplati govoriti o mom sadašnjem životu. Studiram farmaciju i nadam se, da ću slijedeće godine završiti. Posljednje godine su me mnogo promijenile, nažalost u različitom obziru. Vjerojatno više nisam vrijedan, da me smatraš svojim prijateljem. Žalosno je, da moram govoriti tako pesimistički. Ne bih to činio, kad te ne bih držao jednim od svojih najboljih prijatelja. Doduše nije mi u životu išlo baš naročito loše, ali sam vidio tako mnogo stvari, doživio tako mnogo nepravde, da se katkad osjećam upravo razočaran i poražen.

Ti si svoj život posvetio Bogu. Nek te On vodi na tvom putu, da se nikad od Njega ne odvratiš. Ako me, dok čitaš ovo pismo, još smatraš svojim prijateljem, možeš biti siguran, da će me tvoj odgovor beskrajno radovati i biti mi blagotvoran.

S najljepšim pozdravima tvoj:

Arturo Rosales

9.

Dragi José Luis, uvijek sam te nazivao svojim Benjaminom, ali kad sad pišem tvoje ime, nalazim se pod dojmom »José«. Zašto ne možeš umjesto mog Benjamina biti moj Josip. Poput Jakova sam te pretpostavio svim svojim dječacima na vjeronauku; već je prošlo trinaest godina od tada. Da su drugi mogli zaviriti u moje srce, bili bi tamo vidjeli tebe odjevenog u tuniku najljepših boja. Uvijek sam vjerovao u ostvarenje tvojih dalekosežnih ali dobrih snova. I nisam se zabunio: Danas mjesec i zvijezde časte moga Joséa. Mogao bih reći kao patrijarh: »Želim ići i vidjeti ga prije nego umrem.« Ali ti me, Gospodine, održavaš na životu da vidim veće čudo nego Jakov: ti, José, nisi Kristova slika, nego Njegovo pravo Utjelovljenje. Daj, Bože, da ova stvarnost bude vidljiva i mojim tjelesnim očima.

Vjeruj mi, José Luis, kad sam juče primio vijest, da ćeš za nekoliko dana biti zaređen, plakao sam, kao da moj vlastiti sin ili unuk postaje svećenik. Osjećam se usamljen i star. Ali radost, što vidim tvoje ime povezano s riječi svećenik, produžit će mi život još za nekoliko godina. Zamisli, premda sam već tako star, još uvijek ponekad sanjam o očinstvu. Lijepo je biti otac mnogih duša; i slušati kako te sedam stotina ljudi naziva ocem; to tješi malo zbog prašine na namještaju. No ponekad je usamljenost tako velika i spopada me napast da vidim, da je naš život beskoristan.

Danas imam dojam, José Luis, da si ti plod moje samoće, da si mi sin. Imam sedamdeset i jednu godinu, osijedio sam i idem na tri noge, jer više ne ide bez štapa. I u toj dobi odjednom imam sina! Dopuštaš li mi vjerovati, da sam ja bio taj, koji je u tebi probudio misao na sjemenište, onda na vjeronaučnim satovima? Sjećam se, kao da je bilo danas, kako si mi jednom poslije Mise rekao u sakristiji: »Lijepo je biti župnik«. U tom času nisam ništa rekao, ali slijedećeg dana, kad sam služio Misu, sasvim sam sigurno osjećao, da ću te jednom vidjeti na oltaru. No istovremeno sam također mislio: »Dugo je to dvanaest godina«, a sad je i to prošlo. Time, što ti postaješ svećenik, moj je život ispunjen, učinio sam dosta s tim, što ostavljam tebe, koji ćeš za mene uskočiti u prolom.

Jučer sam razmišljao o svemu tome i na kraju načinio statistiku, da bih svladao trenutke utučenosti. Od sada ću uvijek, kad me pritisne misao, da je naš život beskoristan, izvući ovaj spisak i bit će mi odmah bolje.

Pogledaj, taj izgleda ovako:

1	svećenik
7	redovnica
17.000	Misa
3.000	vjenčanja
6.000	krštenja
100.000	ispovijedi (otprilike)
1,000.000	oproštenih grijeha (ili više)
5.000	propovijedi
17.000	čitanja časoslova
17.000	sati razmatranja
3.000	osoba, uz koje sam bio u smrtnom času
	bezbrojna dušobrižnička pisma
	bezbrojni satovi vjeronauka
	bezbrojni posjeti bolesnicima

Ova je statistika vrlo netočna, još jednom ću je uspostaviti sa svim pojedinostima. Ne, ne iz ponosa! Zacijelo znam, da je sve samo milost i da ja ne bih bio zaslužio da držim niti jednu Misu, ali ipak, držao sam ih, i to mi ne može nitko uzeti. Znaš li ti, što to znači učiniti 6.000 ljudi kršćanima, 6.000 ljudi, koji bez mene ne bi bili mogli ući u nebo?

Josée Luis, dragi mladiću, to te čeka: tužni časovi (da, mnogi, ne treba lagati), ali daleko više časova radosti i prije svega zadovoljstvo, što smo predali sve, nismo ništa zadržali za sebe, poklonili smo Bogu svoje stablo, ako i stavljamo tu i tamo koju jabuku u svoju torbu. Divno je biti svećenik, to ti kažem ja, koji sam star čovjek. Znaš li što to znači, krstiti jedno malo biće, vidjeti ga kako raste, poučavati ga o Bogu, vidjeti mu oči pune vjere i pouzdanja, kad pristupa prvoj svetoj Pričesti; opraštati grijehe odraslome (mnoge, već ćeš vidjeti), ali znajući, da on ljubi Krista, Krista, kojega si ga ti naučio ljubiti, i kad počinja pogreške – jer život je težak – da ga to boli; vidjeti ga konačno, kako osniva obitelj; kako sve opet počinje kao i prije? I zbog toga je cijelo tvoje djelovanje usmjereno prema nebu. Da, svećenikovo nebo mora biti vrlo veliko, možda je i ono podijeljeno na župe. Tek tamo će nas ljudi sasvim upoznati, ovdje nas ne razumiju, i gotovo ih moramo za kose vući u nebo; ali kad to gore spoznaju, kvasit će nam noge suzama. Naravno, morat ćemo im tada reći, da taj koji ih je spasio nismo bili mi, nego Krist. Ali ćemo osjećati izvjesno zadovoljstvo, kao kanal, kad bi znao da nam dovodi pitku vodu.

Već je prošla ponoć i svi moji ljudi spavaju, možda ovaj ili onaj čini kakvu glupost, jer tijelo je slabo. Ja još bdijem; češće netko kuca u ovo vrijeme na moja vrata: »Upravo sam prolazio i vidio da gori svijetlo i tada sam pomislio, ne bih li se mogao ispovijediti.«

Sat na tornju je odbio jedan. Sad kao i svako veče prinosim usne raspelu: »Tamquam jumentum factus sum apud Te (ali ne bojim se ništa, Gospodine) sed semper ero Tecum – kao magarac sam pred Tobom, ali želim stalno biti uz Tebe.« Noćas mi misao, da si ti za osam dana svećenik, ne će dati da zaspim. Sutra će moje riječi u Misi imati novi sjaj, i izgledat će mi, kao da još jednom imam svoje primicije, okružen svojim dragima, koji me već dugo čekaju na nebu, u crkvici mog rodnog mjesta; s mladićima, koji su pjevali na koru i oltarom punim svijeća. Znam, da će mi doći suze, hvala ti na pismu, hvala Kristovoj milosti, koja nas uvijek prati.

Ne znam, kako da završim. Radujem se silno tome, da ću ti, ako dođeš, služiti u tvojoj prvoj Misi i obnoviti sjećanje na vrijeme, kad si ti prije četrnaest godina meni ministrirao. Ah, da, onda mogu stvarno reći s Jakovom: »Ići ću i vidjet ću ga prije nego umrem«, ili kao Simeon: »Sad otpuštaš s mirom slugu svoga, Gospodine, jer vidješe oči moje spasenje Tvoje, koje si pripravio pred licem sviju naroda: svijetlo da rasvijetli neznabošce i slavu naroda svojega Izraela.« Ne reci, da govorim budalaštinu; ti si doista sav moj ponos, ili ne možda ti, nego Krist, ali to je sve tako divno i tajanstveno, da više ne mogu razlikovati, oko koga se kreće.

Sad dosta. Ujutro rano moram (u 6 sati) sjesti u ispovijedaonicu, a moje stare kosti ne mogu više podnijeti nagle promjene, no danas sam morao to svakako riješiti. Misli na mene kod svoje prve Mise, i budi sigu-

ran, da ja tebe ne ću zaboraviti. Sad ću završiti pismo, u kome te nazivam bratom, jer kad dobiješ list, bit ćemo po tvom svećeničkom ređenju međusobno izjednačeni. Svako dobro, dragi moj, tvoj brat u Kristu

Gerardo

10.

Dragi José Luis, želim ti samo jedno: da bi uvijek mogao biti svećenik, svećenik i s a m o svećenik. A zatim da negdje na kraju, jer tako ih je mnogo koji to trebaju, moliš i za mene, jer je svećenikova molitva Njemu uvijek blizu, sasvim blizu. Neka te Bog blagosliva stalno kao danas. Tvoj:

Antonio

Ja te odrešujem

Dok počinjem ovo poglavlje, čudim se samo tome što sam toliko slobodan te pišem o ispovijedi, o kojoj još tako malo znam. Don Gerardo, vi biste morali pisati ovo poglavlje, a ne ja, vi sa svojih 100.000 ispovijedi i svojim milijunom oproštenih grijeha...

Vjerojatno je to općenita pogreška cijele knjige, jer što ja mogu već reći o svećeništvu i o žrtvi svete Mise? Samo njezina aktivnost daje knjizi možda izvjesno opravdanje, jer ovdje se ne nalaze dogmatske rasprave o tome, što je svećeništvo ili što bi trebalo biti, nego se samo iznose svježi, živi dojmovi prvih časova. Možda sam ovu knjigu trebao pisati dvadeset godina kasnije; no tada bi ona — nažalost! teško mogla biti prožeta uzbuđenjem koje danas osjećam.

Nekoliko dana nakon primicija napustio sam Španiju, da bih opet započeo studentski život. Ali nedostajalo mi je nešto da budem svećenik u punom smislu riječi i to: nisam smio ispovijedati. Bio je to osjećaj sličan onome, kod ređenja prije nego nam je na koncu Mise spušten rub misnice i podijeljena vlast opraštanja grijeha.

Kad sam ponovo došao u Italiju, a bilo je prošlo uskrsno vrijeme, u kojem smo mi studenti često pomagali rimskim župnicima, nisam očekivao da će mi se pružiti kakva prilika za to; no ona je ipak došla.

Jedne večeri, otprilike sredinom svibnja, malo prije ispita, rekao nam je Regens, da su od njega molili ispovjednike za jedno malo selo blizu Rima, u kojem se održava misijska nedjelja. Za tu zadaću javili su se uglavnom mladi svećenici, a i ja sam tu spadao.

Tako sam zaklopio svoje povijesne knjige i otvorio moralnu teologiju, koju već tri godine nisam pogledao. Što sam više listao stranice, tim više mi je rastao strah, jer sam opažao, da je sve što sam učio, potonulo (potamnilo) i zaboravljeno. Gotovo sam otišao Regensu da precrta moje ime na spisku, ali nisam imao hrabrosti da se odreknem tako dugo gajene želje. Sjedio sam uz knjigu

do dva ujutro. Napokon sam preporučio Bogu uspjeh poduhvata i legao.

Pod predavnjima slijedećeg jutra bio sam prilično odsutan. Prvi puta osjećao sam se kao dušobrižnik, ispred mene su iskrsla lica, koja su se približavala mojoj ispovijedaonici. Taj dojam rastao je još poslije podne, dok smo šuteći sjedili u autobusu, da jedni drugima ne bi saopćivali osjećanja! Osjećao sam se povezan s ljudima uže nego ikad, kao brat svih radnika u tom punom autobusu, koji su me možda promatrali pogledima pomračenim od predrasuda, kao brat one žene s košarom voća, i vozač koji mi je pred očima raširio komunističke novine u svoj njihovoj veličini.

Opet mi je došla misao na krv. Sjetio sam se rečenice, za koju ne znam od koga potječe: »Svećenici, vi ste upravljači krvi.« Sad sam bio na putu da je dijelim upravo kao u pričesti. Hvatala me jeza pri pomisli na ono, što sam trebao učiniti: opet u šumi tajni i čudesa! Kad podignem ruku, trga se u nebu jedan list u povijesti života jednog čovjeka: ne radi se o više ili manje lijepom obredu, niti o nježnoj riječi utjehe, nego o čudu mojih ruku, isto takvom kao kad bi ozdravljale bolesne i liječile hrome; jer tko može oprostiti grijehe osim Boga? Progonila me misao da smo mi ljudi izgubili smisao za čudesa. Kao čudo izgleda nam ono što »vidmo« i što je korisno: Čudo je suzbiti poplavu ili požar, čudo je uskrisiti mrtvaca, čudo je umnožiti kruh ili ribe. Međutim to, što je uvreda Boga, koja seže dotle, da nas osuđuje za svu vječnost, nestaje kao da je nikad nije ni bilo, ne čini nam se vrijednim isticanja. Možda bi bilo dobro, kad bi Bog na neki način – ne znam kakav – pokazao kako iščezavaju naši grijesi, nešto poput ruke na gozbi kralja Baltazara . . .

Popodne u šest sati stigli smo u seoce, gdje nas je župnik spremno očekivao. Kad nas je ugledao, odahnuo je s olakšanjem i rekao: »Četiri, dobro. Toliko i trebamo. Večeras će, nadam se, biti za sve posla.«

Ušli smo u župski dom i popili čašu mlijeka. »Sad dolaze djeca do devet sati«, rekao je. »U deset sati je noćno klanjanje za muževe i mladiće i mislim da će ispovijed trajati do dva sata, do Mise. Ujutro rano dolaze žene.«

Bio je to simpatičan čovjek, koji nas je pomalo gledao kao svoje sinove.

Pogledali smo se prilično uplašeno i dok smo stiskali svoje krunice u džepu, rekosmo: »Stojimo Vam na raspolaganju.« Crkva je bila mala, gotovo sirotinjska, ali je imala vrlo lijepo oslikane prozore, koje su davali neobično sjenovito svijetlo i poticali na pobožnost. Župnik nam ih pozorno pokaza: »Misni stipendij jednog Amerikanca, čiji je sin tu pao u prošlom ratu.« Smiješio se. Tada nas je dopratio do ispovijedaonica; bile su uske s tvrdim sjedalima. Šum brzih, tapkavih koraka pokaza nam, da su se crkvena vrata otvorila i da je bujica djece ušla. Disao sam dugo i duboko.

U početku je moj primitivni talijanski ispadao malo mucavo, ali kasnije je sve išlo glatko. Već kod druge ispovijedi nestala su mi sva strahovanja i osjećao sam neobjašnjiv spokoj. Djeca su dolazila nabrajala svoje grijehe brzo, ali promišljeno da ništa ne zaborave i primijetilo se, da je spisak bio pripravljen. Trudio sam se da govorim njihovim jezikom, a prije svega da odu zadovoljni iz ispovijedaonice. Bilo bi žalosno, kad bi ispovijed, koja je ustanova Božje ljubavi i milosti služila za to da ljude uznemiruje.

Konačno sam zadovoljan ustao. Osobito me je veselilo, što su oni zaista došli s pouzdanjem punim vjere, a ne da izvrše naređenje, što su čvrsto vjerovali u oproštenje svih svojih grijeha i razgovarali sa mnom kao da govore Bogu. To je dostajalo, da budem od srca radostan.

Tek sam se poslije večere, kad su došli muževi i mladići osjećao zapravo kao ispovjednik. Kad danas promatram stvar iz izvjesnog odstojanja, izgleda mi, kao da sam tada bio obala, o koju je udarao val za valom i odlagao sav glib i prljavštinu, koju je nanosio sa sobom. Sjedio sam na stolici, a oni su klečali na šamlici za klečanje, jer nije bilo dovoljno ispovijedaonica i tako smo se mogli uzajamno točno vidjeti. Možda je to za njih bilo malo teže – ne mnogo, jer sam bio nepoznat u selu – ali meni je to bilo drago, jer odijeljen rešetkom uvijek sam imao utisak, da govorim prikazi.

Bili su to jednostavni ljudi svi s istim pogreškama, i čovjek je morao s njima govoriti o njihovim stvarima, s njihovim jezikom. Vjerujem, da ne griješe iz zle volje,

nego iz dosade seoske uspavanosti i tupog materijalizma, što ga izaziva svakodnevno bavljenje poljem i stokom. Kako je krasno podići ruku i vidjeti ih kako zadovoljno odlaze. Zatim, da će barem nekoliko dana živjeti u stanju milosti. Objasniti im, da je ispovijed nešto posve jednostavno, da ih svećenik potpuno razumije, jer je i sam čovjek, da se ne uzrujava zbog njihovih slabosti, koje i sam poznaje. Opomenuti ih, da ne dopuste, da teret grijeha na njima dugo počiva, nego neka ga se riješe što je moguće prije, jer je onda sve mnogo ljepše; i opaziti, da osobito mladići uviđaju, kako je bolje voditi čist život, jer im tužna neugodnost zbog njihovih grijeha govori iz lica.

Bilo je pola tri izjutra, kad sam ustao sa stolice, na smrt umoran, ali zadovoljan i ispunjen radošću, koja se doista ne da opisati. Svi su mi ti mladići postali dragi, i bilo mi je žao, kad sam gledao kako odlaze, možda do slijedeće godine, a ja ih ne mogu slijediti, ne mogu im pomagati u životu, usmjeravati ih, jer život je težak, a đavao je budan.

Kad sam te noći legao i prosuđivao ovaj dan, bilo mi je jasno, da je bio najpuniji u mom životu. Mnogi su ljudi toga popodneva učinili korak k Bogu i to ... po mojim rukama. Nisam bio na to ponosan, jer sam znao da nisam vrijedan tog velikog dara, ali unatoč tome, srce mi je bilo puno i zahvalno; isplatilo se je živjeti. U sedam ujutro opet sam, još smrtno umoran, sjedio u ispovijedaonici; ovaj puta su dolazile žene. Kakva razlika! Ispovijed muškaraca dovodila me bliže k Bogu, a ispovijed žena vodila me u mlin svakidašnjice, k radu u sobi i kuhinji. Ovdje se morao dati smisao njihovom životu, pomoći im da vide Boga među kuhinjskim loncima, da ih ne pritisne tupost, koja njihov život doduše ne čini grešnim, ali ga čini neplodnim i opterećuje beskorisnim malenkostima.

Bilo je ispovijedi, moram i to reći, koje su me najdublje potresle: žene, koje su znale patiti, i poznavale razloge zbog kojih su trpjele; muževi, koji su se borili protiv najmanjih pokreta sebičnosti, starci i starice, koji su svoj dan provodili u molitvi za čitav svijet, mladići i djevojke, koji su se u grešnoj okolini sačuvali čistima. Čovjek se tada zapita, zašto Bog dopušta, da mi sjedimo,

a ovi ljudi kleče, kad su prije trebali oni odrešiti nas, nego mi njih. Ali odmah se na to javlja Bog, koji sa smiješkom kaže: Ludo, što zapravo čini tvoja ruka, kad je dižeš u ispovijedaonici? Ja sam taj, koji oprašta, neka ti je jasno. Ustalom, zar je uopće itko dostojan da oprašta grijehe?

Kad sam u dvanaest sati služio Misu i okrenuo se za »Dominus vobiscum«, pogled mi je kliznuo crkvom i imao sam dojam, kao da ona pripada pomalo meni, kao da su svi koji tamo kleče pomalo moja djeca, moja djeca u trajanju od jednog kratkog trenutka.

Kad smo opet sjedili u autobusu, bili smo mnogo govorljiviji, nego kod dolaska. Svaki je htio iznijeti svoje utiske, koji su kod svih bili jednaki, naime radost, osjećaj, da smo stvarno dušobrižnici, i nestrpljenje, da konačno smijemo ozbiljno raditi. Naravno, sasvim smo čuvali ispovjednu tajnu i pripovijedali smo o svojim govornim poteškoćama, koje su katkad dovele do veselih brkanja i zabuna. Znali smo, da je to dopušteno, jer se zapovijed šutnje odnosi samo na iznesene grijehe u sebi; no radije smo željeli biti previše točni, nego počiniti i najmanju neopreznost.

Autobus je napuštao selo, i svi smo kao po dogovoru pogledali još jednom nazad prema crkvi, da je dobro upamtimo, kao da je predstavljala našu prvu župu. Sat kasnije uronili smo u vrevu velegradskog prometa, u talasavo more ljudi, koji ne bi nikad točno shvatili razlog naše radosti.

U sasvim drukčijim okolnostima odvijalo se moje drugo djelovanje kao ispovjednika. Ovaj puta je došlo još nenadanije.

Po završetku semestra, odlučio sam otići nekoliko mjeseci u Francusku da se odmorim i istovremeno temeljito naučim jezik, koji sam doduše znao prema gramatici, ali nisam znao govoriti. Tako sam došao u malo selo nedaleko Lyona, u kojem pišem ove retke. Kad sam vidio mirnu prirodu i seosku tišinu mjesta, nisam mogao ni sanjati o ovome što se dogodilo nakon dva dana, i da mi je netko ispričao to što sad kanim iznijeti, smatrao bih to sasvim nevjerojatnim, kao što će sigurno velik dio mojih čitalaca to držati nevjerojatnim.

Dogodilo se to vako: Otprilike deset minuta iza osam sjedio sam za večerom u maloj blagovaonici samostana, u kojem sam preuzeo kapelansku službu. Odjednom odjekne sirena, otegnutim zavijajućim zvukom, koji se triput ponovio i zaustavio mi žlicu na putu između tanjura i usta. Kad je došla žena, koja mi je servirala večeru, zapitao sam je s nekoliko skrpanih riječi: »Što se to dešava?« »Ne znam, neko zlo«, rekla je, »tri signala znače da je neko zlo.« U taj čas stupila je u sobu majka poglavarica i saopćila mi, da me upravo nazvao župnik. Dogodila se željeznička nesreća i on me moli, da ga ako mogu pratim.
Kad sam sjedio u taksiju, nakon brojnih objašnjenja, postepeno sam shvatio, da se radi o teškoj nesreći u blizini Chateauborga, otprilike četiri kilometra daleko od Tournona, gdje smo stanovali.
»Mrtvih?«
»Vjerojatno da. Mnogo.«
Kako da opišem tu strahovitu sliku, tu hrpu razmrskanog željeza, koje se tamo nagomilalo na sparini ljetne večeri.
»Kako se to desilo?«
»Vlak, Michelin dolazio je brzinom od 70 km. Nekom zabunom sproveden je na isti kolosjek jedan teretni vlak. Nisu se mogli vidjeti zbog zavoja.«
Policija je bila opkolila mjesto nesreće bodljikavom žicom. »Michelin« se sastojao od četiri vagona, koji su bili gotovo sasvim puni putnika. Lokomotiva teretnog vlaka ujurila je u prvi kao ruka u rukavicu, tako da je unutri sve smrskano. Drugi je vagon zgnječen kao harmonika. Treći je naletio na oba prednja, a četvrti je samo malo iskočio iz tračnica.
Osjetio sam, kako mi krv udara u glavu; stenjanje ranjenih dopiralo je do nas naglašavano dugim signalnim zvižducima lokomotive. »Naprijed!« rekao je župnik. Pokrenuo sam se poput automata. Kad smo došli do žičane prepreke, zaustavi nas jedan policajac. Čuo sam, kako je govorio mom pratiocu, ali sam jedva nešto mogao razumjeti, osim da je stalno ponavljao riječi: »Kotao« i »opasnost«.
Župnik je stajao stisnutih usana i isturene brade, kao da želi skupiti snagu. Objasnio mi je:

»Opasno je. Prvi vagon tlači kotao lokomotive i moguće je da ovaj prsne. Pokušavaju otvoriti jedan ventil, ali to može još dugo trajati. Ako pukne, odletjet ćemo u zrak.«
»Što da radimo?«
Nije odgovorio. Ali obojica smo znali, da je odluka pala odavno. Mora da je to shvatio i policajac, jer kad smo mehanički pošli dalje, jedva da se pokrenuo, da nas zadrži.
»Moj francuski . . .«
»Čini što možeš«, bio je njegov odgovor. »Ne trebaš znati francuski, da bi mogao opraštati grijehe.«
Spopao me strah. Strah, koji me je gotovo stezao u koljenima. Taj otegnuti, tužni zvuk lokomotive bio je kao trn, koji se polako zabada u meso. »Možemo odletjeti u zrak«, ponovio sam, a zatim »Odrešujem te za vječni život . . .«
»Hoćete li mi dati odrešenje za svaki slučaj?« rekao sam, klekao pred njim i primio božansko oproštenje. Tada je on učinio isto i ja sam nad njim učinio znak križa. Približili smo se nesretnom vlaku. Župnik od Chateaubourga je odahnuo kad nas je ugledao. Lice mu je bilo uprljano čađom i krvlju.
»U prvom vagonu se ne može ništa napraviti. Jedan mora sa mnom ući u drugi vagon, a drugi se treba uspeti u treći.«
Kroz rupu na prozorskom oknu, koja je upravo bila načinjena čekićem, ušli smo u taj zatvor od željeza i razvalina, što je sačinjavalo drugi vagon. »Ovdje velečasni, ovdje!« Disao sam duboko, dok mi je ruka pravila znak križa nad jednim licem zgnječenim poput lista; zatim iznad dva oka, koja su izvirivala ispod sjedišta, koje su dva čovjeka pokušavala sjekirama podići; nad ženom, koja je stiskala ruke na želudac, da zadrži krv, koja joj je istjecala između nogu, dok je nešto govorila, što je zvučalo kao: »Bila sam na putu za Valencu, velečasni, zbog očevog pokopa . . .«. i nad djevojčicom, čije je lice pokrivala krvlju natopljena marama; i nad plavom, od tijela odijeljenom glavom.
»Oproštenje«, »moliti», »grijesi«, »kajanje«, te sam riječi često rekao nepovezano, i one su mi izgledale tako sporedne prema divnima: »Ego te absolvo . . .«

Ovdje se pokazalo, da su prastare riječi zaista jedine, o kojima u odlučnom času sve ovisi. I zviždanje lokomotive koje se još uvijek usijecalo u nas. »Možemo svakog časa odletjeti u zrak.« Što je sada bila smrt? Što sad znači riječ »umrijeti«? Morao sam se penjati preko hrpe drvenih komada, koji su nekad sačinjavali klupu, da bih podijelio odrešenje lešu sijede kose, prije nego ga iznesu kroz prozor,i da bih došao do žene, koja je ispod ogromne gomile kovčega neprestano ponavljala: »Moje dijete, moje dijete! Jeste li mi vidjeli dijete? Ima godinu dana, godinu dana!«

Oko pola dvanaest u noći umuknulo je zviždanje. Mladi čovjek sa čeličnim šljemom, koji je radio pored mene, pogledao me. Odahnuli smo. »Sad su oslobodili jedan ventil.«

»Da«, odgovorio sam i prešao rukom preko čela. Tek sam sada osjetio iscrpljenost; morao sam se čvrsto držati da ne padnem. Do sad me je bilo podržavalo živčano naprezanje, ali sada su me sile otkazale, bio sam kao opustošen.

»Izađite za trenutak, gospodine župniče, inače ćete se zagušiti u ovom paklu.« Kad sam bio napolju, ponovio sam: Ovaj pakao... Prišla mi je sestra bolničarka. Ne znam ni što je pitala, niti što sam odgovorio. Jamačno je odmah shvatila, da nisam Francuz. Pokazala je prema mome licu i rekla: »Krv.« Stresao sam glavom. Uzela me za ruku, povela me na cestu i pokazala kabao s vodom. Morala me je smatrati ludim, jer sam ostao nepokretno stajati. Na to je zgrabila komad zavoja, natopila ga u vodi i pritisnula mi na čelo. Postepeno mi je postajalo bolje; rekao sam: »Hvala«, vjerujem na španskom i — zgnjurio glavu u vodu.

Sad su došla četiri svećenika iz Valence i dva iz Saint Peraya.

»Sad više ne ćete biti potrebni. Sjedite i bar sad se malo odmorite.«

Propuhavao je laki povjetarac, bila je mrkla noć, kao da je nebo prekriveno velikim crnim ogrtačem.

»Koliko mrtvih?«

»Do sada sedamnaest i otprilike devedeset ranjenih. Ali prva se kola još ne mogu otvoriti; postoji bojazan, da su svi putnici u njima mrtvi. Karoserija se ne da odijeliti

od lokomotive teretnih kola. Iz Lyona stiže dizalica, da ih razdvoji.«

Tek sada sam opazio, da su otišli skoro svi ljudi, koji su se oko osam sati skupili oko vlaka. Bilo ih je ostalo stotinjak; radili su na vagonima, a nekoliko tuceta bolničkih sestara trčalo je neprestano tamo-amo. Noć je postajala teža i sporija. Vladala je napadna, tjeskobna tišina, samo od vremena do vremena oglasila bi se truba bolničkih kola, koja su odlazila sa svojim bolnim teretom. Sjedio sam na rubu ceste, nepomičan kao kip, nijednom ne trepnuvši, kao da su mi kapci od mramora. Oko jedan sat stigla je dizalica iz Lyona zajedno sa nekoliko velikih reflektora, koji su jasno osvjetljavali mjesto nesreće i olakšavali posao.

Svi su se bojali časa, kad će biti provaljena prva kola. Promatrali smo kako su hvataljke zgrabile sa dva kraja, točak se okreta, polako, polako, kako se metal savijao i pucao, prsnula su prozorska okna i ukazao se jeziv teret — ruke, kovčezi, glave, knjige, kaputi, novine, noge — s obje strane tračnica. Stisnuo sam zube; došlo mi je da povraćam. Mlada sestra bolničarka pored mene je glasno vrisnula. Konačno je dizalica spustila gomilu željeza na cestu. Oko dva ujutro ušao sam ponovo u auto. Pored mene je šuteći sjedio župnik. Deset minuta koliko smo trebali do svog sela bile su jedna jedina iskrena molitva. Molio sam za mrtve — tridesetisedam pisale su novine slijedećeg dana — kao da su mi braća i sestre. Osjećao sam se tako bliz ljudima... Pogledao sam svoje ruke: Sad su oni u nebu... Možda je neki u nebu zahvaljući ovim rukama.

Sad sam znao, što znači odrješivati, i to u okolnostima, kad se nije uračunavao moj ljudski udio, kad sam jedva mogao izustiti koju riječ, i samo je Krist koristio moje ruke, da oprašta grijehe. Što li je značilo onih nekoliko riječi utjehe i poticaja, koje sam usput mogao uputiti tim ljudima, prema znaku, koji je moja ruka opisivala nad njima i otvarala im vrata vječnog blaženstva?

EPILOG

Stosedamnaest misa

Tournon, 15. srpnja 1953.

Dragi moj Antonio, ne možeš zamisliti, kolika je moja radost, dok ti pišem ovo pismo. Kad ga budeš čitao, bit ćeš već svećenik. Kako velika, divna riječ! Antonio, sad ćeš mnogo toga razumjeti; razumjet ćeš moje suze prije tri mjeseca, i zaista sam tako nametljivo govorio o svećeništvu i rekao ti da će i tebe uskoro zarediti.

Moram ti priznati, ne znam, kako da napišem ovaj list; tako sam se silno radovao, da ću ti pisati, a sad ne znam, čime da počnem, i kako da ti govorim. Osim toga je neoprostivo, oduzimati ti vrijeme u ove dane, jer ti stvarnu radost ne pružaju moje riječi, nego minute, kad s Njim govoriš i jasno ti je što Jesi. Pogledaj, napisao sam »Jesi« velikim slovom, ne znam zašto. Ti ćeš, stari filozofe, biti ovih dana iznenađen i potresen, kad vidiš, da biće nešto vrijedi, naime kad opaziš, da je promjena, koja se u tebi zbiva, bitna a nipošto izvanjska.

Sad bih ti volio malko pričati o svom svećeničkom iskustvu. Dakako, to je zapravo smiješno, ali mi ipak dopuštaš radost da ti nešto kažem u ova tri mjeseca, o stosedamnaest Misa, koje sam odslužio?

Prije svega htio bih ti reći, da sam ponosan na svoje svećeništvo i svaki dan zahvaljujem Bogu za nj. Ja sam doduše bijedna mrcina, a nikako svetac i moram priznati, da iz svog svećeništva nisam izvukao sve, što bi se moglo upotrijebiti, ali i ovako mi je ova godina donijela toliko radosti, da je ne bih htio mijenjati ni za jednu od dvadesetdvije minule. Kakogod bilo, postao sam drugi čovjek, promatram svijet s drugog stanovišta i govorim Bogu na drugi način. Moje Mise... ne, više ne osjećam uzbuđenje svoje prve Mise, i rastresenost mi je često tolika, da ne bih mogao zamisliti; pa ipak ne bih to pola sata svakog jutra dao ni za najljepših pola sata svoga života, jer, prijatelju, Misa je — jednostavno rečeno — lijepa do suza.

Dogodit će ti se za nekoliko mjeseci, da izađeš iz crkve nezadovoljan sam sa sobom, ali nikad ne ćeš izaći nezadovoljan s Bogom. Sigurno je, da se On uvijek zalaže i toliko ti je blizu, koliko je potrebno, da uhvatiš i čvrsto držiš Njegovu ruku; a ako si još tako rastresen, ne uzmanjka trenutak, u kojem On kao sunčana zraka prodire u srce i čini ga radosnim i spremnim za ostatak dana.

Prekosutra moja Misa ne će biti tako veličanstvena kao tvoja, Antonio. Ne ću drhtati kao ti, i ne će mi srce biti prostrano poput tvoga; ali divno je da ti sa svim svojim uzbuđenjem Misi ništa ne dodaješ, jer On čini sve, kako u tvojoj, tako u mojoj, tako i u Papinoj Misi. Ne znam, što misliš o tome, ali za mene je velika utjeha, što sa sigurnošću znam, da mi u Misi ne odlučujemo baš ništa, da, ulažemo li mi malo ili mnogo osjećaja i pobožnosti, uvijek i u svakom slučaju dolazi On i zbiva se ono isto, što se dogodilo u Kristovim rukama na Veliki četvrtak. Možda to zvuči kao isprika za našu nepažnju, ali je to istina, koja se ne može nijekati. Možda ti izgleda neobično, da ti tako govorim uoči Mlade Mise, ali moje su riječi u osnovi iste kao i prije tri mjeseca i važe isto tako za naredne godine. Moje kratko iskustvo želi ti dati ovu utjehu: Ne brini se, dragi prijatelju, i ne muči svoj mozak pitanjima (Hoću li uvijek tako služiti svoju Misu? Hoću li uvijek biti tako vjeran i iskren kao sada?) — u trenutku u kome se nalaziš takva su razmišljanja gotovo grešna.

To, na što se sve svodi, je činjenica, da te je On izabrao, da On ne griješi, i da će doći svako jutro u tvoje ruke. Druga je stvar, da se trudiš, kako bi Ga svako jutro primio čišćim rukama. Ali budi unaprijed uvjeren da one u stvarnosti nikad nisu čiste po tebi, već uvijek po Božjoj dobroti. Ne kanim podrezati krila tvome uzdizanju svetosti, nego te upozoriti na oholi ponos i sanjarenje o anđeoskoj uzvišenosti, na što nismo pozvani. Sve ovisi o Njemu i samo o Njemu.

Znaš, prije sam patio zbog toga što nas ljudi smatraju neobičnima i stranima; sad vjerujem, da time ne samo

imaju pravo, nego, da je to, što nas od drugih razlikuje i dijeli, uopće ono najbolje.
Savjeti? — Ne mogu ti ih dati mnogo; prihvati samo ovaj: Otvori u ove dane, koji mogu biti odlučni za tvoj život, širom svoje srce, sasvim širom, kako bi — kad dođu tupi časovi — a oni dolaze svima prije ili kasnije —, kad te snađe napast — da, i ona dolazi — bilo tako obilježeno, tako žigosano, da trebaš samo malo zaći u sloj sjećanja, da naiđeš na spasonosno, oživljavajuće svećeništvo.
Jamačno ti ne trebam reći, da ću u ova tri dana misliti mnogo na tebe. Služit ću svoju Misu, kad ti budeš, u bijelo obučen, nemirna srca očekivao veliki trenutak. A kad na obali rijeke budem molio časoslov, često će mi misli odlutati k crkvi, u kojoj se ti zaređuješ za svećenika. Da, skoro vjerujem, da će mi ruke uteći, da bi se za trenutak spustile na tvoju glavu.
Ovdje sam jučer prekinuo, danas trebam nastaviti. Još ti nisam ni objasnio zašto ti pišem iz ovog gnijezda s tako smiješnim nazivom. Možda si pomislio, da mi je dodijeljena župa. Ali iz naziva ćeš zaključiti, da se radi o jednom mjestu u Francuskoj.
Tako i jest: Tournon leži na prekrasnom kraju između Rhone i planina, ima oko 6.000 stanovnika. Prije tri nedjelje je kod nas završio semestar; kako sam bio prilično umoran, a osim toga se nije moglo očekivati, da će se u mojoj biskupiji odmah dijeliti službe, odlučio sam da ovdje zamijenim kapelana u samostanu časnih sestara, odmorim se i istovremeno naučim francuski.
Stanujem u samostanskoj školi, u kojoj mora da zimi vlada obijesni život i jurnjava; sad je ovdje neobično mirno. Ovdje je samo petnaest sestara, koje hodaju na prstima i pozdravljaju me s krajnjim poštovanjem. Samostan je stara građevina bez velikih udobnosti, ali ima nešto što ne bih htio zamijeniti ni za najveći komfor: vrt s pogledom na planine i terasu, s koje čovjek vlada cijelom dolinom. Ovdje — pišem u vrtu — provodim čitav dan, čitam, pišem i šetam.
Sad ti još moram reći, da upravo pišem jednu knjigu, neobičnu knjigu o svećeništvu; nosi naslov: »Ispovijest mladog svećenika«. Ni sam ne znam, što je to zapravo; s jedne strane nalikuje romanu, a s druge strane autobiografiji i osim toga propovijedi. Ima zacijelo od svega ponešto.
Ako me pitaš zašto zapravo pišem tu knjigu, mogu ti reći, da to u stvari ni sam ne znam. Možda je razlog onaj, koji stoji u Bibliji: »Non possumus quae vidimus et audivimus non loqui« (Dj. Ap. 4,20).
Sjetit ćeš se, u kojoj to zgodi dolazi: naime kad Židovi hvataju Petra i Ivana i opet ih puštaju zbog straha pred narodnom bunom, ali im zabranjuju propovijedanje. Na to Petar i Ivan dogovaraju, da ne mogu prešutjeti ono, što su čuli i vidjeli.
Možda je i sa mnom slično. U ovoj sam godini doživio tako velike stvari, da mi je nemoguće prešutjeti ih. Mislim, da je bit svećenika potpuno predanje sebe drugima; i svaki to čini na svoj način: ja, danas tako, da pišem ovu knjigu. Možda dalji i dublji razlog za ovu knjigu leži u tome, što ljudi tako malo znaju o tim stvarima. Često si mogao vidjeti, da svećeničkim ređenjima u našim katedralama prisustvuje tako malo ljudi, zapravo samo rodbina. Međutim smatram, da u crkvenom bogoslužju nema ljepšeg i sadržajnijeg obreda. Osim toga, ako si na to pazio, možeš utvrditi, da su sve knjige, koliko ih postoji o svećeništvu ili napisane s asketskog, dakle apstraktnog gledišta, ili se bave svećenikom u njegovoj službi, tako reći svećenikom u »molu«. Ne znam, jesam li se dosta jasno izrazio. Svi romani o svećeniku, kojih danas ima tako mnogo, počinju sa svećenikovim djelovanjem; nalazim, da je to besmisleno. Ne može se razumjeti nutrina jednog svećenika, ako se ne poznaje duhovni potres, koji za njega predstavlja ređenje. Književnik, koji proučava svećenika u njegovoj župi, otkriva u svom glavnom licu neku temeljnu promjenu — koja potječe od svećeničkog ređenja —, koju on ne može razjasniti. U svim tim romanima u središtu je više čovjek nego Bog. Poneki se usuđuju prikazati čovjeka u njegovom odnosu prema Bogu, ali nijedan ne postavlja Boga kao osobu, koja djeluje po svećeniku. Međutim ja vjerujem, da je nakon posvete u svećeniku više nadnaravnoga nego ljudskoga.
Knjiga je dovršena, ali ne mogu se odlučiti da je objavim. Znaš, oko nas se stvara praznina šutnje i ljudskih obzira, tako da jedan svećenik jedva može reći, što

stvarno misli. Vrlo je teško vratiti riječima njihov prvotni smisao, očistiti ih od svih konvencionalnih natruha, i ja nisam imao za to dosta hrabrosti. Doduše, dao sam ispovijest, ali samo polovičnu. Zapravo nisam ja taj, koji se ispovijeda, nego svećenik, kome sam dao da ispriča spoznaje moje i mojih drugova. Nešto potječe i od tebe. Knjiga sadržava malo mašte i pjesništva, ali se sve, što u njoj stoji, ne odnosi na mene. José Luis, koji tamo nastupa, nisam ja, nego suma iz José Luisa, Ricarda, Manuela, Alfreda, Julija, Fidela itd.

To je knjiga, koja je zajednički doživljena, a gotovo i zajednički napisana. Sve se u njoj temelji na doživljajima, koji međutim ne potječu svi iz mog života. Dapače i neka pisma su bila upravljena na nekoga iz grupe. Samo sam morao prešutjeti imena, da bih prikazu dao veću jedinstvenost. (Nadam se, da će mi čitalac oprostiti tu literarnu slobodu).

Ljudima, koji me ne poznaju, to je svejedno, u njima se stvara lik, koji drže pravim. Oni, koji me poznaju, možda će razbijati glavu, da bi pronašli što pripada meni a što ne. Time će samo rasipati vrijeme i ne će imati ništa od knjige. Ustvari taj, koji se ispovijeda nisam ja, nije to uopće nikakvo konkretno lice, nego jednostavno »Jedan Svećenik«. Zapravo to nije ugodna knjiga, i češće sam osjetio napast da zakopam rukopis u svom pisaćem stolu. Ali možda nemamo pravo zadržati za sebe toliko radosti.

Zašto ti to zapravo pišem? Možda imam potrebu, da se pred makar nekim opravdam. Oprosti, molim te, i pustimo sad to. Čini mi se gotovo kao prestup, da ti kradem vrijeme s tako nepotrebnim sitnicima.

Lijepo, Antonio, stari prijatelju i sad svećeniče. Sjećam se tvog pisma: svećenik, svećenik i samo svećenik... To je prvo, zar ne? Da, samo se to mora rastumačiti: mi ljudi možemo biti, kakvi hoćemo, ali Bog je divan! Koliko se mučimo, da iz takozvanih ljudskih vrednota izvučemo posljednje, a sad, promatrane pod novim jasnim svijetlom, izgledaju nam upravo smiješne. Naravno, da se ne smijemo pretvoriti u »nove Božje bogataše«, kako se jednom izrazio netko od mojih prijatelja. Ali kako izbjeći to, da izgledamo bogati, kad ipak to jesmo? To

što nam nedostaje, jest: biti toga svijestan, ali to baš nije tako lako. Moramo razumjeti, da se predajemo i to prije svega Njemu. Paco mi je prije nekoliko dana pisao, kako je nama svećenicima zapovijeđeno, da nosimo ljudima Krista i Njegovu Majku, a mi se međutim zadovoljavamo s time, da im iznesemo mnoštvo lijepih riječi. Odgovorio sam mu da u tome i leži problem, što nam, da bismo im donijeli Krista i Njegovu Majku, stoji na raspolaganju samo ta skupina siromašnih riječi. (I naravno sakramenti, ali oni dolaze od Boga, a ne od nas).

Za danas više ništa. Smijem li te na koncu potsjetiti na definiciju svećenika, koju nam je rektor u koledžu spominjao gotovo svaki dan? »Segregatus a peccatoribus (izdvojen iz grešnika) et excelsior coelis factus (i uzvišen nad nebesa). Ab hominibus assumptus (Uzet od ljudi) pro hominibus constitutus (postavljen na službu ljudima) ut offerat dona et sacrificia pro peccatis (da prinosi darove i žrtve za grijehe). Qui condolere possit (koji je u stanju suosjećati) quoniam et ipse circumdatus est et infirmitate (jer je i sam podvrgnut slabosti).« — Komentar suvišan.

Ove riječi još mnogo više ti danas shvaćaš, kako se shvaća samo na dan ređenja. Dopusti mi, da prinesem usnama tvoje ruke, jer su to sada zauvijek posvećene ruke. Sjećaš li se kako sam ti prije nekoliko mjeseci rekao, da ćeš kod svog ređenja vidjeti u čemu je stvar? Sad si to vidio; ali vjeruj mi, sad počinje u tvom životu lanac velikih radosti i isto takvih patnja. Tek kad postanemo svećenici, znamo o čemu ovise stvari u svakoj prilici. Mojih stosedamnaest svećeničkih dana to mi neprestano dokazuju. I sad se tako nastavlja, tisuću dana, deset tisuća... do u svu vječnost.

Sjećaš li se parole na stepeništu ujutro 19. ožujka, najvećeg dana u povijesti?

BILJEŠKA O PISCU

Mladi španjolski svećenik Martin Descalzo prikazuje vrlo živo i iskreno, kao je doživljavo postaje svog puta do oltara: rastanak s djevojkom Marisom, radost i bol sjemenišnog života, zastrašujuća spoznaja, da ga reverenda izdvaja i obilježava, velika ozbiljnost i zanosna simbolička snaga viših redova, sve to prožima radost, što smijemo biti »svećenici do vijeka«.

U izabranom obliku, – izvaci dnevnika i pisma – može Descalzo ispovijedati i ono, što se teško izriče, i pri tom daje toplu svećeničku ispovijest.

José Luis Martin Descalzo rođen je 1930. u Madridejosu (Toledo). Studirao je u Valladolidu i Rimu. Zaređen je u Rimu 1953., zatim je župnik, a poslije profesor u sjemeništu u Valladolidu. Nosilac je književne nagrade Nadal.

SADRŽAJ: